

Na podlagi 11. člena Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 77/07 – uradno prečiščeno besedilo, 56/08, 4/10, 20/11, 111/13, 68/16 in 61/17) in 109. člena Poslovnika državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10, 80/13 in 38/17) je Državni zbor na seji ... sprejel

Resolucijo o
NACIONALNEM PROGRAMU ZA KULTURO
2018–2025

KAZALO

KAZALO	2
1. Anton Peršak, minister: UVOD	5
Predpostavke in izhodišča	6
Področje kulture	7
Zbiranje gradiva in soočenje s številkami	8
Osvobojenost kulture	9
Dileme sofinanciranja	10
Formalni okvir	10
Skladnost besedila s strateško naravnostjo besedila	11
Metodologija priprave NPK	11
Strateški in operativni cilji	12
Skupni cilj NPK oziroma Vizija 2025	12
2. ANALIZA (povzetek)	13
3. KULTURA V JAVNEM INTERESU	17
3.1 JAVNI INTERES ZA KULTURO	17
3.2 SUBJEKT JAVNEGA INTERESA	18
3.3 KULTURA V JAVNEM INTERESU	19
3.4 JAVNI SEKTOR	19
3.5 NEVLADNI SEKTOR	20
3.6 LJUBITELJSKA KULTURA	21
3.7 SAMOZAPOSLENI NA PODROČJU KULTURE	22
3.8 ZASEBNI SEKTOR	22
3.9 NOSILCI IN IZVAJALCI KULTURNE POLITIKE	23
4. VIZIJA 2025	24
Kulturna politika in prenovljena zakonodaja	25
5. STRATEŠKI IN OPERATIVNI CILJI / UKREPI	27
I. UVELJAVITI STATUS KULTURE V JAVNEM INTERESU	29
1.1 Uskladiti kulturno politiko s statusom kulture v pogojih samostojne države in demokracije – prenoviti kulturni sistem	30
1.1.1 Javni sektor	33
1.1.2 Nevladni sektor	38

1.1.3 Ljubiteljska kultura	39
1.1.4 Zasebni sektor na področju kulture	40
1.1.5 Reprezentativna stanovska društva oz. organizacije	40
1.2 Posodobiti, razumno urediti in digitalizirati sistem ter odpraviti čim več administrativnih ovir oziroma zagotoviti višjo raven operativnosti in funkcionalnosti sistema	42
Odprava administrativnih ovir – debirokratizacija	43
1.3 Omogočiti in spodbuditi uveljavitev novih vrst umetnosti in kulture v celoti kot pomembnega dejavnika razvoja in še posebej področja kreativnih industrij, raziskovalne umetnosti in sinergij z gospodarstvom in znanostjo	45
II. VZPOSTAVITI Z JAVNIM INTERESOM ZA KULTURO SKLADEN SISTEM FINANCIRANJA KULTURE IN ZAGOTOVITI KULTURI USTREZEN DELEŽ JAVNIH SREDSTEV	48
2.1 Uskladiti sistem so/financiranja javne službe z načelom odgovornosti ustanoviteljev izvajalcev javne službe za njihovo delovanje	49
2.2 Prenoviti način odločanja o sofinanciranju drugih programov in projektov v javnem interesu	52
2.3 Zagotoviti postopno rast deleža sredstev za kulturo v državnem proračunu do 1,85 % l. 2025 in deležev za kulturo v občinskih proračunih	54
2.4 Spodbuditi razvoj strokovne kritike na vseh področjih kulture in objavljane strokovne kritike	55
2.5 Z zakonom urediti položaj samozaposlenih in prenoviti ureditev kritja dela stroškov dela samozaposlenih na področju kulture	56
III. SPODBUDITI DOTOK SREDSTEV ZA KULTURO IZ DRUGIH VIROV IN JIH VKLJUČITI V SISTEM TER OMOGOČITI FINANČNO IN USTVARJALNO AVTONOMIJO VSEM USTVARJALCEM	59
3.1 Ustanoviti Nacionalni sklad za kulturno dediščino	60
3.2 Uveljaviti in spoštovati zakonsko ureditev obveznega deleža za opremljanje javnih stavb in površin z deli slovenskih likovnih umetnikov v okviru javnih naložb	60
3.3 Zvišati mejno vrednosti poslovnih daril, kolikor gre za slovenska umetniška dela ali knjige v slovenskem jeziku	61
3.4 Spodbuditi institut mecenstva	62
3.5 Uzakoniti oprostitev davka na nepremičnine za lastnike kulturnih spomenikov, ki vlagajo v obnovo teh spomenikov, za določeno obdobje, sorazmerno z višino vlaganj	62
3.6 Doseči učinkovitejšo zakonsko ureditev davčnih olajšav za vlaganje v produkcijo kulturnih dobrin oz. za vlagatelje, ki podpirajo obnavljanje in oživljanje kulturne dediščine	63
IV. DECENTRALIZIRATI SOFINANCIRANJE KULTURE IN POSTOPNO ODPRAVITI NESORAZMERJA MED POSAMEZNIMI SEKTORJI KULTURE OZ. VRSTAMI UMETNOSTI TER MED USTVARJALCI V JAVNEM IN NEVLADNEM SEKTORJU	65

4.1 Z ustreznimi prilagoditvami sistema sofinanciranja zajezi centralizacijo dejavnosti in sofinanciranja ter zmanjšati stopnjo centraliziranosti	66
4.2 Uravnoteženje pogojev za razvoj in delovanje na posameznih področjih kulture oz. umetnosti	67
4.3 Postopoma izenačiti plačilo za enako delo v javnem in nevladnem sektorju	68
V. SISTEMATIČNO IN UČINKOVITO PROMOVIRATI TER UVELJAVITI SLOVENSKO KULTURO V MEDNARODNEM PROSTORU, KREPITI DIALOG Z DRUGIMI KULTURAMI IN DOSEČI VEČJO PREPOZNAVOST SLOVENIJE	70
5.1 Uspešna izvedba štirih pomembnih, načrtovanih in sistemsko vodenih projektov na področju promocije in uveljavljanja slovenske kulture na najširši mednarodni ravni in na ravni EU:	71
5.2 Vzpostavitev mreže promotorjev (»častnih konzulov«) slovenske kulture v prioriternih državah	73
5.3 Ustanovitev slovenskih kulturno informacijskih centrov (»SKIC«) v vsaj še treh svetovnih kulturnih prestolnicah.....	73
5.4 Izdelava in uresničevanje načrta predstavitev slovenske kulture na pomembnih svetovnih kulturnih dogodkih.....	74
5.5 Krepitev kulturnih izmenjav in predstavitev v h, prioriternih držav	75
5.6 Spodbuditi razvoj kulturnega turizma.....	75
5.7 Uspešna izvedba projekta Evropska prestolnica kulture.....	77
6. USMERITVE NA PODROČJU INVESTICIJ V JAVNO KULTURNO INFRASTRUKTURO	78

1. Anton Peršak, minister: UVOD

Namen Uvoda je vsebinsko pojasniti, zakaj je treba sprejeti Nacionalni program za kulturo (v nadaljevanju NPK), ki bo drugačen od dosedanjih, ne glede na to, da to odreja tudi leta 2016 spremenjeni Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (v nadaljevanju ZUJIK). Ključni razlog je stanje na področju kulture v Sloveniji oz. status kulture kot dejavnosti in, v širšem pomenu besede, kot družbenega podsistema. V zvezi s tem velja poudariti, da:

1. Kljub ustavni določbi (Ustava RS, 5. čl.), da Republika Slovenija »skrbi za ohranjanje ... kulturne dediščine in ustvarjanje možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije« kultura ni dejansko prepoznana ne priznana kot enakovredni družbeni podsystem¹. Kultura je obravnavana kot področje in oblika družbene porabe in strošek (družbena režija). Posledica tega je neenakopraven položaj kulture in ljudi, ki delujejo na tem področju, nižje vrednotenje dela v primerjavi z vrednotenjem dela na drugih področjih, tudi v primerih enake ravni izobrazbe, vse več prekarnih delavcev v kulturi, nižanje avtorskih honorarjev itd. To je tako z vidika pomembnosti in državotvorne vloge kulture v preteklosti kot z vidika vloge in pomena kulture kot ključne družbotvorne dejavnosti pravzaprav nedoumljivo.

Gre zlasti za **vprišanje pomena in vloge kulture po osamosvojitvi in spremembi družbenega in političnega sistema v Sloveniji oz. vzpostavitvi gospodarske in politične demokracije.** O tem, kakšno vlogo in pomen je imela v preteklosti, se strinjamo; ne pa tudi o tem, kakšno vlogo ima ali naj bi imela po letu 1991. Kot da ne znamo na novo opredeliti njene vloge in pomena (»Ali je kultura še skupnosti potreben podsystem?« - dr. A. Blatnik). Kultura po osamosvojitvi in vzpostavitvi liberalno demokratskega sistema ni več predvsem narodno afirmativna dejavnost, vendar tudi ne sama sebi namen? Kultura niso samo še »lepe umetnosti«, nezavezane življenju oziroma stvarnosti, usmerjene v estetski učinek in namenjene domnevni kulturni eliti in ne samo zabava (»entertainment«), kar bi pomenilo, da so kulturne dobrine potrošno blago, podvrženo porabi, izrabi, modi? Tak pogled vsiljujeta globalni trg in globalizacija. Zakaj torej država investira v kulturo – kaj državljan dobi za svoj denar?

Pričakovanja v zvezi s kulturo so se spremenila. To je posledica zgodovinskih sprememb. Večina ljudi kulture ne dojema več predvsem na način »slovesne maše slovenske besede« (Župančič), temveč prej kot možnost in spodbudo za refleksijo lastnega položaja in razmer/ij v nacionalni oz. družbeni skupnosti, kot možnost kakovostnega preživljanja prostega časa, izbire življenjskega sloga, vključevanja v družbeno življenje in obliko družabnosti. To ne pomeni, da zlasti umetnost, ki temelji v jeziku, ne izhaja več tudi iz naroda ali da mu ni zavezana; gre za to, da je njena ključna vloga drugačna, in da je za kulturo zdaj v osnovi odgovorna država.

2. Kot drugo, morda najpomembnejšo okoliščino velja izpostaviti digitalno preobrazbo sveta in tako tudi pogojev, v katerih se razvija in spreminja kultura v 21. stoletju. Opaziti je, da v kulturi in o kulturi pogosto še vedno razmišljamo na tradicionalen način. Digitalno preobrazbo upoštevamo kot okoliščino, ki olajšuje komunikacijo, pospešuje postopke (npr. pisanje in

¹ Kultura kot »družbeni podsystem« v NPK ni mišljena kot vladni resor (ministrstvo), ki v skladu z zakonom ureja ali predlaga ureditev področja kulture, temveč kot področje delovanja dela prebivalstva ali polje dejavnosti in sistem, ki to dejavnost omogoča, kot so gospodarstvo, izobraževanje, znanost ... Ministrstvo za kulturo pa je v tem kontekstu eden resorjev, katerega namen je urejanje družbenega podsistema kulture in hkrati zastopanje kulture v vladi.

obdelavo besedil, risanje ipd.), čeprav je omogočila tudi pojav novih umetniških praks. Premalo upoštevamo, da imata življenje v digitalnem okolju in množična raba digitalnih orodij še druge posledice, ki vplivajo na zmožnosti in kakovost dojetanja besedil, na razumevanje in način dojetanja informacij in analitične sposobnosti in posredno na bralno, medijsko, avdio-vizualno in na likovno pismenost posameznika in njegovo odzivanje na različne žanre in sloge klasičnih umetnosti. Digitalna preobrazba vpliva na življenjski slog in delovne navade, na izrabo prostega časa in ne nazadnje na pogled na svet. Vse to vpliva na produkcijo in tudi na uporabo kulturnih dobrin. Nove tehnologije in uveljavljanje »vrednot« potrošniške družbe ter meril, ki dajejo prednost množični kulturi, vključno z relativizacijo pomena avtorskega dela, že zaznamujejo tudi slovensko kulturo. Na to opozarja tudi raziskava o odnosu potencialnih občinstev do kulture, opravljena v okviru priprave NPK, zlasti, kar zadeva dojetanje kulture in pričakovanja posameznikov ali družbenih skupin v zvezi s kulturo.

3. Gre torej tudi za širši družbeni, pravzaprav civilizacijski kontekst in vprašanje kulture glede na procese razslojevanja, razpadanja in atomizacije družbe, ki ni slovenska posebnost, temveč globalni pojav. Vse manj je skupnih interesov in vrednot, ki povezujejo družbene skupnosti in osmišljajo pripadnost posameznika skupnosti; vse bolj se zdi, da je kultura, vključno z jezikom, eno zadnjih, celo zadnje vezivo, ki še deluje kot sila družbene kohezije in podpira pripadnost posameznika določeni skupnosti.

Zakon določa, da je NPK »strategija kulturne politike, ki izhaja iz zgodovinsko doseženega položaja kulture, s katero se ugotovi vlogo kulture v razvoju Slovenije in slovenskega naroda ter javni interes zanjo, opredeli področja kulture, na katerih se zagotavljajo kulturne dobrine kot javne dobrine, in predvidi usmeritve na področju investicij v javno kulturno infrastrukturo«. S to opredelitvijo zakon zahteva drugačen koncept glede na dosedanje štiriletne NPK, ki so delovali bolj kot neke vrste akcijski načrti, razdelani po področjih kulture brez ozira na celoto in razmerja med področji; ali kot spiski želja, zlasti glede dodatnih finančnih sredstev za investicije in tekoče dejavnosti, ki niso bili skladni ne s prvotno zamisljivo **Slovenskega Nacionalnega kulturnega programa** (R. Šeligo, leta 2000) ne z zakonom in ne s proračuni države in občin.

Prvi strateški korak je potemtakem odločitev, da predlagatelj pripravi strateški akt, skladen z zakonom in z opredelitvijo nacionalnega kulturnega programa: »razločno formuliran, temeljni razvojni dokument slovenske kulture« (R. Šeligo). To pomeni, da pri snovanju in oblikovanju dokumenta izhaja iz stanja in statusa kulture, iz narave in potreb družbenega podsistema oz. dejavnosti, iz vloge in pomena kulture za celotno skupnost in potemtakem iz vloge in pomena, ki jo ima neločljivi del za celoto. Zato bi bilo bolj ustrezno, če bi se NPK imenoval, kot je bilo sprva mišljeno, **nacionalni kulturni program** in ne **nacionalni program za kulturo**, kar nakazuje, kot da nekdo, po naravi stvari nadrejeni, nekemu, ki je podrejeni, nekaj nalaga.

Predpostavke in izhodišča

Pripravo tokratnega NPK so še pred začetkom zaznamovali naslednji imperativi in dejstva:

1. Razmislek o izpostavljenem vprašanju statusa in stanja kulture v novih pogojih, ki ga še otežuje to, da se kultura sama pretežno še vedno vidi v času pred osamosvojitvijo ustreznih vlogi, in da jo tudi zato tako še vedno vidita tudi širša javnost in politika in skladno s tem v bistvu ne vidita resnih razlogov za večja vlaganja javnih sredstev vanjo, kot to zahteva kultura.

2. V preteklih letih je bila opravljena vrsta analiz², ki vse opozarjajo na nujnost korenitih sprememb kulturnega sistema. Opravljene so bile tudi analize tujih modelov kulturnih politik³.

3. Ministrstvo za kulturo (MK) se je v zadnjih letih že večkrat resno lotilo priprave sprememb kulturnega oz. kulturno-političnega modela. Skupine znotraj MK ali imenovane od MK so že oblikovale osnutke novega temeljnega zakona za področje kulture, sprememb Zakona o medijih (v nadaljevanju ZMed) itd. Tudi zunaj ministrstva so nastajali predlogi prenove; nazadnje predlog skupine SRC (dr. B. Smrekar, M. Rotovnik, dr. V. Čopič).

4. Tudi trenutna vladna koalicija se je še pred imenovanjem vladnega kabineta v koalicijskem sporazumu zavezala prenoviti model kulturne politike in pravzaprav prevzela zaveze iz NPK 2014–2017, ki predvideva te vrste prenovo in zato zahteva pripravo in sprejem vrste področnih strategij in seveda tudi nov sistemski zakon za področje kulture.

Ključni strateški cilj NPK za obdobje 2018–2025 je status kulture, ki bo skladen z dejstvom, da kultura nima več iste vloge, kot jo je imela v preteklosti, in z javnim interesom za kulturo, ki izhaja iz potreb skupnosti, ki jo tvorijo vsi prebivalke in prebivalci RS, vključno s pripadniki avtohtonih narodnosti, romske skupnosti, pripadniki drugih narodnosti, ki živijo v Sloveniji, ter s slovenskimi manjšinami v sosednjih državah in vsemi Slovenci po svetu⁴.

Strateški cilji zadevajo osnovna statusna vprašanja, nujnost prepoznanja in priznanja družbenega podsistema kultura kot enakovrednega in enakopravnega drugim podsistemom, vprašanje samozavesti in mišljenja kulture o sebi, vprašanje priznanja razvojnega potenciala kulture, vprašanja vrednotenja in sofinanciranja kulturnih programov in projektov, vprašanje ne/sorazmerij med področji kulture oz. vrstami umetnosti, tudi glede na odmevnost oz. odzive javnosti nanje, in nenazadnje vprašanje uveljavljanja slovenske kulture onkraj meja Slovenije, saj bo le tako mogoče govoriti o dialogu slovenske kulture z drugimi kulturami.

Področje kulture

Področje kulture, ki ga obravnava NPK 2018–2025, vključuje dejavnosti ustvarjanja kulturnih dobrin oz. različne vrste umetnosti in posredovanja ter uživanja kulturnih dobrin, dejavnosti varstva in celostnega ohranjanja ter predstavljanja kulturne dediščine in upravljanja z njo in dejavnosti na področju medijev.

² Npr.: V. Čopič: Analiza izvajanja Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (7. 11. 2005); dr. B. Smrekar: Prakse zaposlovanja ter normativi in standardi na področju glasbe in uprizoritvene umetnosti v izbranih evropskih državah, marec-junij 2010; P. Sotošek Štular, Špela Kupljenik (Omnimodo, d.o.o. pravno svetovanje): Upravljalvske strukture v javnih zavodih, Analiza stanja in razvojnih možnosti, Lj., junij 2010; Inštitut za primerjalno pravo pri PF Univerze v Ljubljani, prof. dr. Bojan Bugarič, prof. dr. Gorazd Trpin, dr. Matija Damjan in Bojana Škraban: Primerjalno pravna analiza pravne organiziranosti zavodov v nekaterih evropskih državah; 2010; MK: Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2014, junij 2015; MK Poročilo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2015, junij 2016; dr. Andrej Srakar, ddr. Marilena Vecco: Analiza zakonodaje in prakse zasebnega vlaganja v državah EU, Končno poročilo, IER, Ljubljana 2016; Delovna skupina MF in MK, Vlada RS: Poročilo o pregledu izdatkov s predlogi možnih ukrepov na področju kulture in civilne družbe, april 2017; Valicon: Odnos do kulture / udejstvovanje v kulturi, Poročilo kvantitativne raziskave (naročilo MK), maj 2017.

³ Npr. z estonskim strokovnjakom za kulturne politike Ragnarjem Siilom aprila 2017. Pridobili smo tudi Strategijo kulturne politike Estonije, prikaz sistema odločanja o sofinanciranju kulturnih programov na Švedskem itd.

⁴ Odgovornost Slovenije za vključenost oziroma upoštevanje vseh prebivalk in prebivalcev, slovenskih manjšin v sosednjih državah in Slovencev po svetu v opredelitev skupnosti, ki je subjekt javnega interesa, izhaja tako iz 3. kakor tudi iz 5. člena Ustave Republike Slovenije in je glede na zgodovinski razvoj slovenskega naroda, proces osamosvojitve Slovenije ter zahteve časa tudi sama po sebi umevna.

Osrednje področje kulture prečijo in nanj vplivajo (s sooblikovanjem kulturnih vrednot in potreb) dejavnosti z drugih področjih družbenega življenja, kot so izobraževanje (zlasti jezikovno izobraževanje in kulturno-umetnostna vzgoja), religijske in duhovne prakse, mobilnost, prometna infrastruktura in (kulturni) turizem, zunanja politika, razvoj, izdelava in uporaba digitalnih orodij, strokovno proučevanje kulturnih pojavov, kritiška refleksija produkcije in analitično spremljanje stanja v kulturi, mednarodno sodelovanje in promocija kulture, raziskovalna dejavnost in znanstvena odkritja (tudi na področju naravoslovja, informatike, tehnike); ne nazadnje področje statusno-organizacijskih, delovno pravnih in socialnih pravil in pravic, poslovnih pravil in davčne ureditve. Ti horizontalni vidiki kulturne politike zelo vplivajo na področje kulture, dejavno sooblikujejo okoliščine in njegov razvoj.⁵ Zato je tako pomembno povezovanje kulturne politike z drugimi resornimi politikami in ustrezno umeščanje kulture v njihove razvojne strategije, cilj katerega mora biti iskanje pozitivnih sinergijskih učinkov in hkrati zavest, da je kultura vrednota sama po sebi in da instrumentalizacija kulture ni sprejemljiva.

Zbiranje gradiva in soočenje s številkami

Če upoštevamo vse te vidike, je dobro, da je bila izdelana že vrsta analiz stanja in konceptov sistemskih sprememb na področju kulture ali strategij za posamezna področja (npr. *Strategija nacionalnega programa filmske vzgoje*, *Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic*, *Arhitekturna politika Slovenije*), predlogov in osnutkov strategij (za področja medijev, kulturne dediščine, oblikovanja itd.). MK se je leto dni ukvarjalo z oblikovanjem *Izhodišč za Prenovo kulturnega modela* in opravilo vrsto posvetovanj, od treh širših, vključno s posvetom v Državnem svetu 10. februarja 2017, in več kot sto sestankov s predstavniki stanovskih in strokovnih društev, z dialoškima skupinama za samozaposlene in NVO v kulturi, s predstavniki drugih vladnih resorjev in javnih zavodov, s posameznimi ustvarjalci, z delovnimi skupinami za pripravo strategij, z zaposlenimi na MK itd.; vse z namenom analize obstoječih razmer in preverjanja zamisli nujnih sprememb.

Hkrati ob že izpostavljenem temeljnem vprašanju statusa kulture je več slabosti kulturnega podsistema in nekaj anomalij tudi že na prvi pogled vidnih, potrjujejo pa jih v veliki meri tudi že omenjene analize in, ne nazadnje, analiza, pripravljena za potrebe NPK. Na primer:

1. **Javna sredstva**, ki jih za kulturo nameni širša država (državni in občinski proračuni), **glede na obseg dejavnosti** in uveljavljena načela sofinanciranja **ne zadoščajo**. Obseg oz. delež javnih sredstev, ki jih za kulturo namenijo država in občine, se je v letih od izbruha finančne krize (2008) do leta 2016 zelo znižal (sredstva MK za 28 %). Hkrati se je število izvajalcev, ki pričakujejo in zahtevajo od države sofinanciranje svoje dejavnosti, ves čas povečevalo. Država in občine so iz različnih razlogov to upoštevale in sčasoma se je sistem sofinanciranja kulturnih programov spremenil v vzporedni socialni sistem za področje kulture. Zato so sredstva zelo razpršena, subvencije vse nižje in vsi izvajalci dobijo praviloma premalo sredstev, kar vpliva na

⁵ To se ne nazadnje kaže v dejstvu, da praviloma oblikujejo lastne strateške (nacionalne programe ali drugačne razvojne ali akcijske) dokumente, v katerih je področje kulture samo eno od področij veliko širših politik, ki so v njih opredeljene (že v okviru MK je bil tako pripravljen Nacionalni program za jezikovno politiko, na področju izobraževanja, znanosti, zunanje politike in turizma obstajajo sprejeti strateški oz. razvojni dokumenti). Povzemanje teh vsebin v NPK bi bilo nesmotrno in bi samo krnilo njegovo konsistentnost in povečalo nepreglednost. Zadošča, da se ti horizontalni vidiki na splošni ravni uvodoma predstavijo, da se opozori na njihov pomen za področje kulture in da se tam, kjer je nujno z vidika razvojne projekcije kulturne politike, napoti na že sprejete strateške dokumente za ta področja, npr. na Strategijo razvoja Slovenije 2030 in Vizijo Slovenije 2050 znotraj nje.

kakovost produkcije, njen obseg pa se vseeno nenehno povečuje, hkrati pa ni možnosti za ustrežni obseg postprodukcije in za investicijsko vzdrževanje objektov in opreme javnih zavodov ne za materialne stroške.

3. Število izvajalcev kulturnih programov raste; raste produkcija kulturnih dobrin in z njo zahteve izvajalcev po financiranju iz proračunov države in občin, ki presegajo deleže BDP, ki jih za kulturo namenjajo druge države, in tudi pričakovanja, ki jih je še nedavno imela kultura sama. Pred osamosvojitvijo je kultura zahtevala, naj skupnost nameni zanjo 1,5 % BDP kot vsoto javnih sredstev, vložkov gospodarstva ter porabe gospodinjstev za kulturo, češ da je to »standard, ki ga je sprejel UNESCO«. Danes kultura v Sloveniji pričakuje vsaj 2,5 % BDP.

4. Rasti števila izvajalcev in rasti ponudbe kulturnih dobrin ne spremlja enako izrazita rast števila uporabnikov teh dobrin, ki bi opravičevala zahteve po zviševanju deleža javnih sredstev za izvajalce dejavnosti; v nekaterih primerih kljub rasti obsega dejavnosti število uporabnikov pada ali kvečjemu zelo zadržano sledi rasti produkcije.

5. Znotraj kulture so izrazita nesorazmerja med sektorji in področji tako na ravni razvitosti kot tudi na ravni sofinanciranja dejavnosti iz proračunov.

6. Slovenija vsekakor premalo vlaga v promocijo in uveljavljanje izvorne slovenske kulture v mednarodnem prostoru, kar pomeni, da premalo vlaga v medkulturni dialog in prepoznavnost države ter identitete nacionalne skupnosti onkraj meja Slovenije.

Vsi ti podatki in ugotovitve opozarjajo, da eden od strateških ciljev NPK mora biti zagotovitev pogojev za učinkovitejše aktiviranje drugih virov sredstev za kulturo. Skladno s tem je bilo treba še dodatno preveriti podatke o financiranju kulture v primerljivih državah, zlasti deleže javnih sredstev, namenjene za kulturo, podatke o dejanskem obsegu dejavnosti in javnih sredstev, o različnih virih sredstev in koliko sredstev ima kultura ali posamezno področje v resnici na voljo.

Besedilo NPK je potemtakem nastajalo v interakciji dveh vrst razmislekov; po eni strani kot plod systemskega razmisleka oz. analiz sistema, utemeljenega na razumevanju statusa kulture in njene vloge ter pomena za skupnost v novih okoliščinah in po drugi strani na podlagi stvarnih analiz, na osnovi katerih je bilo treba tu in tam okrepiti, dopolniti ali nekoliko drugače razumeti ugotovitve, ki izhajajo iz zgolj systemskega razmisleka.

Osvobojenost kulture

NPK upošteva dejstvo, da je sodobna slovenska kultura, zlasti umetnost, razbremenjena nekdanje narodotvorne in državotvorne funkcije in predvsem vsakršnega brambovstva. Kultura v širšem in zlasti ožjem pomenu besede (umetnost) je danes, ne glede na avtorske ali skupinske poetike in usmeritve, **polje svobodne avtorefleksije skupnosti**, v okviru katere nastaja, **polje oblikovanja in predstavljanja njene identitete** navznoter in navzven. Kot takšna vstopa v dialog z drugimi kulturami in omogoča dialog znotraj skupnosti, dialog o sedanosti te skupnosti kakor tudi o njeni preteklosti in prihodnosti. Tako razumljena v tem prizadevanju ni edina, je pa najuspešnejša, ker doseže večji del populacije, in ker je po naravi stvari učinkovita, kar zadeva komunikacijo med oblikovalci in prejemniki sporočil (kar zadeva umetnost temu pripomore dobra stara »čutna nazornost«!).

Ustrežni status kulture, osrednji cilj NPK, izhaja iz osvobojenosti kulture, ki omogoča, da se kultura sama prepozna kot ključno polje avtorefleksije skupnosti in da jo skupnost prepozna kot takšno in zato tudi kot **eno ključnih gibal razvoja**. To ne pomeni samo pravice in pristojnosti za

kritičnost, ki je lahko tudi poljubna in neutemeljena; gre tudi za odgovornost v enakem pomenu besede, kot je bila in je odgovornost ustvarjalcev in intelektualcev, značilna za evropske demokratične družbe, tudi kot odgovornost za razvoj v vseh pomenih besede.

Kultura vse bolj dejavno sodeluje z drugimi družbenimi podsistemi in v interakciji z njimi ne le omogoča razvoj, temveč tudi vpliva na razvojne usmeritve in rast BDP; npr. z gospodarstvom (kulturni turizem; kreativni sektor: založništvo, mediji, AV storitve), z znanostjo (raziskovalna umetnost, intermedijske umetnosti ...) in z resorji za okolje in prostor, infrastrukturo in kmetijstvo (oblikovanje prostora, arhitektura, kulturna krajina itd.).

Dileme sofinanciranja

V tem kontekstu se postavlja vprašanje, kaj (naj) financira država? Vse, kar predlagajo izvajalci, ali upravičeno pričakuje ponudbo programov in projektov, ki ustrezajo merilom, utemeljenim v javnem interesu, ki jih kot take potrди stroka in ne politika glede na svoje interese? Prav je, da podpre programe in projekte, ki ustrezajo pričakovanjem iz javnega interesa, hkrati spodbuja iskanje in izkoriščanje drugih virov sredstev in podpira inovativne programe in projekte, ki iščejo v doslej neznane smeri in oblikujejo nove prakse.

V zvezi s tem je treba omeniti, da sistem financiranja, kot so izpostavljali že nekateri ministri za kulturo v preteklih letih, v tem oziru ne izpolnjuje svoje vloge in ne podpira oz. ne financira zlasti najbolj kakovostnih programov, naj bo to v javnem ali v nevladnem sektorju ali v sektorju ljubiteljske kulture. Del kulture zagovarja tak pristop, češ da je umetnost nemogoče in neprimerno ocenjevati in vrednotiti, in da se je temu treba odpovedati in prepustiti sodbo času, a na to stališče država kot večinski financer ne more pristati. Namen in smisel kulturne politike mora biti omogočanje kakovosti in raznolikosti ter dostopnosti kulturnih dobrin in njihove verodostojnosti.

Formalni okvir

ZUJIK opredeljuje NPK kot strategijo, ki mora na kratko opisati stanje kulture in razloge, s katerimi predlagatelj utemeljuje predlagane cilje, predstaviti vizijo stanja po obdobju, v katerem naj bi se cilji uresničili, in ukrepe, potrebne zadoseganje ciljev. Pomemben del ukrepov bodo spremembe zakonov in drugih predpisov. To velja tudi za področne strategije, ki jih zahteva že NPK 2014–2017; Sledil bo tudi novi *Nacionalni program jezikovne politike 2019–2023*; v kontekst NPK sodi tudi *Strategija bralne pismenosti* (tačas v fazi spreminjanja in dopolnjevanja) kot osnova za dvig bralne kulture. Vse te strategije velja razumeti in upoštevati kot kontekst NPK. Sam NPK pa se, kot rečeno, posveča celoti kulture in ni mišljen kot zgolj zbir posameznih področnih programov, kot je bil v nekaterih preteklih primerih.

Pristojni minister bo, ko bo NPK sprejet, pripravil akcijski načrt za uresničevanje NPK, ki mora biti usmerjen v konkretne aktivnosti in ukrepe, tudi po posameznih področjih. Po tem bodo pripravljene in sprejete ali vsaj spremenjene in dopolnjene ključni zakoni, ki urejajo področje kulture. Predlagatelj načrtuje tudi nove zakone: Zakon o uprizoritvenih dejavnostih, Zakon o samozaposlenih na področju kulture, Zakon o ljubiteljski kulturi, Zakonu o mecenstvu, Zakon o nacionalnem skladu za kulturno dediščino in morebitni Zakon o javni agenciji za umetnost. Te spremembe bodo narekovale spremembe podzakonskih aktov in, kot se glasi eden od ciljev NPK in koalicijskega sporazuma iz l. 2014, nujno odpravo administrativnih ovir ali debirokratizacijo

področja kulture. Hkrati bo v interesu racionalnosti in preglednosti porabe javnih sredstev treba sprejeti in uveljaviti standarde in normative, zlasti za področje javne službe na področju kulture.

Skladnost besedila s strateško naravnostjo besedila

Iz vsega povedanega izhaja, da NPK ni namenjen načrtovanju, koliko pesniških zbirk naj bi izšlo na leto v Sloveniji, koliko premier naj pripravijo gledališke skupine v nevladnem sektorju, koliko razstav muzeji po Sloveniji. NPK se ne ukvarja s planiranjem obsega produkcije po področjih in ne z estetskimi ali idejnimi usmeritvami, temveč opredeljuje možnosti, potrebne ukrepe in skuša identificirati ovire, ki jih je treba odstraniti, da bo mogoče v čim večji meri zadovoljiti pričakovanja, ki izhajajo iz javnega interesa. Pri tem izhaja iz petih izhodišč, kot to zahteva ZUJIK (10. čl.): **iz zgodovinsko doseženega položaja kulture in ugotovitev o vlogi kulture v razvoju Slovenije in slovenskega naroda, iz javnega interesa za kulturo in zahteve po opredelitvi področij, na katerih se zagotavljajo kulturne dobrine kot javne dobrine in po usmeritvah za področje investicij v javno kulturno infrastrukturo.**

Metodologija priprave NPK

MK je veliko pozornosti posvetilo pripravi, naboru in premislekom izhodišč za prenovo kulturnega modela, opravilo o njih veliko razprav in si omogočilo temeljit vpogled v razmere na področju kulture in v nabor mnenj in stališč, kako aktivna kultura razume in vidi sama sebe. Pri tem je bilo, ob prevladujočem, z vidika spremenjenih okoliščin vprašljivem razumevanju kulture, njene vloge in pomena za skupnost in skladno s tem vprašljivem statusu kulture, opaziti tudi:

- neusklajenost v razumevanju vlog sektorjev znotraj kulture in vztrajanje pri vzorcih mišljenja in ravnanja, ki so veljali v drugačnih družbenih in političnih okoliščinah pred letom 1991;
- vztrajanje pri zahtevah po socialnih merilih za sofinanciranje izvajalcev programov in projektov in nepristajanje na merila kakovosti programov in učinkovitosti izvajalcev;
- opozorila na osip občinstev po posameznih področjih (nižanje števila abonentov, postopno manjšanje deleža prebivalstva, ki še bere leposlovje, vse bolj akutna odsotnost trga likovne umetnosti, selitev gledalcev filmov iz dvoran pred računalnike in iskalcev informacij od medijev k pametnim telefonom itd.).

Tudi te ugotovitve so bile dodatno napotilo za odločitve, kakšne analize je še treba opraviti, in za razmislek o strateških in operativnih ciljih NPK. MK je naročilo raziskavo, s katero je želelo čim več izvedeti o odločanju, pričakovanjih, vrednotah in motivaciji potencialnih občinstev. S te vrste raziskavami bo nadaljevalo tudi v prihodnje.

Raziskava je opozorila, da so pričakovanja občinstev oz. javnosti precej drugačna od tega, kar kot potrebe ali interes javnosti radi predpostavljamo načrtovalci kulturnih programov in projektov in povečini tudi ustvarjalci oz. izvajalci kulturnih dejavnosti. Več kot polovica anketiranih pripisuje kulturi zasluge za osamosvojitve, vendar hkrati večina od kulture pričakuje kaj drugega, zlasti neposrednejši odziv na posameznikova osebna pričakovanja in manj tradicionalno usmeritev in razumevanje kulture kot narodotvorne in državotvorne dejavnosti, namenjene izgradnji narodne identitete v dobesednem pomenu besede itd. Izpostavljeno je pričakovanje, da bo kultura kot način življenja skupnosti več prispevala na področju družabnosti in družbenosti, zadovoljstva posameznika, razvedrila itd. To je razumeti kot izraz časa in novim okoliščinam ustreznih pričakovanj. Vsekakor raziskava opozarja na nujnost sistematičnega in trajnega spremljanja

pogledov javnosti na kulturo in njenih pričakovanj, kar mora postati stalnica v času izvajanja NPK in spremljanja učinkov ukrepov za doseganje ciljev NPK.

Strateški in operativni cilji

Ob osnovnem skupnem cilju NPK, spremembi statusa in samo/razumevanja kulture, se je izkristaliziralo pet strateških ciljev in znotraj vsakega od njih še nekaj operativnih ciljev, v okviru katerih so napovedani tudi potrebni ukrepi. To so konkretne naloge za MK, občine in izvajalce dejavnosti, zlasti v okviru javnega sektorja na ožjem področju kulture.

Skupni cilj NPK oziroma Vizija 2025

Vizija oz. opis statusa in stanja kulture ali družbenega podsistema kultura kot rezultata uresničevanja vseh strateških in operativnih ciljev je podana v 4. poglavju. Vizija predvideva ustrežnejše samo/razumevanje kulture in skladno s tem status, ki bo ustrezal pomenu kulture za državo in zlasti za celotno skupnost in bo osnova za učinkovitejši sistem financiranja kulture, za izboljšano prisotnost, opaznost, veljavo in učinkovitejšo promocijo slovenske kulture v mednarodnem prostoru, kar bo tudi izboljšalo prepoznavnost Slovenije kot države in skupnosti Slovencev v svetu.

2. ANALIZA (povzetek)

Na podlagi anketne raziskave Odnos do kulture (2017, n = 1019, 15–75 let) kultura le desetini prebivalstva Slovenije ne pomeni ničesar, za druge pa nosi različne pomene: najbolj razširjeni sta razumevanji, da je to način kultiviranega bivanja ter pripomoček za ugodje in samouresničevanje, pogosti pa sta tudi pojmovanji, da je kultura rezultat umetniške dejavnosti in sidro narodne zavesti. Prebivalstvo je javnemu financiranju umetnosti in kulture naklonjeno – meni, da je potrebno in da bi moralo biti izdatnejše, o njegovi višini pa je slabo poučeno, saj v povprečju meni, da država za kulturo nameni 29 milijonov evrov letno.

Slovenija je leta 2015 namenila za kulturne storitve 275,3 milijone evrov (državni in lokalni proračuni skupaj) oz. 0,7 % bruto družbenega proizvoda. To jo uvršča na četrto mesto med evropskimi državami, ki v povprečju namenijo za kulturo 0,4 % bruto družbenega proizvoda. Prejšnja leta (od 2008 naprej), ko smo za kulturne storitve namenjali več, smo bili uvrščeni bodisi na drugo ali tretje mesto. V Evropi lokalne skupnosti praviloma prispevajo vsaj toliko ali več sredstev za kulturne storitve kot državni proračun. Leta 2015 je bilo tako v 18-ih državah – tudi v Sloveniji – od 27-ih, za katere so podatki.

Poleg odstotka bruto družbenega proizvoda so na razpolago tudi mednarodno primerljivi podatki o javnih izdatkih za kulturne storitve glede na vse javne izdatke. V Sloveniji je obseg javnih izdatkov za kulturne storitve v obdobju 2008–2010 znašal 1,8 %. Nato se je leta 2011 začel zniževati in leta 2013 dosegel najnižjo raven doslej (1,3 %). V letu 2014 se je krivulja obrnila navzgor in leta 2015 je bil 1,5 %, kar uvršča Slovenijo na sedmo mesto med evropskimi državami in nad povprečje EU-28, ki je bilo 1 %.

Proračun Ministrstva za kulturo se je od leta 1992 naprej (prvo polno leto delovanja Ministrstva za kulturo) do leta 2009 nominalno zviševal (iz 22 na 204 milijone evrov), leta 2010 pa je začel padati in leta 2016 pristal na ravni leta 2005 – slabih 147 milijonov evrov. Z letom 2017 se krivulja obrača navzgor: sprejeti proračun Ministrstva za kulturo za leto 2017 znaša 155.222.162 evrov, predvideni proračun za leto 2018 pa 157.180.838 evrov.

Nominalno zviševanje proračuna Ministrstva za kulturo je, če ga opazujemo v razmerju do državnega proračuna, relativno zniževanje: odstotek proračuna Ministrstva za kulturo v državnem proračunu je od leta 1992 naprej zlagoma padal – z 2,47 % na 1,63 % v letu 2016. Nižal (z nekaj nihaji v nasprotno smer) se je tudi odstotek integralnih proračunskih sredstev na račun sredstev evropske kohezijske politike.

Leta 1992 je bilo največ (od 17 do 22 %) sredstev namenjenih za varstvo premične kulturne dediščine, glasbo in uprizoritvene umetnosti, leta 2015 pa za ista tri področja ter za varstvo nepremične kulturne dediščine (od 15 do 17 %). Leta 1992 je bilo najmanj sredstev (manj kot 1 %) namenjenih za manjšinske skupnosti v RS, Slovence zunaj RS, ljubiteljsko kulturo in štipendije, leta 2015 pa za intermedijske umetnosti, investicije in investicijsko vzdrževanje, štipendije ter mednarodno sodelovanje.

Leta 2015 (zadnje leto opazovanja) so približno 60 % proračuna Ministrstva za kulturo prejeli javni zavodi, približno 12 % je bilo za investicije, približno 10 % sredstev za delovanje ministrstva, Arhiva RS, Inšpektorata za kulturo in medije, Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti, Javne agencije za knjigo RS in Slovenskega filmskega centra, približno 18 % pa za

programe in projekte nevladnih/neprofitnih organizacij in gospodarskih družb ter za projekte in socialne prispevke posameznikov.

Približno dve tretjini sredstev proračuna Ministrstva za kulturo je namenjeno osrednjeslovenski regiji. Druga po vrsti je bila leta 2015 podravska regija, ki je prejela dobro desetino sredstev, tretja pa goriška z dvajsetino sredstev. Regije, ki so leta 2015 prejele najmanj sredstev – manj kot odstotek –, so bile zasavska, koroška in spodnjeposavska.

Slovenska gospodinjstva za kulturo v povprečju namenijo dobre 3 % svojih letnih izdatkov, kar na ravni države znaša približno 500 milijonov evrov na leto, poleg tega so leta 2015 posamezniki iz donacij dohodnine za financiranje kulturnih namenov prispevali slabih 170 tisoč evrov. Tako je vsota javnih izdatkov za kulturne storitve, izdatkov gospodinjstev za kulturo ter donacije posameznikov iz dohodnine leta 2015 znašala 1,99 % slovenskega bruto družbenega proizvoda. Kulturna produkcija se je z manjšimi odstopanji povečala na vseh področjih, ki jih spremlja uradna statistika (predstave v gledališčih, koncerti poklicnih orkestrrov in zborov, ure televizijskega in radijskega programa, prireditve v kulturnih domovih, razstave v muzejih in galerijah), le v založništvu je padla.

Slovenski Statistični register delovno aktivnega prebivalstva je konec leta 2015 beležil 25.282 delovno aktivnih v kulturnih dejavnostih. V obdobju od leta 2008 do leta 2015 se je njihovo število povečalo iz 24.234 oseb na 25.282 oseb oziroma za 4,3 %, medtem, ko se je število vseh delovno aktivnih v vseh dejavnostih skupaj zmanjšalo iz 880.252 na 803.644 oseb oziroma za 8,7 %. (Število zaposlenih – na podlagi opravljenih delovnih ur – v javnih zavodih v kulturi je zlagoma naraščalo vse do leta 2011, ko jih je bilo 6.344. Leta 2015 se je znižalo na 6.167). V kulturnih dejavnostih je odstotek samozaposlenih višji kot v drugih dejavnostih. Leta 2015 je v povprečju znašal približno eno tretjino, v vseh dejavnostih skupaj pa blizu desetine.

Za leto 2015 je Agenciji RS za javnopravne evidence in storitve poslovna poročila oddalo 8.903 poslovnih subjektov v kulturnih dejavnostih, od tega je bilo največ samostojnih podjetnikov – 50 %, 33 % je bilo gospodarskih družb, po 7 % društev in pravnih oseb zasebnega prava (v glavnem so bili to zasebni zavodi) ter 3 % oseb javnega prava (praviloma javni zavodi). Primerjava števila poslovnih subjektov (ki so oddali poslovna poročila) po skupinah med letoma 2008 in 2015 kaže, da se je povečalo število vseh, a najbolj – za dvakrat, je naraslo število zasebnih zavodov. Tem se je v opazovanem obdobju za približno ena- in polkrat povečal tudi prihodek od poslovanja, ki se je sicer drugim zmanjšal (podjetja in društva) ali povečal le malo (samostojni podjetniki in javni zavodi). V zasebnih zavodih se je v obdobju 2008–2015 bolj kot pri vseh drugih poslovnih subjektih povečala tudi povprečna plača.

Gospodarske družbe, ki delujejo v kulturnih dejavnostih, so imele leta 2015 približno milijardo evrov čistih prihodkov od prodaje (vse poslovne osebe skupaj pa približno milijardo in pol).

Dejavnosti z največjim čistim prihodkom od prodaje so bile oglaševanje (596 gospod. družb je ustvarilo pribl. 232 milijonov evrov), arhitekturno projektiranje (638 gospod. družb je ustvarilo pribl. 108 milijonov evrov) in produkcija filmov, video filmov in televizijskih oddaj (182 gospod. družb je imelo pribl. 104 milijone evrov čistih prihodkov od prodaje). Ob upoštevanju števila gospodarskih družb, ki delujejo v posamezni dejavnosti, pa sta na vrhu trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah s knjigami (slabih 59 milijonov evrov je ustvarilo 14 gospodarskih družb) in trgovina na drobno v specializiranih prodajalnah s časopisi in revijami (slabih 46 milijonov evrov je ustvarilo 11 gospodarskih družb), sledita dejavnost izdajanja časopisov (dobrih 87 milijonov je ustvarilo 42 gospodarskih družb) in kinematografska dejavnost (slabih 13 milijonov je ustvarilo 14 gospodarskih družb).

Povprečna bruto mesečna plača na zaposlenega delavca v kulturnih dejavnostih je znašala od slabih 900 evrov do nekaj manj kot 1.800 evrov. Najvišje povprečne plače so imeli v javnih

zavodih, najnižje pa zaposleni pri samostojnih podjetnikih. Glede na vrsto dejavnosti in pravno-organizacijsko obliko so imeli najvišjo povprečno bruto mesečno plačo v gospodarskih družbah s področja izdajanja časopisov (2.392,00 EUR), pri samostojnih podjetnikih, ki delujejo v kinematografski dejavnosti (1.143,00 EUR), v društvih s področja umetniškega uprizarjanja (1.701,00 EUR), v zasebnih zavodih s področja izdajanja revij in druge periodike (2.740,00 EUR), v javnih zavodih pa s področja televizijske dejavnosti (2.075,00 EUR).

Podatki Finančne uprave RS za leto 2015 o celoletnih bruto dohodkih 2.595 samozaposlenih v kulturi, ki so obdavčeni z dohodnino, kažejo, da 120 oseb ni imelo dohodkov, preostalih 2.475 oseb pa je imelo skupno 33,4 milijone evrov dohodkov. Pri slednjih je najnižji dohodek znašal 7 evrov, najvišji pa skoraj 286 tisoč evrov. Brez dohodkov je bilo 4,6 % samozaposlenih; dohodke, ki v povprečju na mesec niso presegli minimalne plače, je imelo 41,3 % oseb; dohodke, ki so bili v povprečju na mesec višji od minimalne plače a manjši od povprečne plače v Sloveniji, je imelo 35,5 % oseb, dohodke, ki so bili v povprečju na mesec enaki povprečni plači ali od nje višji, je imelo 18,6 % oseb.

Navedeno pomeni, da je imelo 81,4 % samozaposlenih v kulturi povprečne mesečne dohodke nižje od povprečne slovenske plače, medtem ko je imelo v letu 2015 plačo nižjo od povprečne 64,9 % vseh zaposlenih v Sloveniji. Če se omejimo samo na odstotek oseb z dohodki do višine minimalne plače, pa je razmerje takšno: med samozaposlenimi je imelo 41,3 % oseb dohodke do višine minimalne plače, med zaposlenimi po kolektivnih pogodbah v zasebnem sektorju 6,8 %, med zaposlenimi po kolektivnih pogodbah v javnem sektorju pa 5,4 %.

Proračun Ministrstva za kulturo je bil leta 2015 za 38 % višji od proračuna v letu 2002, število njegovih osrednjih prejemnikov pa je naraslo za več kot dvakrat. Leta 2015 je proračunske sredstva prejelo bistveno več – za skoraj devetkrat več – posameznikov kot leta 2002. Razlogi za povečanje števila posameznikov – prejemnikov sredstev so pretežno v povečanju števila odobrenih individualnih projektov na razpisih in v uvedbi knjižničnega nadomestila za avtorje del, ki se izposojajo v knjižnicah. Leta 2015 je bilo (za leto 2014) izplačano knjižnično nadomestilo 907 avtorjem. Povečalo se je število financiranih agencij (ustanovljena je bila Javna agencija za knjigo), ter za nekaj odstotkov tudi število nevladnih/neprofitnih organizacij (društva, zasebni zavodi, ustanove in zbornice). Medtem ko se je število vseh javnih zavodov, ki so prejeli kakršnakoli sredstva iz proračuna Ministrstva za kulturo, povečalo za 4 %, je Ministrstvo za kulturo leta 2015 redno financiralo 10 javnih zavodov več, kar predstavlja 16 % rast. Leta 2015 je bilo sofinanciranih 124 festivalov, kar je skoraj dvainpolkrat več kot leta 2002. Med sofinancirami festivali se je najbolj – za petkrat – povečalo število literarnih festivalov (in večjih dogodkov) ter število festivalov s področij filma ter novih medijev in vizualnih umetnosti (za več kot trikrat). Med vsemi festivali, ki jih Ministrstvo za kulturo sofinancira, je največ glasbenih. Leta 2015 je bilo v primerjavi z letom 2002 dobrih 20 % več oseb s pravico do plačila socialnih prispevkov iz državnega proračuna za kulturo, število prejemnikov republiških priznavalnin pa se je potrojilo. Leta 2002 je bilo za financiranje socialnih prispevkov samozaposlenih v kulturi namenjenih približno 82 % vseh sredstev, ki so bila izplačana posameznikom ali zanje, leta 2015 pa približno 70 % (hkrati nominalni zneski teh sredstev hitro naraščajo). Zmanjšalo se je financiranje štipendij – iz približno 9 % vseh sredstev na dobrih 5 % in obnove kulturnih spomenikov (fizičnim osebam) iz dobrih 4 % na približno 1 %. Omenjena zmanjšanja so spremljala povečanja na drugih področjih: leta 2002 je bil obseg sredstev, namenjen financiranju umetniških projektov posameznikov zanemarljiv, medtem ko je bilo leta 2015 tem projektom in knjižničnemu nadomestilu avtorjev namenjenih dobrih 17 % sredstev. Republiške priznavalnine (dodatek k pokojnini) so leta 2002 pomenile 3,3 % sredstev izplačanih posameznikom, leta 2015

pa dvakrat več. Leta 2002 samozaposleni še niso imeli pravice do boleznine – plačila bolniškega dopusta (tudi za prvi mesec in če hkrati traja več kot mesec dni), leta 2015 pa.

V letu 2015 je Ministrstvo za kulturo redno financiralo 72 javnih zavodov: 27 javnih zavodov, katerih ustanoviteljica je država ter 45 javnih zavodov, katerih ustanoviteljice so lokalne skupnosti. Ministrstvo za kulturo večinsko financira tako nacionalne (okrog 80 % celotnega njihovega prihodka) kot občinske javne zavode (okrog 60 % celotnega njihovega prihodka). Od leta 2011 naprej sredstva za javne zavode zdržema padajo – iz 108,9 milijonov so se do leta 2015 znižala na 94,8 milijonov evrov. Sredstva, ki jih Ministrstvo za kulturo nameni javnim zavodom, predstavljajo približno 60 % njegovega proračuna. Od sredstev za javne zavode se je leta 2015 približno 46 % namenilo javnim zavodom, ki delujejo na področjih glasbe in gledališča, 28 % muzejem in galerijam, 10 % zavodom na področju nepremične dediščine, 7 % Narodni in univerzitetni knjižnici, 5 % Cankarjevemu domu, 4 % arhivom in 0,5 % Filmskemu studiu Viba. V sredstvih, ki jih Ministrstvo za kulturo nakaže javnim zavodom, je približno 69 % namenjenih plačam, 28 % materialnim stroškom in 3 % investicijskemu vzdrževanju ter nakupu opreme. Ker imajo javni zavodi tudi druge prihodke iz javnih financ in lastne prihodke, skupni stroški dela, kamor sodijo plače, avtorski honorarji, pogodbe o delu in plačila prek študentskega servisa, predstavljajo približno 60 % celotnega prihodka javnih zavodov. Leta 2015 so imeli nacionalni javni zavodi približno 13 % lastnih prihodkov iz opravljanja javne službe in 7 % iz opravljanja tržne dejavnosti, občinski pa 14 % lastnih prihodkov iz opravljanja javne službe in 1 % iz opravljanja tržne dejavnosti.

3. KULTURA V JAVNEM INTERESU

3.1 JAVNI INTERES ZA KULTURO

Kultura je v preteklosti kot narodotvorna, narodnoobrambna in državotvorna dejavnost bila gradnik in temelj narodne identitete. Slovenci smo se prepoznavali in se pred drugimi narodi legitimirali kot narod kulture (J. Vidmar, I. Pregelj), celo kot narod z vrojeno kulturnostjo in v tem kontekstu predpostavljali in pojasnjevali tudi dvom o svoji državotvornosti (D. Pirjevec).

Z osamosvojitvijo, hitro digitalno preobrazbo sveta in globalizacijo so se okoliščine spremenile; vendar kultura, kot spoznavajo tudi druge skupnosti, ostaja ali celo postaja edino področje na katerem in s katerim države oz. nacije ohranjajo in razvijajo lastno identiteto, subjektiviteto, celo suverenost in se predstavljajo sebi in svetu. Zato je kultura ključnega pomena za prepoznavnost države in nacije, zato imajo pripadniki skupnosti pravico do kulture, zato je kultura v javnem interesu vseh prebivalcev in prebivalcev RS oz. vseh Slovencev.

Javni interes je odločilno povezan z razumevanjem kulture in njene vloge ter pomena v danih zgodovinskih okoliščinah in je bil, denimo, v srednjem veku drugačen kot v času renesanse in, v slovenskem primeru, v času oblikovanja naroda in njegove želje po lastni državi drugačen, kot je po ustanovitvi države.

Javni interes ni v količini kulturnih dobrin ali številu kulturnih storitev ne v določeni idejni ali estetski usmeritvi, kar je lahko kvečjemu interes avtoritarne oblasti, temveč izhaja iz potreb skupnosti, v okviru katere kultura nastaja, in iz njenih pričakovanj v zvezi s kulturo.

Javni interes je najtesneje povezan z družbotvornostjo kulture; z vprašanjem, v kakšni družbi kultura nastaja in kako se družba v interakciji s kulturo razvija. S tega vidika je celo mogoče, da skupnost izgubi interes za lastno kulturo in jezik, se obojemu odpove, se asimilira v večjo, kulturno močnejšo skupnost in na ta način preneha obstajati tudi kot narod.

Javni interes izhaja iz težnje in potrebe posameznika in skupnosti po spoznanju in razumevanju (refleksiji) sebe, drugega, skupnosti in sveta, ki je človeku imanentna in ki jo udejanja na način kulture, odkar se zaveda sebe in drugega, čuti potrebo po življenju v skupnosti oz. pripadnost skupnosti in v enaki meri iz njegovega aktivnega odnosa do sveta in težnje po spreminjanju sveta. Ta interes in odzivanje nanj trajata od začetkov kulture in civilizacije; odkar ljudi v skupnosti povezuje tudi zavest o vzajemni pripadnosti, skupnih interesih ipd. Vendar se javni interes in odzivanje nanj spreminjata glede na položaj skupnosti in tačas, ko se zdi, da družba nezadržno razpada, se razslojuje in atomizira, ima javni interes hkrati razsežnost univerzalnosti in globalnosti in razsežnost posebnosti, vezanosti na določeno skupnost in kulturo te skupnosti.

Javni interes je izraz potrebe skupnosti po kulturi kot polju avtorefleksije, oblikovanja in izražanja zavesti o sebi z vso raznolikostjo in strukturiranostjo vred; kot polju oblikovanja identitete in različnih pogledov na identiteto te skupnosti, kot polju izražanja identitete in kot ključni platformi dialoga znotraj skupnosti in dialoga z drugimi kulturami in skupnostmi. Kot je

zapisal R. Šeligo: »Kultura je in mora ostati vrednostno središče slovenske narodne in nacionalne skupnosti, identifikacijska in konstitutivna točka, okoli katere se zbira vse, kar v najširšem duhovnem in materialnem smislu počnemo, vemo o sebi ali mislimo, da vemo, torej kot prostor samozavedanja, samoizražanja, kritičnega mišljenja, tudi seveda kritične avtorefleksije, še zlasti pa vizij in načrtovanja prihodnosti«. Tako razumljena kultura vključuje tudi jezik, s katerim Slovenci oz. prebivalke in prebivalci Slovenije mislijo sebe in svet in je za identiteto skupnosti bistven. Prav s teh vidikov velja izpostaviti, da kultura v celoti in jezik vestno beležita, izražata in premišljata tudi spreminjanje položaja skupnosti, strukturne spremembe znotraj nje in spremembe statusa skupnosti v širšem kontekstu.

Javni interes za kulturo je tako interes nacionalne oz. družbene skupnosti za kulturo, katere glavna funkcija ni več dokazovanje ali obramba identitete skupnosti in dokazovanje njene enakovrednosti, temveč dialog z drugimi kulturami, tudi s kulturami narodnosti znotraj Slovenije, ki reflektira identiteto in položaj skupnosti ter odločitve in ravnanje skupnosti s seboj in v odnosih z drugimi. Tako razumljeni javni interes predpostavlja kakovostno, raznoliko in dostopno kulturo na vseh ravneh in v vseh sektorjih; kulturo, ki nastaja na osnovi svobode izražanja in mišljenja, se navezuje na izročilo in tradicijo slovenske in evropske kulture, vključuje kulture manjšin, ki živijo v Sloveniji, ter se ustvarjalno in verodostojno odziva na razmere in razmerja v Sloveniji in v svetu, na izzive sodobnosti, preteklosti in prihodnosti. Gre za kulturo, ki premišlja položaj skupnosti in razmere znotraj nje, za interes za ustvarjanje, posredovanje in varovanje kulturnih dobrin na državni in lokalni ravni, za zagotavljanje pogojev zanje in za užitek v njih, in ki torej na ta način sooblikuje, premišlja in izraža vrednote skupnosti.

Uresničevanje javnega interesa pomeni zagotavljanje javnih kulturnih dobrin v okviru javne službe in drugih javnih kulturnih dobrin, spodbujanje ustvarjalnosti vseh prebivalk in prebivalcev Republike Slovenije, vključno s pripadniki obeh avtohtonih narodnih skupnosti, pripadnikov romske skupnosti in drugih narodnosti, ki živijo v Sloveniji, pripadnikov slovenskih manjšin v sosednjih državah in Slovencev po svetu in razvoja slovenske kulture ter razvoja Slovenije.

Tako razumljeni javni interes je samoumeven v kontekstu civilizacijskih sprememb, ki jih že doživljamo. Do leta 2025 se bo digitalna preobrazba razmahnila do neslutnih razsežnosti; vse bolj ključno vlogo v usmerjanju razvoja prevzema umetna inteligenca. Če hoče država ob vsem tem ostati verodostojna in izpolnjevati svojo ustavno zavezo skrbeti »za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarjati možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije« (Ustava RS), mora zavestno in načrtno spodbujati in podpirati dejavnosti, ki so ključne za ohranjanje, razvoj in izražanje skupnostne identitete in zagotavljanje obstanka in integritete skupnosti. Obenem mora skrbeti za skladno in produktivno prilagajanje na pridobitve in možnosti, ki jih v življenje posameznika in skupnosti, tudi z vidika kulture, prinaša digitalna preobrazba. Pri tem je pomembno, da se prehod zgodi kot prestop na višjo razvojno raven, kar bo uspelo samo, če bomo znali in uspeli ohraniti vrednote, spoznanja in kakovost, ki jih omogoča Gutenbergova civilizacija, vključno z vrednotami in pomenom kulture za skupnost, in prevze(ma)ti ter na ustrezen način usklajevati pridobitve in nove možnosti, ki jih prinaša digitalna preobrazba sveta, vključno z umetno inteligenco, z izkušnjami preteklosti.

3.2 SUBJEKT JAVNEGA INTERESA

Subjekt javnega interesa in udejanjanja javnega interesa je celotna skupnost, ki vključuje tako pripadnike slovenskega naroda, vključno z manjšinami v sosednjih državah in Slovence drugod

po svetu, pripadnike obeh avtohtonih narodnih skupnosti v RS, romske skupnosti, drugih narodnih oz. različnih manjšinskih etničnih skupnosti, skupin in priseljence, ki živijo v Sloveniji.

3.3 KULTURA V JAVNEM INTERESU

V javnem interesu je kultura, ki smo ji kot skupnost, uporabniki, stroke in politika pripravljene priznati kakovost in zadostno raven raznolikosti, dostopnosti ter verodostojnosti, kar pomeni, da nas nagovarja, in da se kot skupnost v njej, v zgodbah in drugih vrst sporočilih, prepoznamo in njo priznamo kot polje zavezujoče, ne nujno vedno blagodejne, vendar nesporne refleksije našega samorazumevanja in odnosov med nami, našega mišljenja, odločanja in delovanja.

Pričakovanja v zvezi s kulturo v javnem interesu se potemtakem nanašajo na:

- 1. kakovost**, izvirnost in vrhunskost,
- 2. raznolikost**, kulturni (idejni in estetski) pluralizem,
- 3. dostopnost** (tudi v dobesednem pomenu besede, za vse invalide ali drugače ovirane osebe) in
- 4. verodostojnost**, kar pomeni zlasti notranjo skladnost in prepričljivost kulturnih dobrin, kot tudi to, da se ukvarjajo z vprašanji, ki zadevajo skupnost, z vprašanji njenih odnosov s svetom, z njeno preteklostjo in prihodnostjo in s temeljnimi globalnimi vprašanji sedanjosti in prihodnosti.

V javnem interesu je kultura, ki prispeva k demokratičnosti družbe in spodbuja razvoj. V javnem interesu so kulturne dobrine, ki jih stroke s področja kulture in kulturna javnost prepoznajo kot plod ustvarjalnega dela, kot izvime in vrhunske, verodostojne, dovolj raznolike in dostopne, kar vse opravičuje javna sredstva, ki jih skupnost vlaga v ustvarjanje in distribucijo teh dobrin in skrb za njihovo zbiranje, ohranjanje in predstavljanje.

Kultura v javnem interesu je važen razvojni dejavnik, ker udejanja svobodo, omogoča izkušnjo ustvarjalnosti ter jo razvija, spodbuja osebni razvoj posameznika in družbe v celoti. Vse bolj se razvijajo tudi kreativni sektor, intermedijska, raziskovalna umetnost in drugi pristopi, ki še dodatno spodbujajo inovativnost, saj kot vsa kultura izhajajo iz želje in potrebe po spreminjanju sveta oz. razvoju. Zato je treba nameniti priznanju in uveljavljanju kulture kot enakovrednega družbenega podsistema posebno skrb, spodbujati vključevanje oz. sodelovanje kulture z drugimi družbenimi podsistemi in, na ravni vlade, z drugimi resorji.

Gre za družbotvorno kulturo. Vidik njene družbenosti in družabnosti je in bo v času globalizacije, razslojevanja in atomizacije družbe vse pomembnejši. Zato je v javnem interesu ohranjanje in spodbujanje praks, ki se že odlikujejo z družbenostjo (npr. gledališče in ples, ki omogočata neposredni stik med ustvarjalcem in občinstvom) ali na novo razvijajo ta vidik (knjižnice: srečanja z avtorji, bralni krožki, muzeji s te vrste prireditvami ...). Družbotvornost ohranjanja kulturne dediščine se kaže v vplivu na kakovost bivalnega okolja in možnosti zaposlovanja, v prispevku k boljšemu življenju posameznika in skupnosti, k razumevanju med kulturami in uravnoteženemu odnosu do prostora in okolja.

3.4 JAVNI SEKTOR

Javni sektor je najbolj odgovorni nosilec izvajanja kulturnih dejavnosti, katerih namen je uresničevanje javnega interesa v okviru javne službe na področju kulture oz. izvajanja dejavnosti na način javne službe v zadostnem obsegu. Za zagotavljanje javne službe so odgovorne država, lokalne skupnosti in do ustanovitve pokrajin tudi regije kot razvojne povezave občin ter izvajalci

javne službe; vsi morajo uporabnikom zagotavljati javne kulturne dobrine, ki bodo zadovoljile pričakovanja strokovne in širše kulturne javnosti. Javna služba oz. opravljanje dejavnosti na način javne službe predpostavlja po vsebini in obsegu zakonsko opredeljene dejavnosti javnega sektorja kot neke vrste »obvezni program« izvajalcev. Izvajajo jo v ta namen ustanovljeni javni zavodi, v posebnih primerih in določene naloge lahko tudi drugi izvajalci, zlasti na področjih, na katerih javne službe ni mogoče urediti in zagotoviti z delovanjem javnih zavodov.

Na področju knjige zaradi narave dejavnosti ni mogoče zagotavljati javne službe v fazi nastajanja književnih del in načeloma ne v fazi izdaje knjige, ker sodi založništvo v sektor gospodarstva. Država in lokalne skupnosti zagotavljajo javno službo šele na ravni knjižnic, od Narodne in univerzitetne knjižnice do splošnih knjižnic (promocija in predstavljanje knjižne produkcije, razvoj bralne kulture, zbiranje, popis in trajno ohranjanje, bibliografska kontrola in izdelava nacionalne bibliografije). Uresničevanje javnega interesa za ustvarjanje, izdajanje, promocijo in spremljanje položaja kakovostne knjige na trgu in tudi za ohranjanje in razvoj bralne kulture ter opravljanje strokovnih, razvojnih in izvršilnih nalog na področju knjige pa zagotavlja Javna agencija za knjigo RS (JAK). Ker pa je knjiga vseh vrst, od izvirnega in prevodnega leposlovja, znanstvene in strokovne literature pa vse do stvarne literature temeljnega pomena in z vidika javnega interesa ključna dejavnost za obstoj in razvoja jezika, in ker je slovensko založništvo v zadnjih desetletjih zlasti zaradi majhnega knjižnega trga v nenehni krizi, je nujno in pomembno, da država vsaj v primeru zadnje še preostale velike založbe uvidi njeno strateško pomembnost, jo razglasi za strateško naložbo države in zagotovi njen obstanek in delovanje v ustreznem obsegu in nujni programski širini tudi v prihodnje. Enako vlogo kot JAK za področje knjige ima v zvezi s filmsko produkcijo (izbor in sofinanciranje projektov), promocijo in predstavljanjem slovenskega filma doma in v tujini (skrb za festival slovenskega filma, pomoč in podpora pri prijavih in sodelovanju na mednarodnih festivalih...) Slovenski filmski center, javna agencija RS (SFC). Javni sklad za kulturne dejavnosti (JSKD) deluje iz enakih razlogov kot organ podpore ljubiteljski kulturni dejavnosti (strokovna podpora v zvezi z organizacijo dejavnosti, izobraževanj, revij in festivalov, analitično spremljanje dejavnosti itd.).

V javnem interesu so svoboda ustvarjalnosti, inovativnost in razvoj kulture, torej tudi utiranje novih poti, pojavljanje in raziskovanje novih poetik, novih smeri in form, novih vrst umetnosti. Uresničevanja teh teženj oz. te komponente javnega interesa za kulturo ni mogoče prepustiti zgolj naključju ali, kot se včasih pričakuje, samo nevladnemu sektorju. Tudi javni sektor je treba spodbujati, da ob svojih osnovnih nalogah, ki izhajajo iz javne službe, načeloma namenjene zadovoljevanju pričakovanj širše kulturne javnosti ob spoštovanju meril strok in zahtev po kakovosti, z drugimi projekti v javnem interesu inovativno sodeluje pri razvoju in uveljavljanju novih vsebin, novih poetik, praks in slogov oz. novih poti v okviru področij svojih dejavnosti.

Država, občine v okviru regije, mestna občina, občina ali zveza občin lahko za določen čas za svoje območje podeli koncesijo za izvajanje javne službe na določenem področju tudi nepridobitnemu zasebnemu zavodu ali drugi organizaciji v okviru nevladnega sektorja.

3.5 NEVLADNI SEKTOR

Nevladni sektor⁶ je javnemu sektorju komplementaren neodvisni sektor s pogosto enakimi cilji, ki ga sofinancirajo država in lokalne skupnosti, in ki deluje na poklicni ravni, praviloma na osnovi prostovoljnosti in samouprave. Na področju nevladnega sektorja delujejo nevladne organizacije (NVO), pravne osebe zasebnega prava s sedeži v RS, ki so jih ustanovile domače ali tuje fizične osebe zasebnega prava in ki delujejo nepridobitno in neprofitno, neodvisno od drugih subjektov in niso organizirane kot politične stranke, cerkve oz. verske skupnosti, sindikati ali zbornice. NVO na področju kulture delujejo v skladu s pomembno vlogo nevladnega sektorja, kot je opredeljena v nadaljevanju. Posebno in pomembno skupino v okviru tega sektorja predstavljajo samozaposleni na področju kulture.

Nevladni sektor deluje pretežno na istih področjih kulture kot javni sektor; v nekoliko manjši meri kot na področju umetnosti tudi na področjih medijev in kulturne dediščine; je pa bolj usmerjen v nove in manj uveljavljene umetniške prakse (intermedijska in raziskovalna umetnost, sodobni ples, ipd.), v iskanje novih poti in poetik. Zato neredko uspešneje nagovarja tiste dele javnosti oz. občinstva, katerih pričakovanj izvajalci, ki delujejo v javnem sektorju, z izvajanjem javne službe ne zadovoljijo v celoti. Ta del nevladnega sektorja je vsaj v večjem delu tudi že bolj vključen v digitalno preobrazbo kulture.

Glavno vprašanje razmerij med javnim in nevladnim sektorjem in s tem tudi odnosa med državo in občinami kot sofinancerji dejavnosti na eni in nevladnim sektorjem na drugi strani je povezano z različnostjo vlog javnega in nevladnega sektorja in pričakovanj v zvezi z enim in drugim. Poleg tega se različne oblike organiziranosti oz. stopnje institucionaliziranosti ter praviloma do neke mere tudi različnost delovnih procesov odražajo tudi v rezultatih dela, tako v vsebinskem kot v formalnem pomenu besede. Glavna naloga javnega sektorja je opravljanje javne službe na področju kulture; nevladni sektor ponuja praviloma drugačne programe, vendar si del sektorja prizadeva za status, podoben statusu javnega sektorja (trajne zaposlitve, stabilno financiranje, institucionalizacija...), kar je mogoče razumeti kot željo po prehodu v javni sektor.

Dejavnost nevladnega sektorja je, zlasti z vidika razvoja kulture, nesporno v javnem interesu, tudi zato, ker se nekatera področja kulture oz. vrste umetnosti še vedno razvijajo samo ali predvsem v okviru nevladnega sektorja. Zato nevladni sektor na nekaterih področjih deluje kot alternativa javnemu sektorju, na drugih kot njegova dopolnitev in spodbuda. Gre za dialektiko odnosov med javnim in nevladnim sektorjem, ki spodbuja razvoj kulture, zato ni dopustno gledati na nevladni sektor kot na rezervat za tisti del kulture in tiste izvajalce programov, ki domnevno ne najdejo svojega mesta v javnem sektorju. To bi bilo napačno in nerazvojno razumevanje sektorja.

Vrednotenje programov in projektov kot osnovo za sofinanciranje poklicnega nevladnega in tudi zasebnega sektorja ter druge oblike sodelovanja z izvajalci iz teh dveh sektorjev država že delno prepušča neodvisnim javnim agencijam delno strokovnim komisijam, oblikovanim na MK, in tako želi zagotoviti pogoje za neodvisno strokovno odločanje. Zdi se, da je iz več razlogov smiselno razmisliti, ali to v celoti prenesti na novo javno agencijo za umetnost, ki bi lažje kot MK

⁶ Pojem nevladni sektor tu uporabljamo dosledno kot pojem, ki označuje nevladni sektor v ožjem pomenu besede. Sektor vključuje nevladne organizacije, ki delujejo na področju kulture praviloma poklicno, vendar ne z namenom doseganja dobička in ne na način zasebnega sektorja v okviru gospodarstva. Če bi pojem uporabljali v hipotetičnem širšem pomenu besede, bi lahko to pomenilo tudi vključevanje sektorja ljubiteljske kulture in zasebnega, profitno orientiranega kulturnega sektorja v okviru gospodarstva.

opravljala tudi številne druge dejavnosti v korist umetnosti in hkrati lažje pridobivala tudi sredstva iz drugih virov za sofinanciranje programov in projektov.

3.6 LJUBITELJSKA KULTURA

Enaka ocena pomembnosti kot za nevladni sektor velja tudi za sektor ljubiteljske kulture, ki učinkovito dopolnjuje ponudbo kulturnih storitev javne službe in poklicnega nevladnega sektorja in v mnogih občinah celo prevzema del nalog javne službe. Ljubiteljske kulturne dejavnosti za večino uporabnikov kulture in za mnoge kasnejše poklicne ustvarjalce ali strokovnjake pomenijo vstopno okolje, v katerem pridobivajo pomembne prve izkušnje; potrebno pa je navesti tudi vrednote, na katerih temelji ljubiteljska kultura kot odprta in demokratična sfera kulturnega delovanja, ki zagotavlja možnost, da se lahko vsakdo svobodno in aktivno vključuje v kulturno in ustvarjalno delo in za katero so še posebej značilni: socialnost, delo v skupnosti, medgeneracijsko povezovanje in prizadevanje za skupni uspeh.

Uspešno spodbujanje in organiziranost področja ljubiteljske kulture omogoča delovanje Javnega sklada za kulturne dejavnosti (JSKD). Pomembno vlogo ima tudi Zveza kulturnih društev Slovenije (ZKDS). V okviru ljubiteljske kulture, ki jo določa zlasti to, da gre za sfero nepoklicnega ukvarjanja s kulturo in v manjši, čeprav še pomembni meri amaterski entuziazem, nastajajo kakovostne, raznolike in verodostojne kulturne dobrine, ki z ustvarjalnim nabojem in inovativnostjo v nemalo primerih celo presegajo raven kulturnih dobrin, ki nastajajo v okviru poklicne kulture, ter dosegajo tudi pomembne uspehe in opaznost v mednarodnem prostoru.

V ljubiteljski kulturi se najbolj vidno udejanjata vloga in pomen kulture kot veziva znotraj skupnosti oz. njena integrativna funkcija, kar pride do izraza zlasti v lokalnih skupnostih, kjer ta vloga pripada številnim kulturnim društvom. Da je to važno, priča dejstvo, ki ni slučajno: za razliko od mnogih številnejših ljudstev, ki so se že dojemala in predstavljala kot narodi, a so se s časom asimilirala v večje in močnejše narode, je za Slovence že vsaj dve stoletji značilno, da smo organizirani v številna kulturna društva (trenutno jih deluje več kot 5.000), v katerih se skoraj 110.000 prebivalcev Slovenije ukvarja s kulturo. Ta podatek priča, kolikšen pomen ima možnost ukvarjanja z ljubiteljsko kulturo za številne posameznike, ki se niso ali se iz različnih razlogov ne morejo odločiti za poklicno ukvarjanje s kulturo, vendar želijo biti ustvarjalni.

3.7 SAMOZAPOSLjeni NA PODROČJU KULTURE

V vseh sektorjih in na vseh področjih kulture delujejo samozaposleni (na področju medijev tudi samostojni novinarji), katerih število narašča. Pričakovati je, da se bo delež samozaposlenih, glede na število zaposlenih v kulturi, še večal, saj je delo na več področjih, zlasti v umetnosti, v osnovi bližje modelu »svobodnih poklicev« kot modelu javnih uslužbencev. Odprta vprašanja samozaposlenih terjajo zakonsko ureditev, med njimi zlasti vprašanje podpore v obliki socialnih prispevkov za samozaposlene kot oblika vlaganj v programe in projekte na področjih, na katerih samozaposleni delujejo in ne kot socialno podpora itd.

3.8 ZASEBNI SEKTOR

Zasebni sektor predstavlja del kulture, ki deluje v okviru gospodarstva in po predpisih, ki veljajo za gospodarstvo, in ki ga pri tem vodi glavni motiv gospodarske dejavnosti, pričakovanje dobička ali pozitivnega poslovanja. A hkrati je tudi ta del kulture v javnem interesu in v mnogih primerih pomemben dejavnik na področju udejanjanja javnega interesa. Vrsta kulturnih dejavnosti

(založbe in knjigarne, mediji, produkcija in distribucija AV storitev ...) je že sistemsko v celoti ali deloma uvrščena na področje gospodarstva. Založništvo je eden od dveh ključnih dejavnikov na področju književnosti, glasbe ter medijev, ki je skoraj v celoti del gospodarstva – razen t. i. javnega servisa: javne RTV in STA.

Zasebni sektor se pojavlja in uveljavlja tudi na drugih področjih, na področju uprizoritvenih dejavnosti, galerijske in muzejske oz. zbirateljske dejavnosti ipd. Pri tem meje med zasebnim sektorjem in nevladnim sektorjem včasih niso povsem jasne, ker se zasebni zavod, ki deluje v okviru nevladnega sektorja, in d.o.o., ki deluje na istem področju v zasebnem sektorju, na videz razlikujeta samo po svojem statusu in po tem, da zavod deluje neprofitno, d.o.o. pa pridobitno in profitno, kar samo po sebi nič ne pomeni za druge pomembne pokazatelje, npr. za višino plač ipd.

3.9 NOSILCI IN IZVAJALCI KULTURNE POLITIKE

Uresničevanje oz. uveljavljanje javnega interesa načrtuje in udejanja kulturna politika, ki jo oblikujejo in uveljavljajo v okviru vseh teh sektorjev za to pooblaščen nosilci kulturne politike: Državni zbor RS, Državni svet RS, Vlada RS in v okviru vlade ministrstvo, pristojno za kulturo, javni skladi in javne agencije, pristojni organi na regionalni ravni (pogojno) in pristojni organi lokalnih skupnosti.

Državni zbor, Državni svet in Vlada v sodelovanju s civilno družbo oblikujejo kulturno politiko in skrbijo za njeno uresničevanje in izvajanje, javni skladi in javne agencije udejanjajo kulturno politiko na nacionalni ravni; pristojni organi regij in občin jo oblikujejo na lokalni in tudi na regionalni ravni (regijski razvojni sveti in župani ter občinski oz. mestni sveti).

4. VIZIJA 2025

Status in stanje družbenega podsistema kultura ter samo/razumevanje umetnosti in kulture v celoti bodo leta 2025 skladni z doseženo stopnjo razvoja in statusom nacionalne oz. družbene skupnosti. Zato pomembnost kulture in enakopravnost družbenega podsistema ne bosta več vprašljiva. Kultura bo vključena v razvojne strategije države, sistem financiranja kulture bo bolj učinkovit; učinkovitejša bo tudi promocija slovenske kulture v mednarodnem okolju. Vse to bo prispevalo k izboljšanju prepoznavnosti države in skupnosti Slovencev v svetu.

To je dosegljivo, ker bodo uresničeni strateški in operativni cilji NPK in doseženo soglasje o pomembnosti kulture kot refleksije skupnosti, odnosov znotraj nje, odnosa skupnosti do lastne preteklosti in prihodnosti in s tem njenega odnosa do (lastne) sedanosti, in kot polja oblikovanja ter predstavljanja identitete skupnosti oz. o družbotvornosti kulture. Kultura bo v skladu z doseženo stopnjo digitalne preobrazbe sveta in družbe. Zato ji bosta priznana njena razvojna vloga, vključno z ekonomskimi učinki, ki izhajajo iz kulturnih dejavnosti in iz njihovih posrednih učinkov na gospodarstvo, ter status, ki izhaja iz javnega interesa za kakovostno, ustvarjalno in izvorno, raznoliko in dostopno ter razvojno naravnano kulturo, kar se bo že odražalo tudi na področju umetnostne vzgoje. Skladno s tem bo tudi sama sebe dojemala kot vpeto v stremenje in prizadevanja za razvoj in čim bolj enakopravno vlogo Slovenije v evropskem in svetovnem kontekstu ter se brez zadržkov in težav vključevala v evropsko in svetovno kulturo oz. v dialog z drugimi kulturami. Sprejela bo svojo vlogo in pomen za skupno prizadevanje in se kot dejavnik kritične refleksije delovanja na ravni države in vrednotenja izkušenj iz preteklosti in vizij za prihodnost vključevala v javni dialog o razvoju države in skupnosti. Javnost bo takšno vlogo kulture sprejela in se skladno s tem pozitivno odzivala na kulturno dogajanje.

Tak odnos javnosti bo izhajal iz dejstva, da bo kulturni sistem preiščeno in racionalno urejen, decentraliziran in transparenten. Pregledna in sorazmerna bodo razmerja znotraj sektorjev (optimizirane mreže javnih zavodov po področjih itd.) in pričakovanja v zvezi s posameznimi sektorji kulture. Skladno s tem bo prenovljena zakonodaja, vključno s podzakonskimi akti; tudi v skladu s ciljem odprave administrativnih ovir in debirokratizacije.

Končane bodo najpomembnejše nujne naložbe, zlasti kar zadeva prenovno pomembne kulturne infrastrukture (SNG Drama v Ljubljani, kulturni domovi po lokalnih skupnostih, prostori za potrebe Arhiva RS ...) in preiščeno obnavljanje pomembnih kulturnih spomenikov.

Področja umetnosti, kulturne dediščine in ljubiteljske kulture ter kakovostnih medijev bodo splošno priznani nosilci družbene kohezije, oblikovanja in predstavljanja identitete skupnosti in nosilci mednarodnega uveljavljanja Slovenije, države, ki ceni ustvarjalnost in je pozorna do kulturnih potreb in potencialov svojih prebivalcev ter odprta in gostoljubna do obiskovalcev. Osrednjega pomena v tem pogledu bo slovenski jezik, tako v vsakdanji rabi kot v klasičnih in najsodobnejših medijih in v javnosti. Kulturo bomo doživljali kot družbotvorno, svobodno in vključujočo dejavnost, široko dostopno vsem uporabnikom. Tako politika kot civilna družba ji bosta priznali avtonomijo ustvarjanja. Kulturna politika bo strateško umeščena v izvajanje vseh politik na ravni države in lokalnih skupnosti, kar bo krepilo položaj kulture, zlasti jezika in umetnosti, spodbujalo ustvarjalnost, samozavest, suverenost ter razvoj v okviru celotnega skupnega slovenskega kulturnega prostora ter dalo več pomena kulturno-umetnostni vzgoji,

spodbujalo ustrezno razumevanje kulturne dediščine in zagotavljanje svobode medijske krajine, razvoj ljubiteljske kulture in krepitev dialoga med deležniki na področju kulture.

Kulturna in izobraževalna politika bosta skupaj s stroko z obeh področij razvili programe (v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja in umetnostne vzgoje v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah), ki bodo omogočali razvoj zmožnosti za sprejemanje sporočil vseh vrst klasičnih umetnosti in kulture kakor tudi za komunikacijo in kritično sprejemanje informacij in umetniških sporočil v digitalnem okolju in v stiku z umetno inteligenco. Na ta način bodo usposabljali mlade za razvoj kompetenc, ki izhajajo iz najvrednejših pridobitev t. i. Gutenbergove civilizacije, in za razvoj kompetenc, ki jih omogočata nova tehnološka revolucija in digitalna preobrazba sveta.

Kulturna politika in prenovljena zakonodaja

Do leta 2025 bo moral biti zagotovljen višji delež javnih sredstev za kulturo. Zakonodaja in politika pa bosta omogočali tudi boljši dostop do drugih virov sredstev, zbiranje teh sredstev v skladih in fundacijah ter spodbujali mecenstvo in sponzorstvo.

Prenovljena zakonodaja bo omogočala, da bodo vse odločitve o tem, katere programe oz. projekte podpreti ali omogočiti z javnimi sredstvi in v kolikšni meri, naj bo to v okviru javne službe ali v okviru drugih programov in projektov v javnem interesu, strokovno utemeljene in skladne z merili, ki izhajajo iz javnega interesa. MK bo bdelo nad izvajanjem javne službe, predlagalo in izvajalo kulturno politiko in skrbelo za transparentnost in nadzor nad poslovanjem javnih zavodov. Skladno s potrebami kulture bo skrbelo za ustrezna razmerja med vrstami umetnosti in sektorji glede na javni interes, zagovarjalo interese kulture in jih usklajevalo z drugimi vladnimi resorji, katerih politike vplivajo na kulturo.

Ključno polje kulture bo, kot vedno, umetnost, vključno z novimi umetniškimi praksami, razvitimi v interakciji z novimi tehnologijami in umetno inteligenco, pri čemer bo država enako spodbujala tako klasične vrste umetnosti kakor tudi nove in na ta način tudi dialog med njimi. Ob upoštevanju javnega interesa oz. interesa strokovne in širše kulturne javnosti za posamezne vrste umetnosti bodo leta 2025 odpravljena nesorazmerja med posameznimi vrstami umetnosti in področji kulture v celoti.

Obsežno in pomembno področje kulturne dediščine bo, enako kot slovenski jezik, prepoznano in priznано kot nadvse pomembno za ohranjanje nacionalne identitete in kakovosti življenja ter kot eden ključnih dejavnikov trajnostnega razvoja Slovenije. Vse to omogoča spoznavanje in istovetenje s kulturno dediščino kot nosilko izročila oz. kolektivnega spomina. Zato bo to področje deležno zaslužene skrbi in pozornosti, tudi kar zadeva promocijo in predstavljanje v mednarodnem okolju. Vzpostavljene bodo čvrste mreže javnih zavodov na tem področju, oblikovane glede na njihove pristojnosti in naloge. Omogočena bo vključenost lokalnih skupnosti v politiko upravljanja kulturne dediščine in z njo, kar zadeva tako zakonodajo kot boljše izobraževalne programe glede na pomen kulturne dediščine in priložnosti, ki jih omogoča, kakor tudi spodbude za dejavnosti, ki imajo posredno korist od kulturne dediščine (turizem, kreativne industrije, celostna kakovost življenja in možnosti za kreativno preživljanje prostega časa).

Tradicionalno najbolj razvite klasične umetnosti, ki v največji meri izhajajo iz jezika (npr. uprizoritvene umetnosti) in omogočajo neposredni, tako rekoč fizični stik med ustvarjalci in uporabniki kulturnih dobrin, kar bo ob posledicah digitalne preobrazbe sveta vedno večjega pomena, bodo deležne posebne pozornosti države, ki bo neposrednost komunikacije posebej podpirala in spodbujala. V navezi z občinami bo zagotovljena kakovost dejavnosti javnih knjižnic

in muzejev tudi kot prostorov srečevanja ljudi ter delovanja bralnih krožkov in društev kot oblike družbenosti in ohranjanja bralne kulture in dialoga v povezavi z branjem leposlovja; tudi v prilagojenih oblikah za slepe in slabovidne, dislektike in druge kakorkoli ovirane osebe ipd. Dogodke te vrste bo država spodbujala tudi v muzejih, zlasti za otroke oz. družine, ob predstavitvah premične in nesnovne kulturne dediščine itd. Zagotovljen bo zadosten obseg založniške dejavnosti z vsaj eno veliko založbo z dovolj raznolikim knjižnim programom. Kakovostne leposlovne in druge knjige in revije, v tiskani in elektronski obliki, bodo dostopne vsem, kar bodo omogočali razvejana mreža knjigarn v večini slovenskih mest in v zamejstvu, mreža splošnih knjižnic ter razvoj spletnih platform za izposajo in nakup knjig.

Leta 2025 bodo kvalitetne AV in filmske vsebine dostopne v vseh večjih krajih Slovenije (Art kino mreža). Glede na pomen izvime avdio in AV produkcije bo odprava nesorazmerij, kar zadeva sofinanciranje umetnosti, omogočala večji obseg produkcije in doseganje višje kakovosti te produkcije. K temu bo prispevala tudi RTV Slovenija s svojim programom dokumentarnih in igranih filmov ter nadaljevank. Rast produkcije bo vplivala na kakovost produkcije v vseh njenih fazah in na strokovnosti tehničnih ekip, kar bo dodatna spodbuda k odločanju tujih filmskih ekip za snemanje v Sloveniji. Enako velja za področje radiofonije.

Sprejeta Arhitekturna politika Slovenije in sodelovanje z resorjem, pristojnim za okolje in prostor, bosta omogočala bolj kakovostno oblikovanje urbanega okolja. Uveljavitev obveznega deleža za opremo javnih stavb in prostorov z izvirnimi umetniškimi deli v okviru sredstev za tovrstne investicije bo prispevala kожivitvi trga umetnin. Razvit sistem glasbenega šolstva od nižje glasbene šole do Akademije za glasbo kakor tudi nove možnosti za izobraževanje baletnih plesalcev in konsolidacija produkcijskih pogojev v obeh opernih hišah, Slovenski filharmoniji in pri drugih izvajalcih bodo omogočali programe najvišje kakovosti v skladu z mednarodno uveljavljenimi merili in lažje ter obsežnejše vključevanje v mednarodne kulturne izmenjave. Do leta 2025 bosta tudi sektorja kreativnih industrij in raziskovalne umetnosti ob premišljenem in načrtno spodbujanem razvoju na območju celotne Slovenije tudi s sredstvi iz evropskih skladov dosegla visoko raven razvitosti z opaznimi učinki na gospodarstvo in rast BDP.

Medijske vsebine se bodo do leta 2025 gotovo v veliki meri preselile v digitalno okolje; vendar bo država v skladu s prenovljeno zakonodajo skrbela za dostopnost pluralnih informativnih vsebin na območju celotne Slovenije, da bo prebivalstvu omogočena zadostna informiranost iz različnih virov kot eden ključnih pogojev za ohranjanje demokracije v državi. Z ustreznimi spodbudami bo podpirala prisotnost za prebivalstvo pomembnih izobraževalnih, kulturnih, poljudno znanstvenih in drugih nujnih vsebin tudi v zasebnih medijih, zlasti v medijih posebnega pomena, ki skrbijo za informiranje na lokalni in regionalni ravni oziroma delujejo v interesu posebnih ciljnih skupin (npr. študentov), zagotavljala možnosti za ohranitev klasičnih medijev, tudi tiskanih, in predvsem za delovanje RTV Slovenija, največjega informativnega in kulturnega javnega zavoda v Sloveniji, ter STA, katere vloga pri oblikovanju in posredovanju verodostojnih informacij o dogajanju v Sloveniji bo v prihodnje vedno bolj pomembna.

5. STRATEŠKI IN OPERATIVNI CILJI / UKREPI

Slovenci smo kulturo, zlasti književnost in gledališče, v preteklosti razumeli kot temelj in osnovni gradnik narodne identitete. Tudi kultura sama je sebe mislila kot substanco naroda, ki nadomešča nacionalno politiko, gojila in razvijala idejo lastne države in se hkrati bala, da kljub hrepenenju po njej nismo državotvoren narod, in da ne bomo nikoli vzpostavili lastne države in se uresničili kot nacija, temveč prej kot subjekt in dežela visoke kulture, kot nove Atene (Vidmar). Po eni strani smo vztrajali kot gibanje, ki dvomi o dosegljivosti svojega cilja (dr. D. Pirjevec: »blokirano gibanje«), po drugi strani želeli spremeniti svoj narodni značaj in vzeti svojo usodo v svoje roke (E. Kocbek). In vendar se je zgodil preobrat, ustanovili smo, v veliki meri po zaslugi kulture, lastno državo z nespornimi atributi državnosti ter dozoreli v nacijo (dr. T. Hribar).

Osamosvojitve in 21. stoletje sta prinesla nove, drugačne okoliščine, druge vrste odgovornost in potrebo po drugačnem razumevanju kulture, tako znotraj kulture same kot na ravni celotne skupnosti in politike. A, kot prej, tudi poslej kultura nagovarja posameznika in skupnost kot ključni povezovalni oz. konstitutivni dejavnik, kajti kultura dela družbo in ne družba kulture. R. Šeligo: »Kultura je in mora ostati vrednostno središče slovenske narodne in nacionalne skupnosti, identifikacijska in konstitutivna točka, okoli katere se zbira vse, kar v najširšem duhovnem in materialnem smislu počnemo, vemo o samem sebi ali mislimo, da vemo, torej kot prostor samozavedanja, samoizražanja, kritičnega mišljenja, tudi seveda kritične avtorefleksije, še zlasti pa vizij in načrtovanja prihodnosti.«⁷ A, kot da države še ne bi imeli, od kulture še vedno pričakujemo državotvornost in ne avto/refleksije, ki bi omogočila, da »ponotranjimo« (F. Bučar) in sprejmemo državo kot našo. Ta prestop na drugo raven zahteva daljnosežne spremembe, kar zadeva status kulture, ki ga mora najprej vzpostaviti kultura sama in nato še celotna skupnost in politika, odgovorna za prihodnost. Gre za nujnost spoznanja, ponotranjenja epohalne spremembe položaja Slovencev in Slovenije. Pot do tega cilja je tudi proces doseganja strateških ciljev NPK. Zato je tako važno spoznanje, da vlaganje v kulturo ni podpora neproduktivni porabi, temveč naložba v skupnost, v ustvarjalnost, inovativnost in razvoj. Številne države so to že spoznale in vedo, da evro, vložen v kulturo, povrne več kot evro, naložen v marsikateri drug projekt.

Kultura se mora ustrezno odzvati na digitalno preobrazbo sveta, vključno s civilizacijskimi spremembami, ki jih le-ta prinaša. Kultura mora temeljito premisliti te spremembe in svoj položaj v svetu, kakršen bo po spremembi, ki bo vsaj tako daljnosežna, kot je bil prehod iz srednjega veka v novi vek, spodbujen tudi z izumom tiska.

NPK naslavlja vprašanje statusa kulture s petimi strateškimi cilji; predvideva spremembe v organiziranosti kulturnega podsistema in postopkih vrednotenja programov, ki jih želi prepustiti avtonomni stroki. Poleg uveljavitve načela strokovne avtonomije napoveduje še decentralizacijo kulture, odpravo neuravnoteženosti med področji in vrstami umetnosti in odločnejše zajemanje drugih virov financiranja kulture. Peti strateški cilj želi bolj odločno umestiti slovensko kulturo v

⁷ Rudi Šeligo: Slovenski nacionalni kulturni program, predlog, Nova revija, Ljubljana 2000.

mednarodno okolje, saj je kakovostna, izvirna, inovativna umetnost v enaki meri kot nacionalna tudi transnacionalna in sama po sebi pomeni vstop v medkulturni dialog.

STRATEŠKI CILJI NPK 2018–2025

I.

UVELJAVITI STATUS KULTURE V JAVNEM INTERESU

II.

VZPOSTAVITI Z JAVNIM INTERESOM ZA KULTURO SKLADEN SISTEM FINANCIRANJA KULTURE IN ZAGOTOVITI KULTURI USTREZEN DELEŽ JAVNIH SREDSTEV

III.

SPODBUDITI DOTOK SREDSTEV ZA KULTURO IZ DRUGIH VIROV IN JIH VKLJUČITI V SISTEM TER OMOGOČITI FINANČNO IN USTVARJALNO AVTONOMIJO VSEM USTVARJALCEM

IV.

DECENTRALIZIRATI SOFINANCIRANJE KULTURE IN POSTOPNO ODPRAVITI NESORAZMERA MED POSAMEZNIH SEKTORJI KULTURE OZ. VRSTAMI UMETNOSTI TER MED USTVARJALCI V JAVNEM IN NEVLADNEM SEKTORJU

V.

SISTEMATIČNO IN UČINKOVITO PROMOVIRATI TER UVELJAVITI SLOVENSKO KULTURO V MEDNARODNEM PROSTORU, VZPOSTAVITI DIALOG Z DRUGIMI KULTURAMI IN DOSEČI VEČJO PREPOZNAVOST SLOVENIJE

I. UVELJAVITI STATUS KULTURE V JAVNEM INTERESU

in doseči priznanje njenega razvojnega potenciala oz. pomena za razvoj skupnosti in statusa enakopravnega družbenega podsistema ali dejavnosti, ki je ključna za obstoj in zavest skupnosti o sebi.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Javnost, politika in skupnost v celoti morajo kulturi priznati zmožnost refleksije in oblikovanja ter izražanja identitete skupnosti in vlogo veziva za ohranjanje skupnosti v procesih njenih preobrazb. Gre za spoznanje o nepogrešljivosti kulture za razvoj, uspešnost in suverenost skupnosti. Zato mora kultura biti stvar vse politike na državni in lokalni ravni kot partner v dialogu o prihodnosti skupnosti. Njena ključna funkcija je refleksija notranje dinamike skupnosti, njene preteklosti, sedanjosti in prihodnosti in na ta način oblikovanje, odkrivanje in predstavljanje identitete skupnosti v vsej njeni raznolikosti kot izrazu notranje strukturiranosti.

V tem kontekstu postajajo ob tradicionalno izpostavljenih in cenjenih področjih umetnosti in kulture, zlasti tistih, ki temeljijo na jeziku, vse bolj pomembna tudi področja, ki neposredno vplivajo na trajnostni razvoj države in prispevajo tudi k rasti BDP. Gre za kreativne industrije, od oblikovanja, AV produkcije in storitev, intermedijskih in raziskovalnih umetnosti do kulturnega turizma in nesnovne kulturne dediščine oz. veččin, ki omogočajo izdelavo unikatnih proizvodov z visoko dodano vrednostjo; tudi te, zelo učinkovite v tesni zvezi s prodornimi težnjami na področju gospodarstva, sooblikujejo identiteto skupnosti, ki se ne more več sklicevati le na pridnost in varčnost, temveč se že uveljavlja s prodorno inovativnostjo oz. ustvarjalnostjo, z oblikovanjem zanimivih in privlačnih blagovnih znamk in s **kulturo kot blagovno znamko**.

S svojo aktivnostjo, ki izhaja iz težnje po pre/oblikovanju sveta in pre/oblikovanju družbene skupnosti, kultura, zlasti umetnost, sama vzpostavlja svoj status oblikovalke in pris/podobe skupnostne, tako nacionalne kot državne samo/zavesti ter izraza naše posebnosti. Kultura in jezik kot najeminentnejša kulturna stvaritev nas delata posebne, pričata o tem, kar smo, nas soočata s seboj in omogočata dialog znotraj skupnosti.

Ključni dejavnik oblikovanja identitete skupnosti je jezik, ki mora biti deležen prav posebne skrbi v času globalizacije in prizadevanj za prevlado enega, dveh, treh »globalnih« jezikov. Potrebno je krepiti zavest o pomenu jezika, z učinkovitimi ukrepi podpreti njegov razvoj in uveljavljanje na vseh področjih javnega sporazumevanja, dvigniti raven funkcionalne in digitalne pismenosti in pospešiti razvoj jezikovnih virov in tehnologij oz. prisotnost slovenskega jezika v digitalnem svetu in zagotoviti odprt dostop do njih, kar vse je že cilj Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2014–2018 in bo tudi cilj **Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2019–2023**.

Ob razmahu digitalne preobrazbe sveta se velik del besedne in nebesedne ustvarjalnosti vse bolj udejanja v digitalnem okolju, zato je treba zagotoviti, da bo tudi ta ustvarjalnost prepoznana in varovana kot del kulturne dediščine ter podlaga in vir za bodočo ustvarjalnost. Ob tem je potrebno posebno pozornost posvetiti tudi odprtim vprašanjem avtorskih pravic oz. avtorskega prava.

V sodelovanju z lokalnimi skupnostmi je treba krepiti podporo kulturi na lokalni ravni in odgovornost zanje, spodbuditi spoštovanje kulturne dediščine, tradicije in ljubiteljske kulture in pozitiven odnos do inovativne kulture in nevladnega sektorja v celoti, posebej med mladimi; tudi zaradi vloge in pomena, ki ju ima kultura pri oblikovanju lokalne kulturne identitete, ki se potrjuje tudi z uspešnostjo kulturnega turizma. Ustrezen odnos do kulturne dediščine in kulturne prireditve spodbujajo razvoj kulturnega turizma in s tem tudi razvoj lokalne skupnosti. Več pozornosti je treba nameniti kulturno-umetniški vzgoji otrok, ne le v šoli, temveč tudi v javnih zavodih in kulturnih društvih, ter promociji kulture, da bo skupnost ponotranjila odgovornost za živo kulturo in trajno ohranjanje kulturne dediščine. Pri tem sta na vseh ravneh velikega pomena vloga in razvoj kulturnih domov. V skladu z družbotvorno funkcijo kulture je treba izpostaviti, da so ob kulturnih prireditvah, muzejih, galerijah, knjižnicah zlasti v manjših krajih večnamenski kulturni domovi glavna prizorišča uresničevanja te pomembne vloge kulture. Zato je mreža kulturnih domov ključna tudi z vidika decentralizacije kulture in lokalne skupnosti morajo skrbeti za obnavljanje in posodabljanje opreme kulturnih domov, da tako omogočijo tudi gostovanja zahtevnejših gledaliških in plesnih predstav, glasbenih ansamblov, razstav itd.

Osnovni namen tega cilja je sprememba stališča o kulturi, kar pomeni zares sprejeti to, kar govorimo o kulturi, in omogočiti zlasti najbolj kakovostni umetnosti uspeh in uveljavljanje znotraj in onkraj meja Slovenije in dopustiti, da se svobodno razvija.

OPERATIVNI CILJI

1.1 Uskladiti kulturno politiko s statusom kulture v pogojih samostojne države in demokracije – prenoviti kulturni sistem

1.2 Posodobiti, razumno urediti in digitalizirati sistem ter odpraviti čim več administrativnih ovir

1.3 Omogočiti in spodbuditi uveljavitev novih vrst umetnosti in kulture v celoti kot dejavnika razvoja in še posebej področja kreativnih industrij, raziskovalne umetnosti in sinergij z gospodarstvom in znanostjo

1.1 Uskladiti kulturno politiko s statusom kulture v pogojih samostojne države in demokracije – prenoviti kulturni sistem

skladno z odločilno vlogo javnega interesa, kakovosti, raznolikosti in verodostojnosti programov in projektov, z omogočanjem odločanja o programih na osnovi izključno strokovnih meril in jasno opredelitvijo vloge kulturne politike.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Gre za ključni operativni cilj, od katerega je odvisno doseganje vseh drugih ciljev. Cilj ima hkrati politično in kulturno razsežnost, saj gre za dosledno uveljavljanje principov demokratičnosti in

dialoga med družbenimi podsistemi in obenem za vprašanje samozavesti slovenske kulture, ki se odreka nekdanji »politični« funkciji in se osredotoča na vlogo in moč umetniške ter intelektualne refleksije družbe in breme dialoga z drugimi družbenimi podsistemi, zlasti s politiko.

S tega vidika so pomembne in nujne spremembe na področju kulturne politike (dialog z drugimi resorji, strateško načrtovanje v sodelovanju s strokami in ustvarjalci na osnovi analiz in evalvacije preteklih dosežkov, usklajevanje zakonodaje z razvojem, upravljanje s sistemom javne službe, upravne naloge, nadzor nad poslovanjem izvajalcev, ki so sofinancirani z javnimi sredstvi, in porabo sredstev itd.). Kulturna politika mora zagotavljati **stabilno delovanje javnega sektorja** oz. javne službe na področju kulture, ki je dolžna zagotavljati kakovostne, dostopne, dovolj raznolike in verodostojne kulturne programe vsej skupnosti in **omogočati razvoj kulture**, nuditi izvajalcem v javnem in nevladnem sektorju in ljubiteljski kulturi spodbudne pogoje za ustvarjalno in iskateljsko, inovativno delovanje in ljubiteljski kulturi tudi za njeno povezovalno vlogo v lokalnem okolju in spodbujanje razvoja ustvarjalnih zmožnosti prebivalcev Slovenije.

Ta cilj je pogoj za osamosvojitvev in emancipacijo kulture glede na druge družbene podsisteme in s tem za zrelost nacionalne skupnosti, ki je pogoj za njeno dejansko suverenost v odnosu do sebe in navzven, v odnosu do drugih.

Gre za vprašanje, kako urediti kulturni sistem, komu zaupati vrednotenje kulturnih programov in odločanje, kaj so/financirati in v kolikšni meri.

Slovenska kultura je bila do leta 1941 v veliki meri odvisna od pogojev trga in naklonjenosti narodno zavednega občinstva in od mecenov ter občasne naklonjenosti oblasti. Po letu 1945 je bil kulturni sistem v osnovi etastičen in v večji meri ukrojen po ideološko/političnih merilih in postopkih odločanja. Kljub temu sta, ne glede na skromen obseg umetniške produkcije, obe obdobji omogočili izjemne dosežke. Zelo razvita je bila društvena oziroma ljubiteljska kultura. A nobeden od teh modelov ni združljiv ne z demokratično ureditvijo ne z razumevanjem kulture, ki izhaja iz javnega interesa in z njim povezanih meril kakovosti, dostopnosti in verodostojnosti.

Po osamosvojitvi Slovenija v glavnem ohranja elemente modela iz časa pred letom 1991, zlasti zelo veliko odvisnost produkcije od javnih sredstev. O večini programov, kar zadeva vrednotenje in sofinanciranje, v osnovi odločajo upravni organi s pomočjo strokovnih komisij. Sredstva se delijo v bolj ali manj fiksnih razmerjih med vrstami umetnosti in glede na status prejemnikov (javni zavodi, NVO, samozaposleni), razen v letih od 2009 do 2016, ko so se nesorazmerja zaradi nižanja deleža javnih sredstev pod vplivom finančne krize zelo povečala.

Kritiki sistema opozarjajo, da je posledica te ureditve regijska, zvrstna in celo že generacijska neuravnoteženost, ki ogroža tako dostopnost kot na vse več področjih kakovost produkcije in iz kulturnega sistema že izključuje tiste, ki zaradi spleta okoliščin, na katere nimajo vpliva (bivališče, poreklo, specifična nadarjenost), vse težje spremljajo in soustvarjajo kulturo.

Prenova kulturno političnega modela mora nasloviti vsa ta vprašanja. Evropske države, zlasti tiste, po katerih se rada zgleduje Slovenija, vrednotenje programov in projektov in odločanje o sofinanciranju le-teh, kljub občasnim težavam in poskusom politike, da bi vsilila svoja merila, v glavnem prepuščajo strokam. Nujni bodo iskanje in aktiviranje novih virov sredstev, odziv na vse bolj perečo odsotnost strokovne kritike, zlasti na področju umetnosti, in jasen pogled na razmerje med produkcijo in pričakovanji občinstev.

Prenova v skladu z načelom avtonomije in odgovornosti strok zahteva čim bolj dosleden prenos vrednotenja programov in odločanja o sofinanciranju na stroke in kulturno javnost. Samo z

aktivnim dialogom med njimi bo mogoče doseči legitimnost kulture v vlogi veziva in refleksije skupnosti ter verodostojnega izraza eksistencialne izkušnje posameznika in skupnosti. Hkrati pa mora biti kulturna politika sposobna sodelovati v dialogu s strokami in javnostjo, zaznavati potrebe in pričakovanja, ki izhajajo iz javnega interesa, uravnavati razmerja med področji in preprečevati, da bi glasne interesne skupine znotraj kulture uveljavile svoje sebične interese.

Potrebno je tudi na novo opredeliti vlogo posameznega sektorja v okviru sistema in razmerja, zlasti povezave in sodelovanje med deli sistema.

Kulturni sistem se mora oblikovati tako, da se bo odzival na pričakovanja skupnosti, ki izhajajo iz javnega interesa in omogočal izvajalcem ustvarjalno delo oz. pogoje za produkcijo kakovostnih, raznolikih in verodostojnih kulturnih dobrin in preprečeval vračanje k preseženim vzorcem mišljenja. Sistem, znotraj katerega delujejo izvajalci programov, ki jim morata biti zagotovljeni svoboda izražanja in avtonomija, mora kulturi omogočati položaj, ki bo skladen z evropsko novoveško tradicijo razmerij med kulturo in drugimi družbenimi podsistemi. Spoštovanje in uveljavitev teh načel bosta v dobrobit skupnosti in sta glavna naloga kulturne politike. Pogoj za to je racionalizacija in učvrstitev sistema, da bo skladen in učinkovit in da bodo programi in projekti vrednoteni in sofinancirani izključno na osnovi strokovnih meril in ocen.

V ta namen je potrebno vzpostaviti močne, čvrsto povezane mreže izvajalcev v javnem sektorju in omogočiti delovanje res najboljšim izvajalcem v nevladnem in v sektorju ljubiteljske kulture. Sistem javne službe, oblikovan po načelu koncentričnih krogov, v središču katerih bodo na vsakem področju nosilne nacionalne ustanove, mora omogočati strokovno povezanost in hierarhijo. To je važno zlasti v dejavnostih, kjer je v ospredju strokovno in raziskovalno delo, kot so dejavnosti muzejev, knjižničarstvo, arhivistika, dejavnost galerij. V mreže izvajalcev javne službe morajo biti vključeni vsi izvajalci in tako trajno sistemsko povezani po strokovni plati in zavezani k usklajevanju in koordinaciji svojih programov.

Sistem mora biti oblikovan v smiselne mreže glede na posebnosti področij in glede na delitev na javni sektor (izvajalci, katerih ustanoviteljice so država ali lokalne skupnosti, z ustrežno razumnim številom zaposlenih, ki naj jim omogoča nujno odprtost za sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki in drugimi sodelavci v prid čim boljši izvedbi programov) in nevladni sektor (z nujnim številom zaposlitev v zasebnih zavodih in pri drugih izvajalcih), ki na marsikaterem področju nadomesti odsotnost izvajalcev v javnem sektorju. V ta namen bo treba posodobiti delovno-pravno zakonodajo za področje kulture, omogočiti prilagoditve sistema plač in zaposlovanja naravi dela na področjih umetnosti in strok po področjih kulturne dediščine in na medijskem področju.

Za uresničevanje NPK ima pomembna vlogo tudi zasebni sektor, ki je na več področjih nosilec ali eden od nosilcev dejavnosti (založništvo, arhitektura, kreativne industrije, mediji), tako z vidika vpetosti v področje kulture po eni in v področje gospodarstva po drugi strani; tudi v skladu z ustavno določbo, da svobodne gospodarske pobude ni dopustno uveljavljati v nasprotju z javno koristjo. Zasebni sektor je pomemben delodajalec v različnih režimih zaposlovanja, za nedoločen in za določen čas, in z različnimi tipi pogodb omogoča delo tudi samozaposlenim v kulturi. Gre za upoštevanja vredna vlaganja v kulturo in prispevek k zagotavljanju kulturnega pluralizma.

1.1.1 Javni sektor

Javni sektor kot neposredno zadolženi sektor za izpolnjevanje nalog javne službe na področju kulture in izvajanje umetniških dejavnosti na način javne službe je organiziran in deluje na nacionalni, pokrajinski in lokalni ravni in seveda na območjih, kjer živita obe avtohtoni narodni skupnosti, na vseh področjih kulture, na katerih je to potrebno in mogoče zagotavljati na ta način. To velja za večino vrst umetnosti, za področje kulturne dediščine skoraj v celoti in delno tudi za področje medijev (RTV Slovenija, mediji posebnega pomena, STA). Izvajalci javne službe so neposredno odgovorni za odzivanje na pričakovanja, ki izhajajo iz javnega interesa (kakovost, izvirnost, raznolikost, verodostojnost in dostopnost – tako fizično in cenovno in z vidika potreb gibalno in senzorno oviranih oseb kot tudi z vidika recepcijskih zmožnosti občinstev), in za zagotavljanje javnih kulturnih dobrin v zadostnem obsegu in dovolj raznolikih z vidika poetik, vsebin in sporočil, da zadovoljijo različne skupine formiranega in informiranega občinstva na celotnem območju Slovenije in Slovencem v sosednjih državah in drugod po svetu.

Javni sektor, skladno z zavezo za zagotavljanje pogojev za kulturo v javnem interesu, v največjem delu financirajo država in lokalne skupnosti. Sredstva bodo namenjena za financiranje javne službe; na področjih umetnosti za izvajanje dejavnosti na način javne službe in v manjši meri tudi za sofinanciranje drugih projektov v javnem interesu istih izvajalcev, odgovornih za razvoj kulture in programe, ki izhajajo iz potrebe po raziskovanju, oblikovanju novih poetik in praks, **ki naj jih v čim večji meri izvajajo v sodelovanju z nevladnim sektorjem.**

Javni zavodi in drugi izvajalci programov v javnem sektorju bodo delovali na državni, na pokrajinski in lokalni ravni, v določenih dejavnostih tudi na medobčinski oz. subregijski ravni; na državni ravni nacionalni javni zavodi: Narodni muzej, Narodna galerija, Moderna galerija in po en nacionalni področni muzej, štiri nacionalna gledališča (SNG Drama in SNG Opera in balet Ljubljana, SNG Maribor in SNG Nova Gorica), NUK kot osrednja slovenska nacionalna in univerzitetna knjižnica, Slovenska filharmonija, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije kot enoten zavod za celotno območje države z izpostavami po regijah, Arhiv RS in Cankarjev dom, ki je hkrati osrednji slovenski kongresni center in osrednji kulturni dom v Sloveniji.

Na pokrajinski oz. regijski ravni delujejo pokrajinski javni zavodi (muzeji, likovne galerije, dramska gledališča, arhivi itd.), vendar glede na velikost Slovenije ni smiselno, da bi bili ustanovljeni v vseh regijah za vsa področja. Delujejo praviloma po mestnih občinah, ki so finančno najmočnejše in povečini že sofinancirajo javne zavode, ki so po svojem značaju in pomenu širšega dosega, ne glede na to, kako se imenujejo.

Glede na tradicijo, priljubljenost in pomen z vidika ohranjanja in razvoja jezika, je v sodelovanju z občinami potrebno še razvijati sistem splošnih knjižnic ter spodbujati njihovo delovanje in zagotoviti redno prisotnost dramskih gledališč na območjih, kjer še ni zagotovljena. A za to ni treba ustanavljati novih gledališč, saj je dejavnost v Sloveniji primerjalno gledano dovolj razvita, temveč zagotoviti ustrezne dvorane v kulturnih domovih oz. centrih in z gostovanji obstoječih dramskih gledališč kot nujnim delom izvajanja njihove dejavnosti na način javne službe, vključno z oblikovanjem abonmajev, zagotoviti zadovoljevanje potreb teh območij.

Obstaja tudi vrsta javnih zavodov, ki na videz odstopajo od opisane, na pogled shematične, razporeditve. V Ljubljani sta npr. Mestno gledališče Ljubljansko v vlogi mestnega gledališča in hkrati pokrajinskega gledališča ali Slovensko mladinsko gledališče, ki se je razvilo v angažirano, »avantgardno« gledališče, navezano na tradicijo eksperimentalnih gledališč, in ne deluje več kot tradicionalno mladinsko gledališče. Na področju muzejske dejavnosti se je po regijah, ki niso

oblikovane po mejah nekdanjih dežel ali pokrajin, uveljavilo več muzejev, ki delujejo kot medobčinski ali subregijski, in so (bili) ustanovljeni na osnovi potreb, ki izhajajo iz zgodovinske ali izrazito pokrajinske identitete posameznih mest ali območij (Idrija, Ptuj, Kamnik, Lendava, Tolmin, Jesenice, Škofja Loka). Glede na bogastvo kulturne dediščine in tradicijo je te rešitve smiselno ohraniti in jim omogočiti obstoj, seveda ob ustreznih, zakonsko utemeljenih dogovorih z občinami ustanoviteljicami o sofinanciranju. Osnovno odgovornost za delovanje slehernega javnega zavoda mora nositi ustanovitelj, država pa sofinancirati programe, zbirke, zapuščine nacionalnega pomena, s katerimi upravljajo pokrajinski ali občinski muzeji ali galerije. S tega vidika se zastavlja vprašanje pokrajinskih arhivov, ki imajo status državnih javnih zavodov. Gre za izrazito strokovno državno javno službo in zato bi bilo smiselno razmisliti, ali to državno javno službo zagotavljati v okviru enotnega nacionalnega (državnega) javnega zavoda, Arhiva RS s pokrajinskimi enotami/izpostavami.

Javna služba oz. izvajanje dejavnosti na način javne službe na področju kulture

Izhodišče ureditve javnega sektorja je izvrševanje poslanstva in nalog, ki izhajajo iz namena in pomena javne službe in obenem iz pravice do uveljavljanja svobode izražanja, ustvarjalne avtonomije, inovativnosti in izvirmosti. Hkrati mora biti sistem čim bolj smotno urejen, povezan v mreže, ki omogočajo strokovno hierarhijo, povezovanje in izmenjave programov ter pravo mero pri zaposlovanju. Ključna merila za razvrstitev izvajalcev dejavnosti javne službe po ravneh morajo izhajati iz narave dejavnosti in izkazanih potreb in pričakovanj območij, na katera lahko računajo, in bodo v skladu s tem od dejavnosti do dejavnosti različna.

Javna služba vključuje izvajanje programov, ki morajo v največji meri ustrezati pričakovanjem, ki izhajajo iz javnega interesa. Na področjih umetnosti so to programi produkcije in posredovanja kakovostnih in dostopnih umetniških del in predstavljanje teh del občinstvu v neposrednem stiku ali preko posrednikov (knjigarn, knjižnic, galerij, orkestrov ...); na področju kulturne dediščine programi varstva, celostnega ohranjanja, predstavljanja in promocije ter upravljanja kulturne dediščine, in na področju medijev oblikovanje in posredovanje informativnih, kulturnih ter drugih medijskih vsebin v okviru medijev, ustanovljenih s tem namenom. Izvajalci morajo zagotavljati dostopne, dovolj raznolike in verodostojne kulturne dobrine in tako skrbeti tudi za razvoj (vzgojo) občinstev. Izvajanje javne službe zahteva jasno opredeljene naloge izvajalcev, ki morajo biti določene z zakonom in ustanovitvenimi akti.

Država in lokalne skupnosti zagotavljajo javno službo na vseh področjih kulture v skladu z razvitostjo področij in pričakovanji javnosti; na večini področij umetnosti in kulturne dediščine z ustanavljanjem in sofinanciranjem javnih zavodov, na drugih področjih tudi v sodelovanju z zasebnim sektorjem), nevladnim sektorjem in sektorjem ljubiteljske kulture.

Izvajalci javne službe na področju uprizoritvenih in glasbene umetnosti, dramska, lutkovna, glasbena, baletna in druga gledališča, Slovenska filharmonija in druge koncertne hiše v skladu s pričakovanji kulturne javnosti interpretirajo domača in tuja klasična dela, se odzivajo na sodobno ustvarjalnost v svetu in omogočajo občinstvu, da spozna vrhunske dosežke svetovne sodobne dramske, operne in druge glasbene literature in z ustrežno pozornostjo spremljajo in predstavljajo sodobno domačo ustvarjalnost na najvišji kakovostni ravni ter upoštevajo različna pričakovanja občinstva. V sodelovanju z vzgojno-izobraževalnim sistemom so dolžni mladim omogočiti spoznavanje najpomembnejših umetniških del z vseh področij umetnosti.

SFC, regulator in koordinator produkcije na področju AV umetnosti s strokovno neoporečno in politično neodvisno politiko subvencij spodbuja in omogoča kakovostno filmsko oz. AV produkcijo, skrbi za promocijo in predstavljanje produkcije javnosti in uveljavljanje v domačem in mednarodnem okolju, za udeležbo na festivalih in predstavitev v drugih državah ter sodeluje z RTV Slovenija kot partnerjem na področju javne službe za področje produkcije in predstavljanja izvirne AV produkcije, skrbi tudi za razvoj filmske vzgoje itd. JAK v sodelovanju z založniki in drugimi dejavniki na širšem področju regulira in koordinira dejavnosti na področju knjige: podpira in spodbuja nastajanje in izdajanje kakovostne izvirne knjige ter prevodov, promocijo branja in razvoj bralne kulture, promocijo najkakovostnejše knjižne produkcije v domačem in mednarodnem okolju, skrbi za dostopnost knjig in ne nazadnje za pravice avtorjev.

Dostopnost kakovostne knjižne in revijalne produkcije po Sloveniji zagotavlja mreža klasičnih in spletnih knjigarn. Knjigotrška mreža Mladinske knjige d.d. z več kot petdesetimi knjigarnami v vseh pomembnejših slovenskih krajih predstavlja skoraj polovični delež na področju in s tem ključni pogoj dostopnosti knjige na Slovenskem. V to mrežo so vključeni lastni in najeti lokali na najdostopnejših in najbolj izpostavljenih lokacijah, vključno s Konzorcijem v Ljubljani, največjo in najpomembnejšo slovensko knjigarno (1.000 m² površine, več kot 70.000 naslovov na policah). Ta mreža predstavlja temeljno knjigotrško infrastrukturo strateškega pomena; njeno delovanje je tudi v interesu ostalih založnikov, ki s svojimi knjigami stopajo na trg v okviru te distribucijske mreže. Ker je v nespornem javnem interesu ohraniti in razvijati tudi visoko stopnjo dostopnosti kakovostne knjižne in revijalne produkcije celotnega slovenskega založništva, vključno z bogato produkcijo Mladinske knjige d.d., vodilne univerzalne založbe z več kot 70-letno tradicijo, ki izdaja kultne knjižne zbirke in posebno skrb posveča tudi otroški/mladinski literaturi in ob tem upravlja tudi z bogatim fondom avtorskih pravic, je potrebno zagotoviti ohranitev še zadnje velike slovenske založbe in njene knjigotrške mreže in tako zavarovati javni interes na tem področju, ki bi bil v primeru prodaje zagotovo ogrožen (verjetnost spremembe založniškega programa in razprodaje lokalov, v katerih delujejo knjigarne).

Novi ZUJIK mora opredeliti obseg in druga odprta vprašanja javne službe po področjih umetnosti in kulture; tudi izhodišča za standarde in normative po dejavnostih. V nadaljevanju bo treba standarde in normative v sodelovanju z izvajalci čim prej podrobneje opredeliti in nato tudi obseg in oblike zaposlovanja pri izvajalcih javne službe po področjih za vse izvajalce programov, katerih ustanoviteljica ali soustanoviteljica je država oz. ki se sofinancirajo s sredstvi državnega proračuna. Smiselno je, da zakon kot nujni obseg javne službe opredeli razumnejši obseg produkcije izvajalcev glede na celotni obseg produkcije v letih, ko na nekaterih področjih ni bilo več mogoče zagotoviti ustreznega obsega postprodukcije (pomanjkanje terminov, prostorov ipd.) oz. najmanj toliko storitev (predstav, koncertov, nastopov), kot jih zahteva uveljavljeni sistem abonmajev izvajalcev v matičnih hišah in optimalno število gostovanj po Sloveniji.

Program javne službe mora biti sprejet z visoko stopnjo soglasja strokovne in širše kulturne javnosti.

Za potrjevanje in financiranje programov izvajalcev javne službe so odgovorni ustanovitelji; za nacionalne oz. državne javne zavode MK, za pokrajinske MK in soustanovitelji z območij regij in za občinske njihovi ustanovitelji; za vrednotenje oz. ocenjevanje programov pa pluralno sestavljene strokovne komisije, ki jih imenujejo ustanovitelji.

V zvezi z izvajanjem javne službe oz. dejavnosti na način javne službe bo na različnih področjih dejavnosti (uprizoritvene umetnosti, glasbeno-koncertna dejavnost, plesna dejavnost, muzejska in galerijska dejavnost idr.), ki jo izvajajo javni zavodi, na ravni zakona potrebno:

- opredeliti izhodišča in roke za natančnejšo razdelavo normativov in standardov po dejavnostih;
- opredeliti osnovne pokazatelje kakovosti; tudi za potrebe evalvacije izvedenih programov;
- opredeliti spremembe na področju zaposlovanja oziroma delovnih razmerij v javnih zavodih v skladu z naravo umetniškega oz. izrazito strokovnega dela;
- določiti minimalne deleže lastnih prihodkov izvajalcev ob upoštevanju možnosti po posameznih področjih umetnosti in kulture in
- predpisati oblike povezovanja in združevanja strokovnih in podpornih služb v okviru mrež istovrstnih javnih zavodov.

Drugi programi in projekti v javnem interesu v okviru javnega sektorja

Del sredstev, ki so namenjena javnemu sektorju, od najmanj 10 do največ 20 %, se nameni za druge projekte izvajalcev javne službe, s katerimi bodo izvajalci nagovarjali ožje skupine občinstva in ki bodo usmerjeni predvsem v raziskovanje in razvoj umetnosti oz. stroke, na področju katere izvajalec deluje. To bodo izrazito inovativni programi in projekti, po svoji naravi tudi bolj tvegani, ki nagovarjajo, morda tudi zahtevnejše dele občinstev, ki to pričakujejo, in s tem omogočali več možnosti za sodelovanje z nevladnim sektorjem. Programi in projekti bodo ocenjevani in sofinancirani v okviru neposrednih pozivov izvajalcem javne službe in vrednoteni in sofinancirani po namenu prilagojenih merilih.

Področje kulturne dediščine

V zvezi s kulturno dediščino se večji del vprašanj po naravi stvari zastavlja nekoliko drugače kot v zvezi z umetnostjo ali mediji, ker se skoraj vse dejavnosti odvijajo v okviru javne službe. Na ta vprašanja odgovarja tudi Strategija kulturne dediščine, ki jo je pripravila posebna strokovna skupina. Odprto ostaja vprašanje, ali je smiselno, kot predlagajo nekateri strokovnjaki, sedaj enotni Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije reorganizirati (razdeliti) na upravo kulturne dediščine na eni in konservatorsko službo na drugi strani. Na osnovi strategije bodo pripravljene tudi spremembe in dopolnitve Zakona o varstvu kulturne dediščine, ki bi morale:

- okrepiti politično in širšo podporo varstvu kulturne dediščine zaradi pomena, ki ga ima za zgodovinski spomin skupnosti in vpliva na oblikovanje kulturne in nacionalne identitete;
- z načrtnimi in premišljenimi spodbudami krepiti zavest o vrednosti kulturne dediščine (kulturno umetnostna vzgoja) in razvojnih priložnostih, ki jih ponuja, z ozaveščanjem in promocijo dosežkov na področju kulturnega turizma in rasti ter donosnosti te dejavnosti;
- zagotoviti sredstva in izboljšati sistem varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine;
- organizirati racionalno muzejsko mrežo, ki bo vsebinsko in teritorialno pokrivala celotno ozemlje države in zagotoviti ustrezno podporo ohranjanju premične in nesnovne kulturne dediščine v zamejstvu in po svetu;
- zagotoviti ustrezne prostorske in druge pogoje za kakovostno strokovno delo z naravoslovnim gradivom in trajno ohranjanje tega gradiva v Prirodoslovnem muzeju Slovenije);
- okrepiti dejavnosti na področju ohranjanja nesnovne kulturne dediščine;
- arhivskemu področju zagotoviti ustrezne pogoje delovanja in posodobitev (elektronski arhiv ipd.) in, če bo Strategija kulturne dediščine potrdila tak koncept, do leta 2025 združiti dejavnost v

okviru skupnega javnega zavoda z izpostavami;

- zagotoviti ustrezne prostorske pogoje, zagotoviti restavriranje ogroženega gradiva, poskrbeti za hrambo javnega arhivskega gradiva ne glede na obliko ali nosilca zapisa;
- izboljšati pogoje za izvajanje storitev nacionalne knjižnice, pomembnih za ohranjanje nacionalne identitete ter za njeno razvojno dejavnost na področju knjižničarstva in za razvoj dejavnosti v celoti;
- zagotoviti možnosti za razvoj slovenske digitalne knjižnice;
- zagotoviti ustrezne načine za digitalizacijo področja kulturne dediščine in
- možnosti in pogoje za ekonomsko učinkovitejše upravljanje z nepremično kulturno dediščino.

Javna služba na področju medijev

Nosilci javne službe na medijskem področju so RTV Slovenija, javna agencija STA in mediji posebnega pomena, ki svojo dejavnost deloma opravljajo na način javne službe. RTV Slovenija je največji javni zavod za področje informiranja in za področje kulture v širšem pomenu besede, soodgovoren za izvirno AV produkcijo in umetniško radiofonijo, snemanje in arhiviranje posnetkov najpomembnejših kulturnih dogodkov v Sloveniji, za izobraževalne programske vsebine, otroški oz. mladinski program in s tem tudi za medijsko vzgojo ter kakovostni izvorni razvedrilni program itd. Ključno vodilo RTV Slovenija, STA in medijev posebnega pomena mora biti imanentni interes najširše javnosti oz. verodostojnost informacij in tako tudi nevtralizacija učinkov morebitnih lažnih novic, čim bolj uravnoteženo poročanje o vseh pomembnih dogodkih ter pospešeno vključevanje v digitalni prostor informiranja ter skrb za dostopnost informacij tudi za senzorno ali kakorkoli drugače ovirane državljane. To pomeni, da mora RTV ob klasičnih radijskih in televizijskih medijih čim bolj ambiciozno oblikovati lastni, samostojni, celoviti in možnostim digitalne dobe prilagojeni medijski steber. Samoumevno mora biti, da na RTV Slovenija ni na voljo ne prostora ne časa za sovražni govor in za kakršnekoli oblike propagande ali manipulacije z uporabniki in ne za ceneno in za človekovo dostojanstvo nesprejemljivo razvedrilo. Na enak način je treba razumeti tudi vlogo medijev posebnega pomena.

MK za področje medijev čim prej pripravi področno strategijo kot dopolnitev NPK, ki mora izhajati iz javnega interesa in pravice prebivalcev in prebivalcev do obveščenosti in izpostaviti:

- svobodo izražanja;
- skrb in odgovornost za ohranjanje nacionalne identitete in trajno ohranjanje ter razvoj slovenskega jezika;
- dostopnost verodostojnih informacij za vse člane skupnosti, ustrezno kakovost in raznolikost oz. pluralnost informacij in drugih vsebin ter sporočil, tudi za vse kakorkoli ovirane osebe;
- strokovnost, avtonomnost in dostojanstvo novinarskega poklica in ustrezni socialni položaj novinarjev;
- digitalno preobrazbo medijev in ustrezno usklajitev zakonodaje z njo, odprtost za nove medije in izkoriščanje možnosti, ki jih digitalna preobrazba omogoča na področju arhiviranja vseh vrst programskih vsebin;
- dostopnost medijskih vsebin za vse, tudi senzorno ali kakorkoli drugače ovirane uporabnike pod enakimi pogoji iz različnih medijev in
- preprečevanje monopolov po posameznih medijskih področjih in na celotnem področju medijev.

V skladu z navedenimi premisami se mora Strategija za področje medijev osredotočiti zlasti na potrebe in pričakovanja uporabnikov.

1.1.2 Nevladni sektor

Neodvisni nevladni sektor je pretežno usmerjen v iskanje novih poti, drugačnih metod dela in organizacijskih modelov, pristopov do občinstva in v razvoj novih poetik v umetnosti, na ravni strok pa v uvajanje novih praks in je praviloma prostor višje ravni svobode odločanja in tveganja ustvarjalcev, ki pogosto niso zaposleni, čeprav svoje delo opravljajo poklicno; če pa vendarle so, za njih ne velja delovnopravna zakonodaja za javne uslužbence, kar je tudi bolj skladno z naravo dela zlasti na področju umetnosti.

V nevladnem sektorju delujejo izvajalci, katerih programe in projekte država in lokalne skupnosti sofinancirajo skladno z merili, ki izhajajo iz javnega interesa, kot druge programe in projekte v javnem interesu in tako podpirajo oblikovanje in uveljavljanje novih produkcijskih modelov in preverjanje novih pristopov in usmeritev, ki za javni sektor niso značilni (urbana kultura, kulture družbenih manjšin ipd.), vendar vplivajo nanj. Pri tem je treba zagotoviti smotro sofinanciranje programov izključno na osnovi strokovnih ocen programov in v skladu z merili kakovosti.

MK v želji po izključitvi možnosti političnega vpliva na vrednotenje in selekcijo med programi in projekti in po omogočanju zajemanja sredstev tudi iz drugih virov želi zagotoviti kolikor mogoče neodvisno strokovno vrednotenje programov in projektov in sodi, da bilo v ta namen smiselno ustanoviti neodvisno agencijo za umetnost, ki bi po zgledu evropskih praks neodvisno in strokovno avtonomno presojala programe in projekte izvajalcev na področjih uprizoritvene, glasbene, vizualne, intermedijske, raziskovalne itd. umetnosti in odločala o sofinanciranju ter nudila izvajalcem pomoč in podporo pri promociji dosežkov, pri uveljavljanju v mednarodnem okolju, pri zagotavljanju pogojev za večji obseg postprodukcije in pridobivanju dodatnih sredstev iz drugih virov ipd. Kolikor ne bo politične volje za ustanovitev javne agencije, je potrebno omogočiti ustanovitev strokovnega sveta za umetnost pri MK kot neodvisnega telesa, ki naj v okviru postopkov javnih razpisov izpelje postopke vrednotenja in odločanja o sofinanciranju programov in projektov na področju umetnosti v okviru nevladnega sektorja.

NPK in zakon z opredelitvijo njegove vloge ne smeta nevladnega sektorja obremeniti s preveč določnimi pričakovanji in morata podpirati iskanje novih pristopov do občinstva, razvoj novih produkcijskih možnosti, novih vsebin in sporočil in tudi neobremenjeno obravnavo klasičnih tem in del. V prid raznolikosti produkcije morata opredeliti izhodišča za programe in projekte v javnem interesu, ki bodo dopolnjevali in nadgrajevali ponudbo programov izvajalcev javne službe in bodo zaradi svoje organizacijske oblike in/ali vsebine morda radikalno novi in/ali drugačni, kakršnih obstoječa ureditev (še) ni kategorizirala. Zakon bo omogočal, da vrhunski izvajalci lahko po več uspešno izvedenih projektih z dobrimi ocenami stroke kandidirajo za večletno programsko ali projektno financiranje in v posebnih primerih tudi za koncesije za opravljanje dejavnosti na način javne službe. To pomeni, da bo NVO, ki bo dosegala ustrezno raven organiziranosti in kakovosti ter delovala na področju, ki v javnem sektorju ni dovolj zastopano, lahko pridobila koncesijo za izvajanje dejavnosti na način javne službe za določen čas. Zato bo treba z zakonom opredeliti naloge javne službe na področju kulture in pogoje, ki jih mora izpolnjevati NVO, da lahko pridobi koncesijo na državni ali lokalni ravni, kar vključuje tudi možnosti za sistemsko urejanje premišljenega uvajanja javne službe na področjih novih, manj uveljavljenih umetniških praks, ki se sprva odvijajo pretežno v okviru nevladnega sektorja.

Z željo po programskem pluralizmu in boljši izkoriščenosti kulturne infrastrukture bo zakon opredelil tudi pogoje za sodelovanje izvajalcev javne službe in nevladnega sektorja, pri čemer bo treba upoštevati integriteto posameznih izvajalcev in enot kulturne infrastrukture.

Zelo važen cilj NPK je zagotoviti ustvarjalcem v nevladnem sektorju, ki delujejo na poklicni ravni, pogoje dela in plačilo za delo, ki bodo primerljivi s pogoji in plačili v javnem sektorju. To ob upoštevanju objektivnih danosti samo po sebi predpostavlja:

- v javnih razpisih zahtevo po navedbi vseh stroškov dela v okviru prijavljenega programa ali projekta in kasneje predložitev dokazil o obračunanih in plačanih stroških dela;
- dosledno upoštevanje meril kakovosti v postopkih vrednotenja programov in projektov, ki se sofinancirajo s sredstvi iz proračunov;
- upoštevanje osebnih okoliščin vrste prebivalk in prebivalcev (npr. različne invalidnosti), ki zahtevajo posebne prilagoditve za dostop do ustvarjanja ali uživanja kulturnih dobrin ali njihovo prilagajanje oz. pretvorbo v take oblike, da bodo tudi njim dostopne;
- pridobivanje sredstev iz legitimnih drugih virov za financiranje kulturnih programov;
- strokovno presojo, kateri programi ustrezajo merilom za sofinanciranje na nacionalni ravni, na regijski ali lokalni ravni in ustrezna merila za ta namen in
- merila (potrjena stabilna organiziranost in kakovost programov, strokovna usposobljenost ipd.) za preverjanje organizacij s področja nevladnega sektorja, ki lahko pridobijo koncesijo za začasno izvajanje programov na način javne službe na področju kulture.

1.1.3 Ljubiteljska kultura

Sektor ljubiteljske kulture temelji na društvih, ki izvajajo pretežno ali izključno ljubiteljsko kulturno dejavnost, kandidirajo za sredstva pretežno na občinskih javnih razpisih, se udeležujejo področnih tekmovanj in revij in uspešno izpolnjujejo funkcijo povezovanja prebivalstva tudi v okoljih z opaznimi vplivi migracij in v zadnjih desetletjih vse bolj tudi, kar zadeva ljudi v tretjem življenjskem obdobju.

Glede na važno vlogo ljubiteljske kulture je treba sektor v sodelovanju z občinami še naprej razvijati, spodbujati in urejati skladno z izhodišči in smotri ljubiteljske kulturne dejavnosti: sproščanje in omogočanje ustvarjalnosti ljudi, ki se niso odločili za poklicno delo na področju kulture, omogočanje otrokom in drugim mladim, da se aktivno udeležujejo kulturnega življenja v domačem okolju in uveljavijo svojo nadarjenost, povezovalna funkcija ljubiteljske kulture, pridobivanje in vzgoje občinstva, brušenje talentov itd. Zelo važna dolžnost JSKD, ZKDS, strok in MK je tudi zazna(va)ti primere, ko posameznik ali društvo začne presegati okvir in raven ljubiteljstva in dosega višjo raven kakovosti in ga podpreti ob morebitni odločitvi za prestop v poklicno sfero dejavnosti. Društvu oz. organizaciji, ki deluje na področju ljubiteljske kulture in dosega ustrezno raven kakovosti, lahko občina podeli koncesijo za opravljanje določenih nalog s področij javne službe za področje kulture na ravni občine, razen za področji varstva kulturne dediščine in knjižničarstva. Merila in izhodišča, na osnovi katerih se lahko podeli koncesijo organizaciji s področja ljubiteljske kulture, morajo biti opredeljena v občinskem lokalnem programu za kulturo in odloku o podelitvi koncesije.

1.1.4 Zasebni sektor na področju kulture

ZUJIK mora opredeliti še dodatne možnosti in spodbuditi sodelovanje med javnim in zasebnim sektorjem na področju kulture in omogočiti, da se bo zasebni sektor lahko vključeval v uresničevanje javnega interesa tudi na področjih, na katerih je to bilo doslej manj značilno ali manj uspešno (zlasti na področju kreativnih industrij, kulturnega turizma, organizacije kulturnih dogodkov, ohranjanja in upravljanja s kulturno dediščino itd.).

1.1.5 Reprezentativna stanovska društva oz. organizacije

Stanovska društva, v katera se združujejo ustvarjalci s posameznih področij umetnosti ali strok, predstavljajo tudi nabor »aktivnih strok« po teh področjih in zato tudi možne partnerje, ki lahko pomagajo ustanoviteljem oz. sofinancerjem pri vrednotenju kulturnih programov in v drugih postopkih, ki zahtevajo poznavanje umetnosti oz. kulture. Zato je prav, da zakon omogoči, da ustanovitelji in sofinancerji v postopke vključijo tudi reprezentativne stanovske organizacije oz. jih pooblastijo za določena opravila, za katera ni nujno, da bi bila vodena v skladu z Zakonom o upravnem postopku. Tako je mogoče na reprezentativna stanovska društva ali zveze društev prenesti naloge, ki jih je izvajala odmrta Kulturniška zbornica. Ker je za to potrebno zagotoviti verodostojnost v postopke vključenih partnerjev, je treba opredeliti reprezentativnost društev ali zvez društev s področij, na katerih deluje več stanovskih društev in organizacij, in postopek ugotavljanja reprezentativnosti. Oboje mora opredeliti oz. določiti zakon.

Glede na strokovnost stanovskih društev velja ohraniti možnost podeljevanje stanovskih nagrad po področjih umetnosti in kulture, saj je znano, da ob najvišje cenjenih Prešernovih nagradah za umetniško delo, ustvarjalci s področij umetnosti in strok najbolj cenijo nagrade, ki jim jih podelijo stanovski kolegi, ker gre za priznanja poznavalcev narave njihovega dela. S tega vidika je smiselno ohraniti tudi možnost, da stanovska društva izvajajo določene programe, namenjene zlasti promociji in javnemu predstavljanju dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo njihovi člani, organizirajo festivale, sejme, strokovna srečanja ipd.

UKREPI

Za doseg tega operativnega cilja je potrebno:

1. organizirati, spodbujati in promovirati **trajni dialog o vlogi in pomenu kulture** za družbeno skupnost in državo; MK naj v času izvajanja NPK v sodelovanju z Nacionalnim svetom za kulturo (NSK) vsaj petkrat letno organizira okroglo mizo oz. javno tribuno o kulturi, njeni vlogi in pomenu ter skrbi za seznanjanje javnosti z vsebino in zaključki razprav;
2. vsako drugo leto izpeljati **raziskavo o pričakovanjih javnosti** oz. občinstev v zvezi s kulturo in posameznimi področji umetnosti in kulture, o odnosu do kulturne dediščine, o motivih za obiskovanje ali neobiskovanje kulturnih prireditev ipd. ter dognanja teh raziskav upoštevati pri oblikovanju in izvajanju kulturne politike; izvajalci javne službe morajo intenzivirati aktivno razmerje in trajni dialog z občinstvi, posebno skrb in čas posvetiti animaciji in dialogu z mladim občinstvom;
3. **sistemske povezovati kulturo z drugimi družbenimi podsistemi** (izobraževanje, okolje in prostor, gospodarstvo, znanost idr.) in doseči višjo raven iskanja in upoštevanja razvojnih sinergij v skupnih projektih, spodbujati osveščanje, da je kultura povezovalna in ustvarjalna sila, ki deluje

ne samo med člani družbene skupnosti, temveč tudi med družbenimi podsistemi in politikami, spodbujati razvoj kreativnega sektorja, raziskovalne umetnosti, medijev, kulturnega turizma, inovativnih storitev, izobraževalnih programov itd.;

4. glede na pomen slovenskega jezika ter leposlovne in znanstvene knjige za obstanek skupnosti **uzakoniti ničelno stopnjo DDV** za kakovostne leposlovne in znanstvene knjige in revije;

5. z namenom ohranitve zadnje velike slovenske založbe in dostopnosti slovenske knjižne in revijalne produkcije prenesti skupino Mladinska knjiga d.d. med strateške naložbe RS in v upravljanje Slovenskega državnega holdinga;

6. z zakoni jasno **opredeliti obseg in naloge javnega sektorja** po področjih na nacionalni, pokrajinski in lokalni ravni (za področja umetnosti, kulturne dediščine in medijev);

7. s področnimi zakoni **opredeliti mreže javnih zavodov** od nacionalne do občinske ravni, obveznost, načine in pravila povezovanja in sodelovanja med zavodi, združevanja strokovnih in podpornih služb, strokovno hierarhijo, izmenjave programov (razstav, predstav, koncertov), izvajanje skupnih programov oz. koprodukcij ipd.;

8. z zakonom **opredeliti odgovornost ustanoviteljev javnih zavodov** (države za nacionalne javne zavode, države in občin za pokrajinske in mestnih občin oz. občin za mestne, občinske in medobčinske javne zavode) in lastnikov kulturne dediščine in javne kulturne infrastrukture;

9. z zakonom opredeliti vlogo kulturnih domov kot večnamenskih prizorišč kulturnega dogajanja, obvezno dostopnih za izvajalce kulturnih dejavnosti iz vseh sektorjev.

Zakon mora opredeliti odgovornost ustanoviteljev za obstoj, razvoj in delovanje izvajalcev javne službe, ne glede na to, ali gre za državo, občino oz. več občin. Do ustanovitve pokrajin bodo ustanoviteljice in nosilke ustanoviteljskih pravic in obveznosti pokrajinskih javnih zavodov (razen javnih arhivov, ki so državni javni zavodi) praviloma mestne občine oz. občine, vključene v razvojno regijo, na območju katere izvajalec javne službe deluje, ker so jih praviloma res ustanovljale nekdanje občine za zadovoljevanje kulturnih potreb širšega okolja. Stroške delovanja oz. programov v okviru javne službe teh, zdaj regijskih javnih zavodov si bodo občine z območij razvojnih regij in država delile v smiselnem razmerju, o katerem se bodo podrobneje dogovorile na osnovi zakonsko določenih parametrov.

10. Zakon uredi in določi tudi:

- postopek in dosledno uporabo meril za vrednotenje in ocenjevanje programov, ki jih izvajalci javne službe, vključno z drugimi projekti v javnem interesu, predložijo v okviru neposrednega poziva, tako da bosta imeli enako težo evalvacija izvedbe programov javne službe in drugih projektov v javnem interesu v treh letih pred prijavo in ocena predloženih za naslednje leto;
- obveznost doseganja deleža lastnih prihodkov in merila za ocenjevanje uspešnosti pri doseganju lastnih prihodkov po področjih;
- podlage za oblikovanje meril za presojo dosežkov izvajalcev v nevladnem sektorju z vidikov kakovosti in izvirnosti, verodostojnosti, dostopnosti, organizacijskih kompetenc itd.
- merila za ugotavljanje reprezentativnosti stanovskih društev;
- merila in pogoje, na osnovi katerih lahko MK podeli koncesijo za opravljanje javne službe.

11. Zakon o zagotavljanju sredstev za nujne investicije oz. obnove reprezentativnih objektov kulturne infrastrukture in kulturnih spomenikov mora omogočiti ohranitev dostojanstva žive kulture in kulturne dediščine, pomembne s simbolnega vidika in z vidika kulturnega turizma itd.

12. MK pripravi nov Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, Zakon o uprizoritvenih dejavnostih, Zakon o samozaposlenih na področju kulture, Zakon o nujnih programih na področju kulture (če spomladi 2018 ne bo sprejet istoimenski poslanski zakonski predlog), Zakon o ljubiteljski kulturi, Zakon o javni agenciji za umetnost in prenosu nalog s področja vrednotenja drugih programov in projektov v javnem interesu in dela zaposlenih z MK na agencijo oz. v Zakonu o uresničevanju javnega interesa za kulturo opredeli vlogo in delokrog ter članstvo v strokovnem svetu za umetnost, če se bo vlada opredelila za to možnost.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. sprejem novega Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo do konca leta 2020;
2. sprejem drugih zakonov, navedenih v 12. točki Ukrepov do konca leta 2021;
3. ustanovitev in začetek delovanja Javne agencije oz. Sveta za umetnost do konca leta 2021;
4. dosledna uveljavitev sistema javne službe in meril, ki izhajajo iz javnega interesa, za vrednotenje programov izvajalcev v javnem sektorju in nevladnem sektorju ter sofinanciranje programov in projektov v skladu s temi načeli in merili z letom 2022;
5. postopna rast deleža javnih sredstev za sofinanciranje dejavnosti in investicij na področju kulture v državnem in občinskih proračunih do višine 1,1 % BDP do l. 2025;
6. spremembe v dojemanju vloge in pomena kulture v javnosti in priznanje pomembnosti kulture za razvoj, ugotovljene in preverjene na način strokovne evalvacije raziskav odnosa javnosti do kulture in navad ter motivacij občinstev, predstavljene v poročilih o izvajanju NPK.

1.2 Posodobiti, razumno urediti in digitalizirati sistem ter odpraviti čim več administrativnih ovir oz. zagotoviti višjo raven operativnosti in funkcionalnosti sistema

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Odločanje o sofinanciranju, vključno z vrednotenjem programov in projektov je trenutno urejeno tako, da so postopki zelo dolgotrajni, kar izvajalcem zelo otežuje in celo preprečuje izvajanje celoletnih programov (četudi so razpisi objavljeni septembra/oktobra, dobijo sredstva praviloma šele spomladi naslednje leto). Zato je nujno z zakonom omogočiti racionalizacijo postopkov, odpraviti nepotrebne administrativne ovire in tudi z digitalizacijo procesov preprečiti zaplete, ki podaljšujejo postopke, komunikacijo med vlagatelji in službami, ki obravnavajo vloge, se prilagoditi možnostim digitalnega okolja itd.

Nujna je tudi pospešena digitalizacija poslovanja MK, obeh obstoječih javnih agencij ter JSKD.

Gre tudi za izziv digitalizacije kulture, tako z vidika interaktivnosti kot dostopnosti praktično vse globalne kulture v realnem času, ki se bo z razvojem tehnologije virtualne realnosti v prihodnjih letih še izboljševala. Kultura v celoti in posamezne umetnosti se pod vplivom digitalne preobrazbe že spreminjajo, v še večji meri pa tudi navade in pričakovanja javnosti; ne vedno v zaželeni smeri, še zlasti, če se na digitalno preobrazbo ne odzivamo in procesi tečejo stihijsko.

Ključno je zavestno prilagajanje na digitalizacijo, na zmožnosti in vpliv umetne inteligence, spremembe miselnih procesov in zaznavanja. Nujne bodo spremembe sistema izobraževanja, ki mora po eni strani posvetiti pozornost prepoznavanju priložnosti, ki jih prinaša digitalna doba in po drugi strani ohranjanju pridobitev in vrednot »Gutenbergove civilizacije« in hkrati doseganju sinergij, ki bodo omogočile številne nove umetniške in kulturne prakse in dosežke.

Lahko se zgodi, da bo nova tehnološka revolucija z vzponom umetne oz. »superinteligence« ali »druga vseevropska renesansa«, piše filozof Tine Hribar⁸, preseгла vse dosedanje prelome v zgodovini človeštva in v temeljih zadela ob najglobljo »condition humaine«, četudi radi mislimo, da le-ta ni odvisna od tehnologije, saj drugače novoveški človek ne bi tako pristno občutil sorodnosti z veliko starejšimi kulturami in civilizacijami. Umetna inteligenca naj bi bila v dvajsetih letih dokončno razvita in naj bi presežala zmožnosti naravne inteligence in delovala kot »smotrna dejavnost«, kar bi lahko pomenilo, »da bo človeštvo podvrženo superinteligentnemu upravljanju in nadzoru«, in to bi gotovo imelo neslutene posledice za kulturo in civilizacijo. Ob tem je temeljno samozavedanje človeškosti tisto, ki po eni strani lahko del svoje nove upodobitve najde v vznemirljivo novih in drugačnih formah, ki jih omogoča razvoj tehnologije, tako kot se je to že zgodilo ob podobnih prelomih, tudi po izumu tiska ali zvočnega in filmskega snemanja; po drugi strani pa se človek mora zavarovati pred možnimi stranpotmi razvoja.

Zaveza NPK mora biti odpiranje vrat za novo in neznano in ustvarjanje možnosti, da tudi slovenski ustvarjalci sodelujejo v ustvarjanju novih form in vsebin, kajti ob izteku NPK čez osem let bo morda glavni kazalnik njegove uspešnosti stopnja vključenosti slovenske kulture v digitalno okolje brez meja.

Ustvarjalci in kulturne ustanove že izkoriščajo digitalna orodja za promocijo, za prodajo vstopnic ipd. A celostna digitalizacija življenja v prihodnosti terja daljnosežnejše razmisleke. V okolju, ki je v največji meri odvisno od javnega financiranja kulture, mora tudi za proces digitalizacije na področju kulture skrbeti država.

Vprašanje, kako naj se na digitalno preobrazbo sveta odziva slovenska kultura, zahteva tehten razmislek. Čim prej je treba ustanoviti multidisciplinarno delovno skupino, ki bo pregledala stopnjo digitaliziranosti kulture in predlagala kratko- in srednjeročne ukrepe, tudi, kar zadeva digitalizacijo umetniških del iz časov analognosti kot možnost za izboljšanje dostopnosti teh del za senzorno ali gibalno ovirane ipd. Slovenija na tem področju že lahko pokaže nekaj vidnih dosežkov, zato je smiselno to prednost izkoristiti – projekt mora spodbuditi država v sodelovanju s SAZU, NUK, Inštitutom Jožef Stefan idr. Gre tudi za eksperimentalno produkcijo in dosežke, ki napovedujejo možne trende prihodnjih desetletij: fuzije zvrsti in žanrov, nove forme in nove vsebine in rojevanje novih praks, odmiranje obstoječih ...

Odprava administrativnih ovir – debirokratizacija

Četudi MK meni, da je potrebno iz sistemskih razlogov sprejeti več novih zakonov, je po drugi strani potrebno zmanjšati nepregledno količino podzakonskih predpisov (pravilnikov, navodil, uredb) ter zapletenost različnih postopkov; delno na način združevanja sorodnih predpisov in delno z opuščanjem pravilnikov in navodil ter bolj izhajati iz splošnejših predpisov, ki urejajo vodenje postopkov, zaupati ljudem, ki vodijo postopke, in jim dati več možnosti za presojo

⁸ Tine Hribar: Slovenci in druga evropska renesansa (zbornik referatov s posvetovanja SAZU Prispevki za slovenski nacionalni program II), SAZU, Ljubljana, 2017

dejstev in dejansko odločanje. Del odprave administrativnih ovir bo potekal na način pospešitve uvajanja javnih razpisov v elektronski obliki, postopne selitve informiranja strank (obvestila izvajalcem in drugim zainteresiranim uporabnikom) v digitalno okolje in ukinjanja poslovanja z njimi na papirju do nujnega minimuma. Raziskave kažejo, da vse več iskalcev in uporabnikov informacij, zlasti mlajših, išče podatke in informacije izključno na digitalnih platformah.

Del odprave administrativnih ovir je treba omogočiti tudi s sodelovanjem in pomembnejšo vlogo reprezentativnih stanovskih društev in vključiti društva v procese odločanja, v katerih lahko kot sfera aktivne stroke (poznavalcev ustvarjalnih procesov) pozitivno vplivajo na odločitve in prevzamejo del odgovornosti zanje. Reprezentativna stanovska društva, združenja in zveze društev lahko kompetentno in legitimno nadomestijo Kulturniško zbornico, kajti stanovska društva praviloma uživajo visoko stopnjo zaupanja članstva, kar je pomembno tako z vidika sodelovanja z državo kot z vidika nujne ravni samoregulacije kulture.

Nekoliko drugačno vlogo in poslanstvo imajo in izpolnjujejo strokovna društva, čeprav v nekaterih primerih tudi delujejo kot producenti ali povezave izvajalcev skupnih programov na različnih področjih ali kot neke vrste sindikati in jih je smiselno kot take upoštevati.

UKREPI

- 1. Spodbuditi ter premišljeno, koordinirano in pregledno izvajati digitalizacijo** (poslovanja, postopkov in procesov na področju) kulture (na MK in javnih agencijah, ki komunicirajo in poslujejo z izvajalci programov in projektov na področju kulture);
- 2. nadaljevati s postopnim uvajanjem elektronskih javnih razpisov in javnih pozivov MK in javnih agencij in skladov**, ki vodijo postopke vrednotenja programov in projektov ter sofinanciranja programov in projektov izvajalcev na področju kulture;
- 3. podpreti razvoj elektronske knjige in zvočne knjige**, zlasti z dokončano digitalizacijo slovenike, temeljne nacionalne zbirke pisne dediščine slovenskega naroda, in zagotoviti/podpreti razvoj Slovenske digitalne knjižnice;
- 4. spodbuditi in podpreti razvoj digitalnih posrednikov umetnin, nastalih pred digitalno dobo** kot možnost, da postanejo dostopne tudi senzorno oviranim, gibalno oviranim itd. (spletni katalogi pomembnejših razstav, muzejskih zbirk ipd.);
- 5. spodbuditi razvoj slovenščine v digitalnem okolju** z:
 - nadaljnjim razvojem govornih tehnologij,
 - vzdrževanjem in nadgradnjo korpusov,
 - semantičnimi viri in tehnologijami,
 - strojnim prevajanjem,
 - terminološkim portalom,
 - črkovalnikom in pravopisno-slovničnim pregledovalnikom in
 - vzpostavitvijo infrastrukturnega centra za jezikovne vire in tehnologije in
- 6. sistematično seznanjati javnost z možnostmi rabe digitalnih virov** na področjih jezikovnega izobraževanja in praktične rabe digitaliziranih vsebin (slovarjev, terminoloških slovarjev, pravopisa in drugih virov ter orodij);
- 7. spremljati in skladno s pravnim redom EU regulirati spletne medije, selitev tradicionalnih medijev v digitalno okolje in dejavnosti na digitalnih platformah**, ki formalno

niso mediji, vendar pomenijo nelojalno konkurenco medijem (posredovanje medijskih vsebin, AV storitev itd.), razrešiti vprašanja varstva in spoštovanja pravic avtorjev in izdajateljev medijev, nelojalne konkurence na trgu oglaševanja, lansiranja »lažnih novic«, sovražnega govora ipd.);

8. do konca izpeljati projekt elektronskega arhiva;

9. vzpostaviti celoviti digitalni register kulturne dediščine;

10. zasnovati in izpeljati projekt Slovenskega virtualnega muzeja, interaktivne predstavitve kulturne dediščine Slovenije kot virtualni obisk ter ogled razstave in vabilo k ogledu »v naravi«;

11. v sodelovanju z MIZŠ zasnovati in začeti izvajati koncept kulturno-umetnostne vzgoje ter vzgoje za medije za vrtce, osnovne in srednje šole, cilj katerega bo usposobljenost otrok za enakovredno sprejemanje vsebin in vrednot s področja tradicionalne kulture ter vsebin in vrednot kulture, ki se razvija kot plod digitalne preobrazbe, virtualne resničnosti in umetne inteligence;

12. ustanoviti delovno skupino za identifikacijo administrativnih ovir, opraviti temeljito analizo predpisov s področja kulture z vidika možne racionalizacije in odprave administrativnih ovir oz. debirokratizacije področja in

13. ustanoviti multidisciplinarno strokovno delovno skupino za pregled že izvajane in načrt razvoja digitaliziranosti slovenske kulture, ki bo pregledala stanje in predlagala nadaljnje kratko- in srednjeročne ukrepe.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Vsako leto vsaj en opazen ukrep na področju odpravljanja administrativnih ovir;
2. vsi javni razpisi in javni pozivi Ministrstva za kulturo in nacionalnih javnih agencij bodo najkasneje do leta 2021 izvajani v elektronski obliki;
3. do zaključka veljavnosti tega NPK digitalizirana in v digitalni obliki skladno z avtorskopravno ureditvijo dostopna vsa slovenika;
4. začetek delovanja »centra za jezikovne vire in tehnologije« z ustreznimi pooblastili leta 2019;
5. dokončanje projekta »e-arhiv« v predvidenem roku;
6. dogovor z MIZŠ in začetek oblikovanja koncepta prilagoditve umetnostne vzgoje glede na trk »Gutenbergove civilizacije« in digitalne preobrazbe sveta leta 2018;
7. ustanovitev in začetek delovanja medresorskih delovnih skupin iz 12. in 13. točke Ukrepov v letu 2018.

1.3 Omogočiti in spodbuditi uveljavitev novih vrst umetnosti in kulture v celoti kot pomembnega dejavnika razvoja in še posebej področja kreativnih industrij, raziskovalne umetnosti in sinergij z gospodarstvom in znanostjo

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

V 21. stoletju kultura vse bolj išče neposredni stik z gospodarstvom, znanostjo idr. področji in se želi uveljaviti kot panoga, ki dokazuje svojo učinkovitost in uspešnost tudi s prispevkom k BDP. Kultura v celoti vpliva na razvoj gospodarstva s svojo razvitostjo in stopnjo svobode, vpliva na širino duha in ustvarjalnost oz. inovativnost uporabnikov kulturnih dobrin. Hkrati se skladno s to težnjo kulture in pod vplivom novih tehnologij razvijajo vrste umetnosti in kulture, ki v sinergiji z gospodarstvom in znanostjo neposredno vplivajo na gospodarski razvoj. Zato je razumljivo, da so gospodarsko najbolj razvite praviloma države, ki so tudi kulturno najbolj razvite.

NPK to usmeritev podpira, saj se tako kultura neposredno in učinkovito vključuje v razvojna prizadevanja države in skupnosti v celoti, čeprav to ni njen izvorni namen. Ključnega pomena je, da kultura iz lastne potrebe in ob ohranjanju klasičnih umetnosti in kulturnih dejavnosti širi spekter umetnosti in kulture s praksami, ki iščejo stik in sinergije z znanostjo, virtualno resničnostjo in umetno inteligenco tudi iz drugih, kulturni imanentnih razlogov in si prizadevajo ali za uveljavljanje političnih stališč in socialnih sporočil ali za manj ozke poglede na stvarnost oz. za bolj holističen pogled in dojemanje sebe, sveta, družbe...

NPK želi v skladu s tem operativnim ciljem in s poudarjanjem možnosti razvoja kreativnega sektorja pod vplivom različnih dejavnikov, od filozofskih napovedi konca umetnosti in tez o nemoči ob soočenju z izzivi, ki jih je prineslo 20. stoletje, do vpliva digitalne preobrazbe sveta, v navezi z gospodarstvom in raziskovalno umetnostjo v navezi z znanostjo itd. odgovoriti na legitimne in vse bolj prevladujoče težnje kulture 21. stoletja, ki išče novo paradigmo razvoja in razmerja s svetom, povezanega s težnjami, ki izhajajo iz koncepta trajnostnega razvoja in holističnega pogleda na svet, ki mu specializirani, parcialni pogledi in življenjske, zlasti neoliberalne ekonomistične prakse grozijo z zatonom civilizacije. Novodobna prizadevanja kulture, prisotna zlasti v nevladnem sektorju, izhajajo iz tovrstnega razumevanja sveta in razvoja in slovenska kultura te težnje mora prepoznati in jim priznati legitimnost.

UKREPI

1. **Izvedba kohezijskega projekta Center kreativnosti** v sodelovanju z Muzejem za arhitekturo in oblikovanje in Slovenskim podjetniškim centrom;
2. **sprejeti in uveljavljati Strategijo oblikovanja** kot vsebinsko dopolnitev NPK;
3. **z javnim razpisom spodbuditi večletni kohezijski projekt Mreža centrov raziskovalne umetnosti**, ki bo v obeh kohezijskih regijah že zastavljenim pobudam omogočil višjo raven aktivnosti in enakopravnejše povezovanje z znanostjo in gospodarstvom, boljši pretok idej in skupne projekte v kontekstu prehoda slovenske industrije na višjo kakovostno raven;
4. **izboljšati sodelovanje z gospodarstvom**, tudi s pomočjo MGRT in GZS, pri implementaciji ustvarjalnih dosežkov, ob katerih se srečujeta in sodelujeta ustvarjalno-estetski in gospodarsko učinkoviti vidik uporabnosti inovativnih novih produktov in storitev;
5. **uveljavljati Arhitekturno politiko Slovenije**, pot do izboljšanja podobe urbanih prostorov;
6. **slediti pojavljanju in razvoju novih umetniških praks** in jih podpirati.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Izvajanje projekta Center kreativnosti v skladu s programom in terminskim načrtom;
2. izvajanje procesov in doseganje ciljev Strategije oblikovanja v skladu s terminskim načrtom;
3. izvajanje projekta Mreža centrov raziskovalne umetnosti v skladu z javnim razpisom in terminskim načrtom izvedbe;
4. število in obseg skupnih projektov z izvajalci dejavnosti na področjih drugih resorjev (ocena v vsakokratnem poročilu o uresničevanju NPK) in
5. uveljavljanje načel Arhitekturne politike Slovenije v prostorskih načrtih in v praksi.

II. VZPOSTAVITI Z JAVNIM INTERESOM ZA KULTURO SKLADEN SISTEM FINANCIRANJA KULTURE IN ZAGOTOVITI KULTURI USTREZEN DELEŽ JAVNIH SREDSTEV

in sistemsko urediti načela in pravila sofinanciranja kulturnih programov in projektov tako, da bo sofinanciranje zagotavljalo čim bolj racionalno porabo sredstev, spodbujalo ustvarjalnost, nagrajevalo kakovost in izvirnost, vrhunskost, raznolikost, omogočalo avtonomijo ustvarjanja in verodostojnost ter zagotavljalo dostopnost tudi ustvarjalcem in uporabnikom kulturnih dobrin z različnimi invalidnostmi, temeljilo na strokovni evalvaciji izvajanja preteklih programov in projektov ter neodvisnem, preverljivo strokovnem vrednotenju programov in projektov, s katerimi izvajalci kandidirajo za sofinanciranje, ter dosledni rabi teh meril.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Cilj prenove kulturnega modela je vzpostavitev učinkovitih mrež izvajalcev kulturnih programov, ki bodo deležni podpore državne in lokalnih oblasti v skladu z namenom in smislom kulturne politike zagotavljati kakovost na vseh ravneh in vseh področjih kulture v skladu s pričakovanji, ki izhajajo iz javnega interesa za svobodno, raznoliko, dostopno in verodostojno ter kritično kulturo.

Kultura je v letih po osamosvojitvi in prehodu v liberalno demokratični sistem doživela izjemen razmah. O tem pričata rast števila izvajalcev oz. ustvarjalcev in rast produkcije knjig, gledaliških premier, razstav, radijskih in TV programov itd., kar pa ni posledica delovanja trga, za katerega velja, da ga v Sloveniji ni oz. da je zaradi majhnosti vpliv trga zanemarljiv. Rast je pozitivna, a ker je kulturna produkcija skoraj v celoti odvisna od javnih sredstev, vsem pričakovanjem sofinanciranja ni mogoče ugoditi. Hkrati pa država ne uveljavlja svoje osnovne vloge; ne spodbuja zlasti najkakovostnejših programov in dosežkov, naj bo to v javnem ali v nevladnem sektorju. Potrebno je spremeniti stališče, da mora financirati čim večji obseg dejavnosti, češ da umetnosti ni mogoče ocenjevati in da je selekcija nedopustna, in uveljaviti odgovornost države in jasna merila, ki morajo podpirati ustvarjalnost, izvirnost, vrhunskost, raznolikost, pluralnost, dostopnost in verodostojnost programov in projektov. Kakovostna kultura brez znatne finančne podpore ne more preživeti, a pomembno je stališče, da morajo biti sofinancirani programi, ki jih izbere ustrezna stroka ob upoštevanju narave dejavnosti in ustreznih potrditvi kulturne javnosti, kar izvajalec dokazuje tudi z ustreznim deležem lastnih prihodkov.

Ključni orientirji za oblikovanje politike na področju sofinanciranja programov in projektov so potemtakem: kakovost in druga merila, ki izhajajo iz javnega interesa, izbor na osnovi teh meril, odločanje na osnovi strokovnega vrednotenja programov in projektov in zadostnost sredstev za optimalno izvedbo sofinanciranih programov in projektov ob upoštevanju lastnih prihodkov. To pričakuje javnost in to zahtevajo status kulture ter njena vloga in pomen za skupnost.

Glede na specifične poklice v kulturi in nepredvidljivost umetnostnih tokov in posameznih karier je potrebno misliti tudi na socialno varnost uveljavljenih umetnikov, tako samozaposlenih kot zaposlenih v javnem ali nevladnem sektorju. Zdi se smiselno razmisliti o ustanovitvi sklada, v katerega bi prispevali država in zaposleni ter samozaposleni minimalen prispevek (iz plač in

avtorskih honorarjev) za ustvarjalce v krizi oz. brez dela. To bi bilo smiselno tudi zaradi možnih neugodnih okoliščin na poklicni poti posameznih ustvarjalcev, na katere sami nimajo vpliva.

Za zagotavljanje pogojev za delovanje izvajalca javne službe je odgovoren ustanovitelj. Zato programe in projekte, izvajane v okviru ali na način javne službe v vseh primerih potrjuje in sofinancira ustanovitelj (na nacionalni ravni MK) v okviru postopkov neposrednih pozivov k prijavi programov izvajalcev javne službe. Izjema so programi ali projekti, ki jih izvajajo javni zavodi, ustanovljeni za delovanje na eni ravni, sofinancira pa jih v večjem delu sofinancer z druge ravni, npr. delovanje občinskih javnih zavodov država. V teh primerih ustrezní delež pooblastil ustanovitelja prevzame večinski financer. V osnovi pa velja, da programe izvajalcev javne službe, ustanovljenih za delovanje na državni ravni, sofinancira država, tiste, ki jih izvajajo izvajalci na pokrajinski ravni, vrednotijo skupne strokovne komisije MK in razvojnih svetov regij oz. občin ustanoviteljic, sredstva pa prispevajo MK in občine z območij regij v razmerju, ki ga opredeli zakon; lokalne (mestne) ali medobčinske izvajalce financirajo občine so/ustanoviteljice. Na vseh ravneh pa mora veljati načelo, da cilj ni čim večji obseg dejavnosti, temveč doseganje kakovosti in drugih pričakovanj, ki izhajajo iz javnega interesa, uveljavljanje slovenske kulture v mednarodnem okolju ter dialog z drugimi kulturami.

OPERATIVNI CILJI

- 2.1 Uskladiti sistem so/financiranja javne službe z načelom odgovornosti ustanoviteljev izvajalcev javne službe za njihovo delovanje**
- 2.2 Prenoviti način odločanja o sofinanciranju drugih programov in projektov v javnem interesu**
- 2.3 Zagotoviti postopno rast deleža sredstev za kulturo v državnem proračunu do 1,85 % do leta 2025 in deležev za kulturo v občinskih proračunih**
- 2.4 Spodbuditi razvoj strokovne kritike na vseh področjih kulture in objavljane strokovne kritike**
- 2.5 Z zakonom urediti položaj samozaposlenih in prenoviti ureditev kritja dela stroškov dela samozaposlenih na področju kulture**

2.1 Uskladiti sistem so/financiranja javne službe z načelom odgovornosti ustanoviteljev izvajalcev javne službe za njihovo delovanje

oz. jasno določiti in razmejiti obveznosti znotraj širše države v zvezi s sofinanciranjem kulture; opredeliti možnosti sodelovanja in obveznosti države v zvezi s programi oz. projekti, ki jih izvajajo izvajalci na ravni pokrajin/regij ali lokalnih skupnosti.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Po osamosvojitvi Slovenije so, kljub uvedbi lokalne samouprave ter nameri o ustanovitvi pokrajin, kar zadeva sofinanciranje kulture na ravneh javnega in nevladnega sektorja, ostali v veljavi način mišljenja in ravnanja in do neke mere tudi ureditev sistema, ki so bili značilni za sofinanciranje kulture pred osamosvojitvijo, ko so precej večje občine dejansko bile in delovale kot enote države. Na območjih občin so bile ustanovljene številne kulturne ustanove, ki bi po svoji usmeritvi morale imeti status pokrajinskih, dejansko pa so delovale kot državne ustanove (gledališča, muzeji, založbe itd.). Ustanoviteljice teh izvajalcev so po letu 1994 formalno ostale občine ali mestne občine, financer pa v največji meri država, čeprav gre za izvajalce regijskega pomena ali za občinske ali kvečjemu medobčinske javne zavode. Zato občine, ustanoviteljice javnih zavodov, krojijo »politiko« teh zavodov, država kot glavni financer pa nima vpliva na njihovo delo, imenovanja direktorjev, investicije ali načrtovanje programov. Pogosto MK iz državnega proračuna financira delovanje posameznih javnih zavodov, ki delujejo kot mestni ali občinski, tudi v deležu v deležu 80 % in več.

Po zgledih te vrste, podedovanih iz časov pred letom 1994, se večkrat zgodi, da občine gradijo objekte ali ustanavljajo različne ustanove in vnaprej računajo, da bo levji delež financiranja le-teh prevzela država. Opaziti je tudi, da se nekatere lokalne skupnosti ne odločajo za sofinanciranje dejavnosti nevladnih organizacij, četudi le-te delujejo na njihovih območjih. Ta razmerja je treba postopoma urediti, kajti to je pogoj za vzpostavitev smiselnih in učinkovitih mrež javnih zavodov z razvidno in smiselno delitvijo dela ter financiranja in strokovno hierarhijo, kjer je to potrebno, in tudi za prisotnost ustvarjalnosti nevladnega sektorja na območju celotne države.

S strokovnega vidika in z vidika kulturnega turizma je smiselno, da se mreže muzejev, galerij ipd. racionalizirajo in opravljajo dejavnost na ravni in v obsegu, ki ustrezata ravni zavoda (nacionalni, pokrajinski, medobčinski, občinski), da ne bi prihajalo do drobljenja oz. podvajanja iste vrste zavodov na isti ravni in da bi izvajalci iste vrste sodelovali, izmenjevali uspešne, za občinstvo zanimive programe ipd. Uveljavitev teh načel ne želi preprečevati ali ovirati lokalnih pobud. Zaželeno in dobrodošlo je, da občine gojijo spomin na preteklost, promovirajo in oživljajo lokalno identiteto, izročilo, nesnovno kulturno dediščino, obnavljajo kulturne spomenike, urejajo in predstavljajo javnosti zbirke premične kulturne dediščine, ki priča o preteklosti območij občin in ki bi morda drugače ostala v depojih večjih muzejev. Pri tem je važno, da imajo zagotovljeno strokovno pomoč javnih zavodov, ki izvajajo državno javno službo za območja teh občin.

Novi ZUJIK mora opredeliti načela financiranja javne službe na nacionalni ravni, pokrajinski ravni (v ustreznih deležih državni proračun in proračuni občin) in lokalni ravni (občinski proračuni) v skladu z merili, ki izhajajo iz javnega interesa, in opredeliti pogoje, ki jih naj izpolnjujejo programi izvajalcev:

- za izvajalce javne službe na področju uprizoritvenih umetnosti in koncertne dejavnosti na področju predstavljanja ter interpretacij svetovne in slovenske klasične dramske oz. glasbene literature, sodobne svetovne in slovenske dramske oz. glasbene literature in odzivanje na najbolj inovativne in razvojno usmerjene preboje na njihovih področjih delovanja;
- za izvajalce muzejske in arhivske dejavnosti to pomeni zahtevo po kar najbolj strokovnem delu na vseh področjih varstva, celostnega ohranjanja, promocije in predstavljanja kulturne dediščine in iskanje vedno novih in učinkovitejših poti do javnosti oz. obiskovalcev; smiselno enako velja za galerije, ki opravljajo javno službo na področju galerijske dejavnosti itd.;
- za izvajalce knjižnične dejavnosti ob izposoji knjig in informiranju obiskovalcev o knjižnih

novostih tudi spodbujanje razvijanja bralne kulture tako pri otrocih kot odraslih, spodbujanje nastajanja bralnih društev/klubov, pogovorov o knjigah, literarnih večerov itd.

Zakon mora opredeliti pogoje in merila za sofinanciranje drugih projektov v javnem interesu v okviru javnega sektorja.

Omogočati mora, da izvajalci v okviru nevladnega sektorja, ki že dalj časa dosegajo visoko kakovostno raven izvedenih programov in projektov (evalvacija!), lahko kandidirajo tudi na večletnih programskih razpisih in si tako zagotovijo trajnejše pogoje za delo, za morebitne zaposlitve sodelavcev ipd.

Zakon mora določiti tudi osnovna merila in pogoje za financiranje ljubiteljske kulturne dejavnosti, katere nosilec je JSKD: možnost, da lahko nadarjeni prebivalci lokalnih skupnosti, ki se niso odločili za poklicno delo na področju umetnosti oz. kulture, v čim večji meri uveljavljajo svojo nadarjenost, priložnost, da se mladi lahko čim bolj aktivno vključijo v kulturne dejavnosti ali vsaj spoznajo področja umetnosti in kulture, ki so jim morda težje dostopna, možnost, da se preizkusijo in morda tudi pripravijo na poklicno pot na področju umetnosti oz. kulture, priložnosti za družabno in družbeno življenje v lokalni skupnosti oz. integrativni potencial ljubiteljske kulturne dejavnosti, raven kakovosti, ki omogoča tudi »usposabljanje« občinstva za morda zahtevnejše preizkušnje s kulturo oz. umetnostjo na poklicni ravni itd.

Zakon bo opredelil merila za ugotavljanje reprezentativnosti in sposobnosti stanovskih društev za opravljanje nalog, ki jih bo ministrstvo preneslo na reprezentativna stanovska društva. Merila morajo omogočati preverljivost upravičenosti dodelitve statusa reprezentativnosti posameznemu društvu, ki bo podlaga za prenos nalog in s tem za upravičenost do sredstev, ki se društvu dodelijo kot nadomestilo za delo, npr. za oblikovanje mnenj in v postopkih dodelitve statusa samozaposlenega in pravice do plačila prispevkov, predlaganja predstavnikov dejavnosti v svete javnih zavodov, predlaganja predstavnikov aktivnih strok v strokovne komisije MK in javnih agencij ter skladov, oblikovanja mnenj in predlogov v postopkih izbire kandidatov za nacionalne nagrade na področju kulture in kandidatov za upravni odbor Prešernovega sklada, za članstvo v strokovnih komisijah UO Prešernovega sklada ipd.

Postopki vrednotenja programov in projektov morajo biti, kar zadeva javno službo kot druge programe in projekte v javnem interesu, urejeni tako, da od strokovnjakov in strokovnih komisij, ki se ukvarjajo z vrednotenjem programov in projektov, zahtevajo absolutno spoštovanje predpisanih pogojev in meril, oblikovanih skladno z operativnimi cilji NPK, ki se nanašajo na decentralizacijo in odpravo nesorazmerij med vrstami umetnosti oz. področji kulture.

UKREPI

1. **Sporazum z združenji občin oz. občinami** glede postopne razmejitev pristojnosti in obveznosti med državo in občinami glede zagotavljanja delovanja izvajalcev javne službe na področju kulture na pokrajinski in občinski ravni v letu 2019;
2. **priprava in sprejem novega Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo leta 2019;**
3. **priprava in sprejem Zakona o uprizoritvenih dejavnostih in morebitnega Zakona o Javni agenciji za umetnost do konca leta 2019;**
4. **sprejem standardov in normativov za javne zavode**, ki izvajajo javno službo na področju kulture na vseh ravneh od nacionalne do lokalne do konca leta 2020 oz. 2022 (za lokalne);

KAZALCI USPEŠNOSTI

Operativni cilj bo uspešno uresničen, če bodo:

1. dosežen sporazum iz 1. točke Ukrepov leta 2018 in
2. navedeni zakoni sprejeti v predvidenih rokih,
3. standardi in normativi sprejeti v predvidenih rokih.

2.2 Prenoviti način odločanja o sofinanciranju drugih programov in projektov v javnem interesu

v skladu z merili, ki izhajajo iz javnega interesa tako, da bo omogočal ustvarjalno delo najboljšim izvajalcem, ne glede na to, v katerih institucionalnih oblikah delujejo.

UTEMELJITEV, NAMEN IN VSEBINA CILJA

Sistem so/financiranja slovenske kulture v zadnjih desetletjih in še zlasti po svetovni finančni in gospodarski krizi ne deluje več v skladu z načeli in izhodišči, na katerih temelji; zlasti kar zadeva sofinanciranje iz državnega proračuna. Po eni strani se opušta merilo kakovosti in upošteva želje, naj čim več prijaviteljev »dobi vsaj nekaj malega, da bodo lahko nekako preživeli«. Po drugi strani so se po letu 2009 še poglobila že obstoječa nesorazmerja med posameznimi področji kulture, saj so področja, na katerih kot izvajalci prevladujejo javni zavodi z večjim številom zaposlenih, kar zadeva sofinanciranje, ostala na približno enaki ravni, subvencije za izvajalce na drugih področjih (vizualne umetnosti, knjige, filma...) pa so se zelo krčile. Povečeval se je pritisk za ustanavljanje novih javnih zavodov, saj status javnega zavoda zagotavlja trajno financiranje in socialno varnost zaposlenim. Enako velja za zahteve po sofinanciranju javnih zavodov in programov, katerih ustanovitelji so občine in ki jih sofinancira država. Stanje postaja nevdržno in vzbuja nelagodje in revolt tako v javnih zavodih kakor tudi in še bolj v nevladnem sektorju.

Izhodišče prenove sistema oz. načinov odločanja, zlasti vrednotenja programov in projektov, mora biti odločitev za strokovnost in ne političnost odločanja. To pomeni, da mora zakon opredeliti način izvajanja strokovne presoje tako, da bodo odločitve čim bolj neoporečne, in da bosta v enaki meri upoštevana evalvacija uresničevanja programov in projektov prijavitelja v zadnjih letih pred prijavo in ocena prijavljenega programa oz. projekta.

Eden bistvenih ciljev NPK je dosledno spoštovanje načela, naj vse druge programe in projekte v javnem interesu vrednoti neodvisna stroka. Kar zadeva knjigo (JAK) in film (SFC), je to vsaj formalno že zagotovljeno in smiselno bi bilo enak model uporabiti za ostala področja umetnosti s to razliko, da je zaradi neposredne odgovornosti države in lokalnih skupnosti za zagotavljanje in izvajanje javne službe na področjih, na katerih so država oz. lokalne skupnosti v ta namen ustanovile javne zavode kot izvajalce javne službe, smiselno procese strokovnega vrednotenja programov in odločanja o sofinanciranju programov in projektov izvajalcev javne službe ohraniti na MK oz. v okviru občinskih uprav. Potrebno je zagotoviti, da bodo programi izvajalcev javne službe najprej nepristransko ovrednoteni v okviru neodvisnih strokovnih komisij in da bo nato izključno na osnovi teh ocen odločeno o višini sofinanciranja programov. Z udeležbo predstavnikov obeh vrst strok, tako akademske kot aktivne (ustvarjalci), je treba omogočiti več

pristojnosti in odgovornosti strok tudi pri imenovanju komisij in opredelitvi načel razdeljevanja sredstev za kulturo na ravni države ali lokalne skupnosti. To pomeni, da mora zakon dovolj natančno urediti postopke odločanja o programih javne službe in o drugih projektih izvajalcev javne službe v javnem interesu in omogočiti ustanovitev neodvisnega organa za umetnost (javne agencije ali sveta za umetnost pri MK), ki bo prevzel vodenje postopkov odločanja o drugih programih in projektih drugih izvajalcev na področjih umetnosti na nacionalni ravni in tudi na mestnih in drugih občin.

Postopki in merila morajo biti vnaprej znani in omogočati, da po predložitvi vlog izvajalcev javne službe strokovna komisija najprej oceni programe kot ustrezne ali ne in v primeru neustreznosti predlaga spremembe in dopolnitve. Po ugotovitvi ustreznosti komisija ovrednoti programe in na osnovi teh ocen in razpoložljivih sredstev pristojna služba MK oz. ustanovitelja samo še ugotovi višino sofinanciranja posameznega programa. Ocena programa mora iziti iz dveh enakovrednih ocen: iz evalvacije izvedbe programov prijavitelja v zadnjih letih, utemeljene z več kazalci (npr.: delež dejanske izvedenosti programov, delež izvedb programov zunaj matične hiše oz. gostovanj po Sloveniji, število gostovanj v tujini, število vabil na gostovanja v tujini, število vabil na mednarodne festivale, število prejetih stanovskih nagrad, ki so jih dobili člani ansambla, razstavljalci oz. gostujoči umetniki, število nagrad na festivalih v Sloveniji, število nacionalnih nagrad, rast ali padanje obiska, višina/delež lastnih prihodkov, ocene strokovne kritike, drugi odzivi javnosti, ocena strokovne komisije itd.), tako da evalvacija vključuje glede na področje smiselna merila in temelji na oceni prijavljenega programa ter skupni oceni. Del ocene programa mora biti tudi ocena dostopnosti programa za širšo kulturno javnost v razmerju s celotno programsko ponudbo na področju delovanja izvajalca in dostopnosti za senzorno ali gibalno ovirane itd.

Vrednotenje drugih programov in projektov, ne glede na to, ali prijavitelj deluje v javnem ali nevladnem sektorju, bo potekalo po dvokrožnem postopku, kar je nujno glede na to, da bo šlo tudi za selekcijo med prijavljenimi programi. Po prvem pregledu prijavljenih programov in projektov in potrditvi popolnosti in ustreznosti vlog bo v okviru strokovne komisije izbran selektor (po potrebi glede na število vlog lahko več), ki bo ovrednotil programe in oblikoval predlog izbora za sofinanciranje. V drugem koraku bo strokovna komisija kot celota preverila selektorjev predlog in po postopku usklajevanja mnenj potrdila selektorjev predlog izbora, ga dopolnila ali spremenila.

Vsako večletno programsko obdobje financiranja programov NVO se mora zaključiti z evalvacijo izvajanja programov v celotnem obdobju, ki mora biti ena od zavezujočih podlag za morebitno odločitev za ponovno večletno sofinanciranje programov izvajalca.

O delu javnega zavoda, ki izvaja javno službo in druge programe v javnem interesu, poroča javni zavod vsako leto in dodatno še direktor zavoda ob zaključku svojega mandata. Poročilo pregleda tudi strokovna komisija za vrednotenje programov na področju, na katerem deluje javni zavod, in poda ministru oz. predstojniku ustanovitelja mnenje o poročilu. Poročilo direktorja javnega zavoda, katerega ustanoviteljica je država, obravnava tudi Nacionalni svet za kulturo, poročila direktorjev drugih javnih zavodov pa pristojni organi ustanoviteljev.

UKREPI

- 1. V novem ZUJIK-u podrobneje opredeliti postopke vrednotenja in ocenjevanja programov** javne službe in drugih programov in projektov v javnem interesu;
- v Zakonu o uprizoritvenih dejavnostih in morebitnem Zakonu o Javni agenciji za umetnost podrobneje **urediti postopke in posebnosti neposrednih pozivov in javnih razpisov** ter pravila ocenjevanja programov in projektov glede na področja umetnosti, ki jih bosta urejala;
- sprejeti standarde in normative za javne zavode**, ki izvajajo javno službo na področju kulture na vseh ravneh (za nacionalne do konca leta 2020, za pokrajinske in lokalne do konca leta 2022);
- pripraviti in sprejeti Pravilnik o izvajanju neposrednih pozivov in vrednotenju programov javnih zavodov**, ki jih izvajajo v okviru javne službe in o vrednotenju ter odločanju o višini sofinanciranja programov, ki jih predlagajo kot druge programe v javnem interesu, do sredine leta 2020;
- celovita uveljavitev novih načel in pogojev za sofinanciranje kulturnih dejavnosti** ob koncu leta 2020 na ravni države in najkasneje leta 2022 na ravni regij in lokalnih skupnosti.

KAZALCI USPEŠNOSTI

- Sprejem v 1. in 2. točki Ukrepov navedenih zakonov v predvidenem roku;
- sprejem standardov in normativov, kot je načrtovano v 3. točki Ukrepov;
- priprava in sprejem obeh v 4. točki Ukrepov navedenih pravilnikov v predvidenem roku in
- uspešna uveljavitev novih načel in pogojev za sofinanciranje kulturnih dejavnosti iz 5. točke Ukrepov z zadostno podporo izvajalcev na področju kulture v načrtovanem roku.

2.3 Zagotoviti postopno rast deleža sredstev za kulturo v državnem proračunu do 1,85 % l. 2025 in deležev za kulturo v občinskih proračunih

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Ne glede na to, da po razpoložljivih podatkih Republika Slovenija nameni za sofinanciranje kulturnih dejavnosti v obliki javnih sredstev v času sprejemanja tega NPK višji delež BDP od večine držav članic EU, je glede na to, da je kultura za Slovenijo ključnega pomena kot blagovna znamka, kot ključni integrativni in konstitutivni dejavnik družbe in kot polje medkulturnega dialoga z drugimi nacionalnimi skupnostmi, potrebno ta delež povečati in čim prej doseči, da bo znašal vsaj 1,85 % državnega proračuna in se skupaj s sredstvi za kulturo v proračunih občin in morebitnimi sredstvi regij vsaj približal 1,5 % BDP. Razlogi za to so: Republika Slovenija ima dobra 2 milijona prebivalcev in čeprav je med možne uporabnike kulturnih dobrin, ki nastajajo v

Sloveniji, mogoče šteti tudi pripadnike slovenskih manjšin v sosednjih državah in Slovence po svetu, je potencialni trg slovenske kulture premajhen, da bi se kdorkoli, ki ne deluje na področju množične kulture, lahko dostojno preživljal samo z delom za trg. Nobena kakovostna, po vsebini in formi zahtevnejša umetniška ali širše kulturna dejavnost ne more preživeti brez podpore iz javnih virov.

Maloštevilna skupnost, ki želi kot kulturni subjekt enakopravno sodelovati v medkulturnem dialogu z drugimi nacionalnimi skupnostmi in tako doseči prepoznavnost in priznanje svoje identitete, mora biti bolj ustvarjalna in, primerjalno, bolj produktivna. Skratka, Slovenija mora več vlagati v lastno kulturo in s tem v lastno identiteto in opaznost kot večje države, kar zadeva delež BDP. Na to opozarjajo zgledi drugih manjših in tudi nekaterih večjih držav od Slovenije.

UKREPI

1. **Postopno višati delež sredstev, namenjenih kulturi, v okviru državnega proračuna do leta 2025, vsaj za 0,02 % letno tudi po letu 2018 in**
2. **zagotoviti, da bodo vse občine zavezane zagotavljati ustrezní delež sredstev za potrebe kulture**, poravnovati zakonsko določene obveznosti države do izvajalcev javne službe po občinah (splošnih knjižnic, muzejev itd.) in omogočati občanom in občankam organizirano delovanje na področju ljubiteljske kulture.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Dejanska rast sredstev za kulturo v državnem proračunu v skladu s 1. točko Ukrepov in
2. spremembe zakonodaje o financiranju občin, ki bodo zagotavljale ustrezno sofinanciranje kulture v vseh občinah v RS.

2.4 Spodbuditi razvoj strokovne kritike na vseh področjih kulture in objavljanje strokovne kritike

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Zaradi krize medijev, zlasti tiskanih, in ožjenja ali ukinjanja prostora, namenjenega domnevno neprivlačnim vsebinam, kultura že več let nima verodostojnega zrcala v sočasni strokovni kritiki. Kritik umetniških del je v splošno informativnih medijih vse manj, nadomeščajo jih promocijske napovedi dogodkov in promociji namenjeni intervjuji. Takšno stanje je v veliki meri posledica varčevanja izdajateljev medijev, ki sta ga povzročila tehnološki prelom in manjše zanimanje za tradicionalne vrste umetnosti, vendar tudi neposrečena tranzicija na področju medijev oz. komercializacija medijev.

Sočasna kritika in njena nadgradnja, sistematična presoja umetniške produkcije v specializiranih publikacijah, sta bistvenega pomena tudi kot ena od podlag odločanja o sofinanciranju kulturnih programov. Brez kritiške in teoretične refleksije so strokovne komisije financerjev in organi

javnih zavodov pri svojem delu prepuščeni sami sebi in tem bolj ranljivi za obtožbe ali podtikanja o pristranskosti in nekompetentnosti.

Vzpostaviti kredibilen sistem javnega vrednotenja je ključnega pomena ne le za prenovo, temveč tudi že za delovanje sistema in za potrebe umetnostne vzgoje. Eno možnost predstavljajo finančne spodbude medijem za ponovno uvedbo kritičnih rubrik oz. objave kritik, drugo spletne platforme, ki že skušajo nadomestiti to vrzel, pa tudi knjižnice s priporočanjem (ali ne) novih knjig. Nobena od teh rešitev ni zadostna, ali zaradi premalo strokovne vsebine ali zaradi neodmevnosti, so pa vse dobrodošle. Potrebni so še dodatni ukrepi in spodbude.

UKREPI

1. Srednjeročno je smiselno spodbuditi zasnovo ustrezne rešitve v digitalnem okolju, se pravi specializiran medij, ga finančno podpreti in zagotoviti kredibilnost projekta, omogočiti sodelovanje zadostnega števila kompetentnih avtorjev in uredništva, ki se bo znalo odzivati zlasti na pomembnejše dosežke na različnih področjih umetnosti in kulture in se uveljaviti kot referenčna točka;

2. s spodbudami za objavljanje deficitarnih medijskih vsebin omogočiti vračanje strokovne kritike in publicistike v tiskane in elektronske medije in

3. skleniti dogovor z RTV Slovenija, da več pozornosti posveti strokovni kritiki, zlasti v zvezi z dogodki, ki jim drugi mediji ne posvečajo nikakršne pozornosti.

KAZALNIKI USPEŠNOSTI

1. Oddaja koncesije eni od obstoječih ali vzpostavitev nove spletne platforme oz. medija, namenjenega objavljanju kritik umetniških in drugih kulturnih projektov leta 2019;
2. prenova Zakona o medijih, ki bo omogočila spodbude za deficitarne medijske vsebine;
3. dogovor z RTV Slovenija, da z letom 2019 posveti več pozornosti tej vsebini.

2.5 Z zakonom urediti položaj samozaposlenih in prenoviti ureditev kritja dela stroškov dela samozaposlenih na področju kulture

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Status samozaposlenega v kulturi kot posebna oblika zaposlenosti, četudi ne z vsemi ugodnostmi in pravicami, ki praviloma izhajajo iz statusa delojemalca (to ni mogoče, ker samozaposleni nima delodajalca), je na več področjih edina možna oblika poklicnega delovanja, a tudi na drugih zaradi različnih razlogov (zavračanje zaposlovanja na strani iskalcev in njegovo omejevanje na strani države) vedno pogostejša. Zato je treba poskrbeti tako za posebnosti tega statusa po različnih področjih kulture kot za razumevanje sistema socialnih in drugih pravic, ki pripadajo imetnikom tega statusa, katerih delo je prepoznano kot visoko kakovostno in pomembno (pravica do plačila minimalnih socialnih prispevkov, do nadomestila dohodka v času bolezni, do porodniškega dopusta in nadomestila dohodka v času porodniškega dopusta, pravica do

kolektivnega pogajanja v primerih, ko samozaposleni delajo v dejavnostih, ki omogoča sklepanje pogodb o delu za daljši čas ipd.).

Dejavnosti oz. področij, na katerih delujejo samozaposleni v kulturi, je vedno več in vse več je oblik dela za znane ali neznanе naročnike po pogodbah za opravljanje dela za določen čas ali na določenem projektu ali naknadno sklenjenih avtorskih pogodbah za že opravljeno delo. Nekateri samozaposleni opravljajo svoje delo na način klasičnih svobodnih poklicev, drugi v trajnem odvisnem razmerju. Glede na to, da število samozaposlenih narašča in skladno s tem potreben delež sredstev, namenjen za socialne prispevke za samozaposlene, je nujno treba ozvestiti, da gre za obliko vlaganja v programe in projekte po področjih, na katerih samozaposleni delujejo, torej za stroške dela projektov, ki jih izvajajo samozaposleni ali pri njih sodelujejo. Potrebno bo tudi doseči dogovor, ali uvesti različne kategorije samozaposlenih (»svobodni umetniki«, samozaposleni v podpornih poklicih itd.).

Ne le smiselno, to področje je nujno treba urediti s samostojnim Zakonom o samozaposlenih na področju kulture in opredeliti različne kategorije samozaposlenih, možnosti za uveljavljanje njihovih pravic, merila za odločanje o vlogah vlagateljev, ki želijo status samozaposlenega na področju kulture ali pravico do plačila prispevkov za zdravstveno, invalidsko in pokojninsko zavarovanje, izhodišča za različne oblike sofinanciranja dejavnosti samozaposlenih (delovne štipendije, sofinanciranje njihovih projektov in projektnih skupin samozaposlenih, možne oblike podpor in storitev v njihovo korist), možnost kolektivnega dogovarjanja med samozaposlenimi in njihovimi pogodbenimi partnerji oz. naročniki, vprašanja, povezana s posledicami doseganja ali preseganja t. i. cenzusa za plačilo socialnih prispevkov, vprašanje ali omogočiti možnost omejitve števila oz. nadaljnjih vpisov glede na omejenost sredstev za sofinanciranje programov in projektov po področjih, če bi število samozaposlenih na določenem področju lahko preseglo delež sredstev, ki so na voljo za sofinanciranje dejavnosti na področju ipd.

UKREPI

1. Pripraviti in sprejeti Zakon o samozaposlenih na področju kulture, najkasneje do konca leta 2019 in se predhodno uskladiti glede naslednjih vprašanj:

a. kako **opredeliti pogoje za pridobitev statusa in pridobitev pravice do plačila socialnih prispevkov** iz proračuna;

b. kako **opredeliti definicijo samozaposlenih** oseb na področju kulture glede na različne skupine, npr. kot:

- samozaposleni, ki izvaja avtorsko delo neodvisno od naročnika in naknadno išče možnost objave, razstave, predstave ipd.;

- samozaposleni, ki daljši čas opravlja dela za naročnika, po naročilu, navodilu in v kraju, ki ga določi naročnik – izid dela promovira in trži naročnik (snemalci, montažerji, kolumnisti ...);

- samozaposleni, ki pripravlja lasten projekt s podporo oz. v sodelovanju s producentom;

- druge, tudi vmesne možnosti;

2. opredeliti pogoje in merila za pridobitev pravice do drugih oblik sofinanciranja dela samozaposlenih iz državnega proračuna (delovne štipendije ipd.);

3. z zakonom in drugimi predpisi opredeliti ustrezno vrednotenje/ceno dela samozaposlenih, primerljivo s ceno dela zaposlenih v javnih zavodih, za vse naročnike, ne zgolj javne zavode;

4. v zakonu opredeliti pravico do sindikalnega organiziranja samozaposlenih in kolektivnega dogovarjanja z naročniki;

5. uvesti spodbude za samozaposlene ustvarjalce, ki pridobijo večji delež sredstev na trgu, s sponzorstvi ipd.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Priprava in sprejem Zakona o samozaposlenih v kulturi do konca leta 2020 in potrebnih podzakonskih predpisov do konca leta 2021;

2. priprava sprememb in dopolnitev veljavne uredbe, ki ureja merila in pogoje za pridobitev statusa in pravice do plačila socialnih prispevkov z rešitvami, ki zadevajo trenutno odprta vprašanja, kot to omogoča veljavni ZUJIK, do konca leta 2018.

III. SPODBUDITI DOTOK SREDSTEV ZA KULTURO IZ DRUGIH VIROV IN JIH VKLJUČITI V SISTEM TER OMOGOČITI FINANČNO IN USTVARJALNO AVTONOMIJO VSEM USTVARJALCEM

in z ustrezno kulturno in davčno politiko zagotoviti kulturi več sredstev, izvajalcem javne službe in drugih programov v javnem interesu višjo raven avtonomije in možnosti za zagotavljanje sredstev tudi iz drugih virov oz. za potrjevanje na trgu.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Javna sredstva so in ostajajo glavni vir sredstev za kulturo v javnem interesu, ne morejo pa biti edini. Tudi potrjevanje na trgu, seveda v obsegu, ki ga majhnost trga omogoča, ne da bi se bilo treba prilagajati standardom množične kulture, je nujno kot ena od oblik odzivanja na pričakovanja, ki izhajajo iz javnega interesa. Ključnega pomena je možnost in sposobnost pridobivanja sredstev tudi iz drugih virov. To je povezano z uveljavljanjem načela pluralnosti v kulturi, v imenu katerega je treba zagotoviti spodbude za zasebna vlaganja v kulturo, ki jih je bilo doslej pri nas veliko manj kot drugod. Do neke mere so se po osamosvojitvi Slovenije razvile zlasti oblike zbiranja sredstev za podpore predvsem posameznim ustvarjalcem, največkrat mladim ali ustvarjalcem, ki potrebujejo finančno pomoč v obliki štipendij za izobraževanje ali za premagovanje kakšnih drugih ovir (npr. invalidnost, bolezen ipd.), česar se največkrat lotevajo humanitarne in sorodne organizacije (npr. Lions in Rotary klubi ipd.).

Potrebno je vsaj na določenih področjih ustvariti spodbudno okolje za dotok več sredstev iz drugih virov, tako javno-finančnih iz mednarodnega okolja kot zasebnih, npr. obuditi in spodbuditi nekoč že znane oblike podpor razvoju umetnosti ali posameznih umetnikov (skladi oz. fundacije, mecenstvo ipd.) in pri tem posvetiti ustrezno pozornost tudi nevarnosti komercializacije in pretirane uslužnosti do morebitnih sponzorjev.

Del spodbud za vlaganja v kulturo seveda predpostavlja tudi davčne olajšave.

OPERATIVNI CILJI

3.1 Ustanoviti Nacionalni sklad za kulturno dediščino

3.2 Uveljaviti in spoštovati zakonsko ureditev obveznega deleža za opremljanje javnih stavb in površin z deli slovenskih likovnih umetnikov v okviru javnih naložb države in njenih organov

3.3 Zvišati mejno vrednost poslovnih daril, kolikor gre za slovenska umetniška dela ali knjige v slovenskem jeziku

3.4 Spodbuditi institut mecenstva

3.5 Uzakoniti oprostitve davka na nepremičnine za lastnike kulturnih spomenikov, ki vlagajo v obnovo teh spomenikov, za določeno obdobje, sorazmerno z višino vlaganj

3.6. Doseči učinkovitejšo zakonsko ureditev davčnih olajšav za vlaganja v produkcijo

3.1 Ustanoviti Nacionalni sklad za kulturno dediščino

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

V Sloveniji moramo, glede na to, da država in lokalne skupnosti z javnimi sredstvi ne uspejo in tudi v prihodnje ne bodo sposobne dovolj hitro obnavljati zahtevnejših objektov nepremične kulturne dediščine, po zgledu razvitejših evropskih držav (podobno bogatih, kar zadeva kulturo dediščino), kot je Slovenija, ustanoviti Nacionalni sklad za kulturno dediščino, v katerega se bodo stekali prihodki od najemnin za objekte kulturne dediščine v javni lasti, prihodki od spomeniške rente, ki jo poznajo tudi sosednje države (dajatev fizičnih in pravnih oseb, ki opravljajo gospodarske dejavnosti v kulturnih spomenikih ali na območju spomenikov in to vpliva na njihove poslovne rezultate), morebitni presežki prihodkov nad odhodki, zlasti iz tržnih dejavnosti upravljavcev kulturnih spomenikov, katerih lastnica je država ali lokalna skupnost, morebitne donacije in prispevki fundacij itd. Zbrana sredstva bodo namenjena izključno vzdrževanju in obnavljanju objektov nepremične kulturne dediščine na državni in lokalni ravni.

UKREP

Priprava in sprejem zakona o Nacionalnem skladu za kulturno dediščino, zagotovitev zagonskih sredstev in začetek delovanja do konca leta 2019

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Priprava in sprejem zakona v skladu z rokom, navedenim v Ukrepu;
2. zagotovitev zagonskih sredstev, drugih pogojev in aktov za delovanje sklada in začetek delovanja sklada leta 2020.

3.2 Uveljaviti in spoštovati zakonsko ureditev obveznega deleža za opremljanje javnih stavb in površin z deli slovenskih likovnih umetnikov v okviru javnih naložb države in njenih organov

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Gre za udejanjenje odgovornosti države in lokalnih skupnosti kot investitorjev javnih stavb in javnih površin (parkov, trgov, promenad ipd.) za promocijo kulture in še posebej vizualne umetnosti glede na akutno nedelovanje trga vizualne umetnosti v Sloveniji. Ta ukrep, uveljavljen v mnogih evropskih državah, posredno spodbuja trg vizualnih umetnosti in hkrati skrbi za estetsko podobo stavb in površin, ki so vsak dan dostopne javnosti, pri čemer je ukrep učinkovit tudi z vidika razvoja kulturnega turizma.

Zakon, sprejet oktobra 2017, določa delež od vrednosti investicije v nove javne stavbe in javne površine, ki bo namenjen za opremo teh stavb ali površin z deli slovenskih umetnikov, katerih lastnik postane investitor.

UKREPI

1. Priprava in sprejem potrebnih podzakonskih aktov v rokih, ki jih določa zakon in začetek dejanske uporabe zakona leta 2019;

2. pravočasno oblikovanje in sprotno dopolnjevanje seznama strokovnjakov, ki bodo sodelovali v predpisanih postopkih izbire avtorjev oz. umetniških del v okviru posameznih projektov .

KAZALCI USPEŠNOSTI

Uveljavitev zakona in začetek uporabe v rokih in v skladu z določbami zakona.

3.3 Zvišati mejno vrednost poslovnih daril, kolikor gre za slovenska umetniška dela ali knjige v slovenskem jeziku

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

S ciljem spodbuditi razvoj trga slovenske vizualne umetnosti in oblikovanja se po uskladitvi s Komisijo za preprečevanje korupcije glede ustreznih rešitev odpravi zakonska omejitev vrednosti oz. se zviša zgornja meja dopustne vrednosti poslovnih daril, če gre za umetniška dela s področja vizualnih umetnosti, vključno z oblikovalskimi dosežki in knjigami slovenskih avtorjev ipd.

Trg vizualnih umetnosti je v Sloveniji v hudi krizi (vse bolj tudi knjižni trg), kar predstavlja veliko oviro za poklicno ukvarjanje z vizualnimi umetnostmi, ob tem, da možnosti zaposlovanja na tem področju ni. Hkrati je umetnina lahko ne le primerno, temveč tudi prestižno darilo, zato je smiselno poskrbeti za odpravo omejitev do meje, da bodo tovrstna darila ne le vsebinsko, ampak tudi finančno privlačna alternativa, spodbudna tudi za avtorje.

UKREPI

1. Uskladiti oceno sprejemljive najvišje dopustne vrednosti poslovnih daril v primerih likovnih umetnin, odlično oblikovanih industrijskih in obrtniških izdelkov ter knjig s Komisijo za preprečevanje korupcije;

2. predlagati, pripraviti in sprejeti ustrezno zakonsko rešitev do konca leta 2019;

3. določiti pooblaščenega galerije oz. način ugotavljanja vrednosti daril v primerih sporov.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Uskladitev stališč glede 1. točke Ukrepov znotraj Vlade RS in s Komisijo za preprečevanje korupcije in priprava ter sprejem ustrezne zakonske rešitve v roku iz 2. točke Ukrepov v predvidenem roku;

2. uveljavitev in začetek uporabe zakona z letom 2020.

3.4 Spodbuditi institut mecenstva

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Slovenska kultura iz časa pred II. svetovno vojno pozna več pomembnih mecenov; ta vrsta zasebnih vlaganj v kulturo, kot vlaganj fizičnih oseb in ne donacij ali sponzorstev podjetij, je v tujini še vedno zelo učinkovita. Želimo omogočiti, da se ponovno uveljavi tudi v Sloveniji.

Zakon o mecenstvu bo opredelil pogoje za uporabo mecenških sredstev in davčno olajšavo za mecene. Ti pogoji bodo povezani zlasti z izpolnjevanjem pričakovanj iz javnega interesa.

Zakon bo omogočil, da javni zavodi v skladu s svojim poslanstvom povabijo zasebne vlagatelje tudi k mecenstvu za področji investicij v osnovna sredstva in investicijskega vzdrževanja.

UKREP

Priprava in sprejem zakona o mecenstvu do konca leta 2019 in podzakonskih aktov v letu 2020.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Priprava in sprejem zakona v predvidenem roku;
2. uveljavitev in začetek uporabe zakona, promocija mecenstva ter prvi vidni rezultati v letih po začetku uporabe zakona.

3.5 Uzakoniti oprostitev davka na nepremičnine za lastnike kulturnih spomenikov, ki vlagajo v obnovo teh spomenikov, za določeno obdobje, sorazmerno z višino vlaganj

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Vlaganje v obnovo kulturnih spomenikov je v javnem interesu tudi v primeru objektov v zasebni lasti, vendar se lastniki za ta vlaganja težko odločajo, ker sodijo, da morajo biti deležni podpore, saj gre tudi za javni interes, hkrati pa so možnosti rabe tovrstnih objektov večkrat omejene. Ob uvedbi davka na nepremičnine je lastnike vsekakor smiselno spodbuditi k optimalnemu vzdrževanju spomenikov in hkrati spodbujati produktivno sodelovanje s konservatorsko stroko.

UKREP

Vključitev ustrezne davčne izjeme v predlog Zakona o davku na nepremičnine ob obveznem upoštevanju pogoja, da mora obnova potekati v skladu z navodili konservatorske stroke.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Upoštevanje predloga ob pripravi predloga zakona o davku na nepremičnine;
2. povečanje interesa lastnikov za obnove kulturnih spomenikov in števila uspešnih projektov.

3.6 Doseči učinkovitejšo zakonsko ureditev davčnih olajšav za vlaganje v produkcijo kulturnih dobrin oz. za vlagatelje, ki podpirajo obnavljanje in oživljanje kulturne dediščine

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Slovenska kultura je bila v desetletjih od 1945 v največji, skoraj izključni finančni odvisnosti od javnih sredstev. Rezultat tega dejstva in še nekaterih neprijaznih okoliščin je tudi veliko število že porušenih ali akutno ogroženih kulturnih spomenikov zelo visoke kulturno-zgodovinske in siceršnje vrednosti. Tako v javno-finančnem interesu kot tudi zaradi pluralizma je potrebno poskrbeti za dodatne vire; del teh predstavljajo skladi EU in drugi viri te vrste (npr. Norveški mehanizem, mednarodne fundacije ipd.), smiselno in nujno pa je omogočiti in spodbujati tudi pridobivanje sredstev iz zasebnih virov. Motivi za vlaganje v umetnost ali kulturno dediščino so različni (naklonjenost umetnosti ali posameznemu ustvarjalcu, prestiž, »vračanje skupnosti«, ki je posredno omogočila pridobitev premoženja, ne nazadnje projekti s področja kulturnega turizma itd.), potrebno je poskrbeti, da bodo tudi zasebnikom vrata za takšna vlaganja odprta.

Seveda je potrebno tudi razlikovati vlaganja v kulturo v javnem interesu ter vlaganja s pretežno profitnim motivom. Želja po dobičku je legitimna, vendar država ne more streči samo želji vlagateljev po dobičku, temveč mora dati prednost uresničevanju javnega interesa, iz katerega izhaja tudi težnja po smotni rabi javnih sredstev in sredstev zasebnih vlagateljev; tudi kakovostni kulturni turizem je nesporno v javnem interesu.

Namen tega cilja je potemtakem tudi zagotavljanje večje pluralnosti izrazov v slovenski kulturi, saj omejitev na skoraj izključno javno financiranje pomeni včasih tudi vsebinsko omejitev. Z morebitno razbremenitvijo javnih virov pa bi se del javnih sredstev lahko v večji meri usmeril v razvojne projekte, v podporo mladim ustvarjalcem in mednarodno promocijo slovenske kulture.

UKREPI

- 1. V sodelovanju z Ministrstvom za finance, STO in drugimi pomembnimi deležniki ter kulturnimi menedžerji identificirati ključne privlačne točke in vsebine, v zvezi s katerimi bi država lahko bolj učinkovito spodbudila zasebna vlaganja;**
- 2. priprava in uveljavitev ustrezne davčne spodbude za vlaganja v kulturo v javnem interesu.**

KAZALNIKI USPEŠNOSTI

1. Ustanovitev medresorske delovne skupine, okrepljene s strokovnjaki s področja turizma in kulturnimi menedžerji in priprava ustreznih podlag za rešitve iz predlaganih ukrepov;

2. postopno povečevanje deleža zasebnih sredstev v celotnem financiranju kulture v Sloveniji v času veljavnosti tega NPK – spremljanje trenda in redno poročanje o uspešnosti ukrepov.

IV. DECENTRALIZIRATI SOFINANCIRANJE KULTURE IN POSTOPNO ODPRAVITI NESORAZMERJA MED POSAMEZNI MI SEKTORJI KULTURE OZ. VRSTAMI UMETNOSTI TER MED USTVARJALCI V JAVNEM IN NEVLADNEM SEKTORJU

in vsem prebivalcem Slovenije omogočiti primerljivo dostopnost kulture, ustvarjalcem kakovostnih, raznolikih in verodostojnih kulturnih dobrin primerljive pogoje za delo na območju vse Slovenije, upoštevati potrebe naših manjšin v sosednjih državah in Slovencev po svetu ter senzorno ali gibalno oviranih; odpraviti nesorazmerja v sofinanciranju različnih umetnosti in sektorjev kulture ter prihodkov ustvarjalcev v javnem in nevladnem sektorju.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Obstaja veliko odlično delujočih kulturnih ustanov in ustvarjalcev zunaj Ljubljane, a kljub temu je opaziti veliko nesorazmerje med številom prebivalcev in vlaganji javnih sredstev v kulturo med Ljubljano oz. Osrednje-slovensko regijo in ostalo Slovenijo: četrtna prebivalcev (in še manjši delež ozemlja) prejme dve tretjini sredstev. To je gotovo povezano s tem, da velika večina nacionalnih ustanov deluje v glavnem mestu, a tudi to je predvsem posledica časov, ko so bile prometne povezave slabše, izobrazbena raven nižja in kulturna produkcija zlasti stvar institucij. Danes številne države razmišljajo o razselitvi pomembnih državnih ustanov iz prestolnic v druga mesta in o decentralizaciji kulture.

Cilj neposredne dostopnosti kulture lahko uresničimo zlasti z decentralizacijo. Revitalizacija regijskih središč iz časov »policentrizma« je važna zaradi številnih funkcij kulture, povrh pa bi do neke mere tudi zmanjšala želje po selitvah ustvarjalcev v Ljubljano. Regijska središča s kakovostno kulturno ponudbo in nižjimi stroški bivanja bi bila privlačna za marsikoga, za kogar je zdaj Ljubljana prva izbira. Če kulturo razumemo ne le kot celosten sistem samozavedanja, temveč tudi kot način bivanja, je decentralizacija kulture tudi korak k razvoju regij.

Enako velja za prizadevanja po uravnoteženosti pogojev za delo na različnih področjih umetnosti in kulture. Zaradi razlogov iz preteklosti so ti pogoji zelo različni. Ker v javnih zavodih velja sistem javnih uslužbencev, so zaposleni deležni dokaj visoke ravni socialne varnosti in rigidnosti plačnega sistema. Prvo je zaželeno, čeprav pristransko v primerjavi s samozaposlenimi, drugo je zaradi kariernega uradniškega sistema nespodbudno za ustvarjalni napor, ki je pogoj vrhunske umetnosti. Pomemben razlog za nesorazmerja je tudi dejstvo, da zaradi nedotakljivosti zaposlitev in plačnega sistema ostaja vse manj javnih sredstev za sofinanciranje vsebin in projektov, celo najnujnejšega investicijskega vzdrževanja in neizogibnih materialnih stroškov.

OPERATIVNI CILJI

4.1 Z ustreznimi prilagoditvami sistema sofinanciranja zajezi centralizacijo dejavnosti in sofinanciranja ter zmanjšati stopnjo centraliziranosti

4.2 Uravnoteženje pogojev za razvoj in delovanje na posameznih področjih kulture oz.

4.1 Z ustreznimi prilagoditvami sistema sofinanciranja zajezi centralizacijo dejavnosti in sofinanciranja ter zmanjšati stopnjo centraliziranosti

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Cilj izhaja iz subjekta javnega interesa, skupnosti. Ker ima kultura (tako sprejemanje kulturnih vsebin kot ustvarjalnost) ključno vlogo v razvoju posameznika, je cilj vsakomur omogočiti dostop do kulture in ustvarjalnega življenja. Pri tem ne gre le za dostopnost v fizičnem pomenu besede, temveč tudi za dostopnost kulture kot oblike ustvarjalnega življenja vsem in vsakomur. V skladu z javnim interesom in pravico prebivalcev do kulture je treba omogočiti dostop do kakovostnih, dovolj raznolikih in verodostojnih kulturnih dobrin v obliki in na ravni, ki omogočata čim boljše komunikacijo med ustvarjalci in zainteresiranimi uporabniki.

Če se je v preteklosti kultura razvijala in so ustvarjalci živeli po vsej Sloveniji, smo v zadnjem času priče pospešeni centralizaciji zlasti poklicne kulture. Razen nekaj javnih zavodov, ki uspešno konkurirajo ljubljanskim, se zdi, kot da so se vsi pomembni ustvarjalci zbrali v osrednji Sloveniji. Zato prihaja do velikih razlik med regijami in siromašenja kulturne ponudbe zunaj glavnega mesta ter provincializacije velikih delov Slovenije. Ti predeli so pogosto tudi v gospodarsko slabšem položaju kot prebivalci osrednje regije, kar jih že v izhodišču postavlja v neenakovreden položaj. Ob zavedanju, da je za razvoj posameznika in njegovo ustvarjalnost v širšem pomenu besede kultura bistvena, je treba sprejeti ukrepe za decentralizacijo kulture ter nujno razpršenost kulturne ponudbe in možnosti za razvoj ustvarjalcev kjerkoli v Sloveniji.

K decentralizaciji kulture že veliko prispeva dobro organizirana ljubiteljska kulturna dejavnost, ki je važen dejavnik spodbujanja razvoja in sproščanja ustvarjalnosti občanov ter usposabljanja občinstev oz. uporabnikov kulturnih dobrin in vpliva na zavest o pomembnosti kulture. Zato je treba ljubiteljski kulturi namenjati ustrezno podporo. Vendar ljubiteljska kultura ne more v celoti nadomestiti kakovostne poklicne kulture ali zakriti problema centralizacije poklicne kulture v javnem interesu. Zelo važno vlogo ima pri tem že dobro delujoča mreža knjižnic.

V sodelovanju z lokalnimi skupnostmi je smiselno premisliti tudi o možnostih selitve določenih dejavnosti oz. izvajalcev iz središča v druge kraje po Sloveniji. Državo to lahko razbremeni oz. omogoči prihranek zaradi cenejših prostorov, lokalne skupnosti obogati ne le z boljšo kulturno ponudbo, temveč tudi z novimi, izobraženimi in ustvarjalnimi prebivalci. Predvsem pa je treba vidik decentralizacije upoštevati pri vrednotenju in odločanju o sofinanciranju programov in projektov javnega in nevladnega sektorja, četudi na način pozitivne diskriminacije programov in projektov prijaviteljev z manj razvitih območij (upoštevati delitev na vzhodno in zahodno kohezijsko regijo). Del tega cilja je mogoče doseči tudi z ustrezno politiko gostovanj javnih zavodov; pogoj za to so dobro opremljeni in dobro vodeni kulturni domovi po manjših središčih.

Izkoristiti je treba tudi možnosti digitalizacije. Nove generacije spoznavajo in soustvarjajo svet v okviru spletnih omrežij, kar prinaša tudi izziv, kako kulturo naseliti v digitalno okolje ter jo v njem narediti dostopno za vse in povsod. Tudi to je lahko v prid decentralizaciji. Kultura in jezik, ki se ne bosta enakopravno uveljavila v digitalnem okolju, sta že ogrožena in bosta še manj

dostopna. Sodobne tehnologije omogočajo boljšo dostopnost in tudi učinkovitejše varovanje kulturnih dobrin. Z njihovo pomočjo in z novimi oblikami izobraževanja je mogoče dodatno spodbuditi tudi kulturno pismenost.

UKREPI

1. **Organizirati razpravo z Ministrstvom za javno upravo in združenji občin o procesu decentralizacije kulture**, ki bo predvidoma trajal onkraj roka veljavnosti tega NPK;
2. **preveriti možnosti smiselne dekoncentracije državnih javnih zavodov**;
3. **omogočiti ustvarjalno delo vsem prebivalkam in prebivalcem**, ne glede na njihov izhodiščni položaj in kraj bivanja ali kakršnokoli osebno okoliščino, npr. invalidnost;
4. v ureditev sofinanciranja v zakonu in podzakonskih aktih **vgraditi načelo decentralizacije**, po potrebi tudi načelo pozitivne diskriminacije izvajalcev iz manj razvitih okolij;
5. **omogočiti ustrezno vlogo in spodbude ljubiteljski kulturi** za ohranjanje in sooblikovanje celostne kulturne podobe na lokalni in nacionalni ravni;
6. **spodbujati udejstvovanje vseh generacij**, tudi upokojenecv, na področju ljubiteljske kulture;
7. **razvijati in dograjevati sistem izobraževanj znotraj ljubiteljske kulture** in uveljaviti kulturno-umetnostno vzgojo tudi kot program pridobivanja veščin in znanj, ki podpirajo ustvarjalnost in razvijajo odnos do kulturne dediščine.

KAZALNIKI USPEŠNOSTI

1. Dogovor z občinami in Ministrstvom za javno upravo o procesu decentralizacije kulture;
2. načrt morebitne smiselne dekoncentracije državnih javnih zavodov do konca leta 2019;
3. z zakonom opredeljene dodatne spodbude za ustvarjalno delo na lokalni ravni;
4. opredelitev načel sofinanciranja kulture s ciljem decentralizacije kulture v novem ZUJK-u;
5. zakonska opredelitev vloge in pomena ljubiteljske kulture na lokalni in nacionalni ravni;
6. zakonske spodbude udejstvovanju vseh generacij, zlasti otrok in drugih mladih ter občanov v tretjem življenjskem obdobju na področju ljubiteljske kulture;
7. v sodelovanju z JSKD dograjena strategija izobraževanj za potrebe ljubiteljske kulture.

4.2 Uravnoteženje pogojev za razvoj in delovanje na posameznih področjih kulture oz. umetnosti

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Cilj je nujna postopna odprava nesorazmerij med posameznimi dejavnostmi na področju kulture, ki so v posameznih primerih že tradicionalno v Sloveniji zelo razvite, po drugi strani pa so zaradi učinkov krize in zniževanja proračunskih sredstev za kulturo po letu 2009 premalo podprte z javnimi sredstvi (zlasti film, sodobni ples, vizualne umetnosti, književnost ipd.).

Tudi načini dela so na različnih področjih kulture zelo različni: konservatorji, gledališki, filmski in tudi ustvarjalci na področju glasbe praviloma delajo v skupinah, pisatelji in vizualni umetniki sami. Zato so nekateri praviloma zaposleni, drugi zlasti samozaposleni in zato v neenakopravnem položaju, ker delovno-pravna zakonodaja in sindikati nesorazmerno ščitijo predvsem formo zaposlitve in se na ta račun včasih zanemarija vsebino in kakovost dela.

Srednjeročno je smiselno merila, ki so zmes zatečenega stanja v javnem sektorju, plačilnih razredov javnih uslužbencev in razpoložljivega preostanka javnih sredstev, zamenjati z merili, usklajenimi znotraj strok in med strokami, s pomočjo ministrstva, pristojnega za delo, sindikatov in reprezentativnih predstavnikov strok, ter na podlagi celostne analize stanja v novem ZUJIK-u na novo opredeliti posebnosti zaposlovanja za umetniške poklice v skladu z naravo dela.

UKREPI

1. **V sodelovanju z NSK pripraviti načrt postopnega odpravljanja nesorazmerij**, kar zadeva deleže sredstev iz proračuna MK za posamezne dejavnosti glede na javni interes in interes občinstev za posamezne dejavnosti, ki trenutno zaostajajo, za:

- **sistematično podpreti produkcijo slovenskega filma**, ob upoštevanju obveznega vlaganja RTV Slovenija v neodvisno AV produkcijo in s tem omogočiti večji obseg in kakovostno rast;
- **izboljšanje položaja ustvarjalcev na področju vizualnih umetnosti** ob upoštevanju ukrepov za spodbujanje zasebnih vlaganj v okviru strateškega cilja III;
- **izboljšanje položaja avtorjev kakovostnega leposlovja** (honorarji, knjižnično nadomestilo);

2. **v sodelovanju z MDDS in MJU, stanovskimi društvi in sindikati v novem ZUJIK-u dodelati sistem delovnih razmerij in plač** glede na naravo dela na področju kulture.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Priprava načrta postopnega odpravljanja nesorazmerij do konca leta 2018;
2. postopno odpravljanje nesorazmerij v skladu z načrtom Ukrepov iz točke 1;
3. zakonska opredelitev ustrežnejših rešitev na področju delovnih razmerij in sistema plač za umetniške poklice v novem ZUJIK-u.

4.3 Postopoma izenačiti plačilo za enako delo v javnem in nevladnem sektorju

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Delujoči v kulturi, najsi bo v javnem ali nevladnem sektorju, imajo praviloma podobno ali enako izobrazbo in primerljive izkušnje. Plačilo za delo enih in drugih pa je pogosto zelo različno tudi na istih področjih dela.

Načini dela na različnih področjih kulture so, kot rečeno, različni; na določenih področjih sploh ni zaposlovanja, na drugih si je težko predstavljati samozaposlene. Hkrati po nekaterih področjih tudi zaposleni še veliko delajo zunaj matičnih hiš in so za to dodatno plačani, enako kot samozaposleni, ki se preživljajo samo z avtorskimi honorarji.

A tudi avtorski honorarji so ob primerljivem angažmaju, ki ga zahteva posamezni projekt, različni. Na enem področju je za tri, štiri mesece dela mogoče dobiti dvakrat višji honorar kot na drugem za delo, ki zahteva leto dni ali več časa. Na nekaterih področjih honorarjev skoraj ni več.

Vse navedeno priča, da je potrebna temeljita analiza razmer na »kulturnem trgu dela« in prej ko slej bodo potrebni tudi določeni posegi, ki bodo po eni strani izhajali iz kakovosti dela in po drugi strani tudi iz vsaj predpostavljene solidarnosti med ustvarjalci.

UKREPI

1. **Analiza razmer na kulturnem trgu dela in razprava o razlikah** pri nagrajevanju avtorskega dela po dejavnostih v okviru Nacionalnega sveta za kulturo in širše z namenom oblikovati izhodišča za primerljivo vrednotenje avtorskega dela po področjih do konca leta 2019;

2. **postopno urejanje vrednotenja avtorskega dela** na ravni zakonodaje in v praksi v skladu z načeli:

- za primerljivo delo primerljivo plačilo;
- postopno izenačevanje vrednosti avtorskega dela med ustvarjalci v javnem in nevladnem sektorju in
- nobeno delo v okviru projekta, ki je sofinanciran z javnimi sredstvi, ne sme biti neplačano.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Analiza razmer iz 1. točke Ukrepov zaključena v predvidenem roku;

2. proces iz prve in druge alineje 2. točke Ukrepov se zaključi do konca obdobja veljavnosti NPK (2025) tako, da razlike med plačili za primerljivo avtorsko delo ne bodo večje od +/- 10 %;

3. MK, javne agencije in občine morajo z razpisnimi pogoji in ustreznim nadzorom zagotoviti, da delo izvajalcev oziroma udeleženih ustvarjalcev projektov ne bo ostalo neplačano in o tem redno poročati v poročilih o uresničevanju NPK.

V. SISTEMATIČNO IN UČINKOVITO PROMOVIRATI TER UVELJAVITI SLOVENSKO KULTURO V MEDNARODNEM PROSTORU, KREPITI DIALOG Z DRUGIMI KULTURAMI IN DOSEČI VEČJO PREPOZNAVNOST SLOVENIJE

sistemske organizirati in voditi in več vlagati v promocijo slovenske kulture v svetu, ustanoviti dodatne slovenske kulturno-informacijske centre v svetovnih kulturnih središčih, vzpostaviti mrežo posrednikov in promotorjev slovenske kulture po svetu in posvetiti več pozornosti in sredstev programom kulturnih izmenjav s »prioritetnimi« državam.

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Uspehi slovenske kulture v mednarodnem merilu že dolgo nesorazmerno presegajo uspešnost in prepoznavnost Slovenije na mnogih drugih področjih. Vendar so za to, da bi kultura postala ključno in še bolj učinkovito področje prepoznavnosti države, potrebne izboljšave na ravni sistemske ureditve promocije slovenske kulture.

Če je ena od zavez preнове kulturnega modela osamosvojitve kulture od države in priznanje vloge javnosti kot soustvarjalca kulture, je važno vsebinsko vprašanje tudi odprtost nacionalne kulture v svet. Samozavest pri odpiranju v svet lahko črpamo iz tega, da so naši predniki skozi zadnjih dvesto let v veliko zahtevnejših pogojih ustvarili nacionalno pomembne opuse z globalnim dometom. Kultura je vedno razpeta med lokalno in globalno, p/osebno in univerzalno in v najboljših dosežkih vrhunska v obojem.

Mednarodna promocija slovenske kulture omogoča Sloveniji in Slovencem, da se na najboljši način predstavimo svetu kot ustvarjalna družba in država oz. skupnost. Odpiranje slovenske kulture v mednarodni prostor pomeni priložnost ne le za kulturo, temveč za državo v celoti. Kultura lahko zelo pripomore h krepitvi meddržavnih odnosov in medkulturnega dialoga ter hkrati ustvarjalcem ponuja nove ustvarjalne priložnosti ter možnost mednarodne uveljavitve.

Kot pomanjkljivost se trenutno kaže zlasti odsotnost strategije in koordinacije ter razpršenost in nedorečenost promocije in nastopov v tujini ter spodbujanja kulturnega turizma v Sloveniji. Potrebno je zagotoviti aktivno in strateško premišljeno umestitev kulture na vsa področja zunanjepolitičnega delovanja. Kot preizkus posebne vrste in hkrati cilj bo tako tudi uspešna izvedba predsedovanja EU na področju kulture in AV storitev v drugi polovici leta 2021.

Treba bo doseči zmanjšanje administrativnih ovir in oblikovati fleksibilnejši sistem financiranja, ki se bo bolj ažurno odzival na potrebe promocije kulture v mednarodnem prostoru. Posebna pozornost bo, v sodelovanju z drugimi resorji, potrebna zagotavljanju možnosti za razmah kulturnega turizma, za kar ima Slovenija idealne pogoje.

OPERATIVNI CILJI

5.1 Uspešna izvedba projektov: Slovenija – častna gostja mednarodnega sejma knjig za otroke v Bologni (2021), Slovenija – častna gostja mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu (2022), uspešna izvedba predstavitve slovenske kulture v okviru priprav na predsedovanje in v času predsedovanja EU (2021) in uspešna izvedba projekta Europa Cantat (2021)

5.2 Vzpostavitev mreže promotorjev (»častnih konzulov«) slovenske kulture v prioritetnih državah

5.3 Ustanovitev slovenskih kulturno-informacijskih centrov (SKIC) v vsaj še treh svetovnih kulturnih prestolnicah

5.4 Izdelava in uresničevanje načrta predstavitev slovenske kulture na pomembnih svetovnih kulturnih dogodkih

5.5 Krepitev kulturnih izmenjav s prioritetnimi oz. kulturno najrazvitejšimi državami

5.6 Spodbuditi razvoj kulturnega turizma

5.7 Uspešna izvedba projekta Evropska prestolnica kulture 2025

5.1 Uspešna izvedba štirih pomembnih, načrtovanih in sistemsko vodenih projektov na področju promocije in uveljavljanja slovenske kulture na najširši mednarodni ravni in na ravni EU:

- Slovenija – častna gostja mednarodnega sejma knjig za otroke v Bologni (2021),
- Slovenija – častna gostja mednarodnega knjižnega sejma v Frankfurtu (2022),
- uspešna izvedba predstavitve slovenske kulture v okviru priprav na predsedovanje in v času predsedovanja EU (2021) in
- uspešna izvedba projekta Europa Cantat (2021).

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Slovenska književnost, tako v preteklosti kot v sedanjosti tista vrsta umetnosti, s katero smo se legitimirali pred seboj in svetom kot narod in danes kot uspešna nacionalna skupnost, je naravna izbira za državno podprto in vodeno predstavitve slovenske kulture na eni najbolj elitnih manifestaciji, ki zadevajo področje kulture. Projekt Frankfurt 2022 je izjemnega pomena, ker lahko posredno dokončno uveljavi slovenski jezik kot visoko razvit jezik, v katerem nastajajo najtehtnejša literarna, filozofska in znanstvena dela, in ker bo prispeval k učvrstitvi zavesti o Sloveniji in Slovencih kot kulturno razviti državi in nacionalni kulturi tudi v okviru širše kulturne javnosti po svetu in ne samo v okviru strokovne javnosti, v okviru katere je slovenska književnost že doslej znana in cenjena. S tega vidika je vitalnega pomena ohranitev založbe Mladinska knjiga d.d., edine oz. zadnje slovenske založbe z univerzalnim založniškim programom.

Enako pomembna je uspešna, še bolj celovita kot že na dosedanjih nastopih na sejmi v Bologni, predstavitev Slovenije kot države v fokusu na svetovno uveljavljenem sejmu otroške književnosti 2021, na katerem so ustvarjalci iz Slovenije že ves čas zelo opaženi in tudi nagrajevani. Oba sejma predstavljata priložnost in zavezo za čim več prevodov slovenskih književnih del v tuje jezike, priložnost za dodatni prodor slovenskih ilustratorjev v svet in ne nazadnje veliko poslovno

priložnost za slovensko založništvo. Tudi za uspeh na sejmu v Bologni je ključnega pomena Mladinska knjiga d.d. kot največji slovenski založnik kakovostne knjige za otroke.

Projekta omogočata več prevodov slovenskih literarnih del v evropske jezike in še posebej v nemščino in italijanščino. Kot kažejo izkušnje držav, ki so že bile častne gostje sejma v Frankfurtu (npr. Islandije in Finske), ta naziv prinaša več pozornosti nacionalnemu založništvu tudi po izvedbi projekta. Če bo projekt uspešno izveden, bo status častne gostje slovenski književnosti prinesel številne dolgoročne koristi. Slovenska književnost se bo v obeh primerih predstavila kot ena cenjenih nacionalnih književnosti srednje Evrope, kar bosta omogočila tako ciljna promocija najbolj reprezentativnih avtorjev v tujini kot plodno sodelovanje v okviru uglednih tradicionalnih mednarodnih literarnih srečanjih v Sloveniji (Vilenica, Fabula...).

Podobno priložnost za slovensko kulturo in preizkus organizacijskih sposobnosti kulturne politike pomeni predsedovanje EU, ravno tako leta 2021. To je priložnost, da Slovenija v okviru EU predstavi svoje dosežke in potencialne na vseh področjih umetnosti in kulturne dediščine in opozori tudi na svoje razumevanje pomena kulture in jezika za nacionalno skupnost in širšo skupnost EU. Tudi v ta namen je potrebno čim prej ustanoviti Slovenski kulturno-informacijski center v Bruslju.

Enako pomembno za mednarodni kulturni ugled Slovenije bo tudi, če bo Slovenija leta 2021 uspešno izpeljala množično vseevropsko revijo pevskih zborov.

UKREPI

1. Dosledno izvajanje že sprejetega programa priprav na vlogo Slovenije kot častne gostje na Frankfurtskem knjižnem sejmu;
2. priprava in izvajanje programa priprav na vlogo Slovenije kot častne gostje na sejmu otroške književnosti v Bologni;
3. temeljita priprava koncepta in nato programa priprav na predsedovanje EU na področju kulture;
4. ustanovitev SKIC-e v Bruslju vsaj leta 2019 in
5. priprava in uspešna izvedba mednarodne prireditve Europa Cantat leta 2021.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Uspešna priprava in izvajanje programa priprav in uspešen nastop Slovenije kot častne gostje na sejmu v Bologni leta 2021;
2. uspešno izvajanje programa priprav in uspešen nastop Slovenije kot častne gostje na sejmu v Frankfurtu 2022;
3. uspešna priprava in uspešna izvedba programa predstavitve slovenske kulture v okviru EU v času pred in med predsedovanjem EU leta 2021;
4. ustanovitev in začetek delovanja SKIC-e v Bruslju najkasneje v drugi polovici leta 2019.
5. uspešna priprava in izvedba prireditve Europa Cantat leta 2021.

5.2 Vzpostavitev mreže promotorjev (»častnih konzulov«) slovenske kulture v prioritetnih državah

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Glede na finančno in geografsko omejene možnosti promocije slovenske kulture preko obstoječih in predvidenih novih SKIC v za Slovenijo najbolj pomembnih državah, je smiselno in nujno iskati tudi druge možnosti. Ena takih je, ob delovanju t. i. »kulturnih ambasadorjev« Slovenije, tudi vzpostavitev mreže »častnih konzulov slovenske kulture« v ravno tako pomembnih državah. Izkušnje kažejo, da slovenski ustvarjalci znajo najti prijatelje po svetu oz. strokovnjake, ki cenijo slovensko kulturo in so pripravljeni kaj storiti v njeno korist. Po tej poti smo že prišli do pomembnih prevodov in antologij slovenske književnosti v tujih jezikih, razstav slovenske likovne umetnosti ali gostovanj slovenskih gledališč in filmov v številnih državah, vendar ta dejavnost doslej ni bila sistematična in v zadostni meri koordinirana. Smiselno je torej iskati in najti ljudi, državljane različnih držav, ki bodo pripravljeni delovati v korist slovenske kulture na način promocije in iskanja možnosti za predstavitve slovenske kulture v teh državah.

UKREP

V sodelovanju z Uradom za Slovence po svetu in MZZ ter mednarodno uveljavljenimi slovenskimi ustvarjalci najti zainteresirane kandidate in imenovati »častne konzule slovenske kulture« v državah, ki so zanimive in pomembne za predstavljanje slovenske kulture.

KAZALCI USPEŠNOSTI

Imenovanje vsaj štirih »častnih konzulov slovenske kulture« v državah, kjer živijo Slovenci, ki so se uveljavili na kulturnem, poslovnem ali drugem področju, do leta 2025.

5.3 Ustanovitev slovenskih kulturno-informacijskih centrov (»SKIC«) v vsaj še treh svetovnih kulturnih prestolnicah

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Kot rečeno, Slovenija ne more razviti učinkovite in široko razvejane mreže kulturnih centrov, vsekakor pa mora prej ko slej vsaj v svetovnih prestolnicah kulture biti zastopana v obliki t. i. SKIC. Ob že delujočih SKIC-ah na Dunaju in v Berlinu je treba ustanoviti SKIC-e vsaj v Bruslju kot tudi kulturnem središču EU še pred slovenskim predsedovanjem in v še dveh svetovnih kulturnih prestolnicah (London, Pariz, New York, Peking, Moskva ...) do leta 2025.

Ustanovitve SKIC-e v Bruslju, središču EU, najbrž ni treba posebej utemeljevati, saj bo v času predsedovanja Slovenije še dodatno izpostavljena. Nujno in samoumevno je tudi, da moramo biti čim prej neposredno navzoči v vsaj po eni kulturni prestolnici v Aziji in Ameriki.

UKREPI

- 1. Ustanovitev in začetek delovanja SKIC-e v Bruslju** kot del programa kulturne predstavitve Slovenije pred in med predsedovanjem EU 2021 v drugi polovici leta 2019;
- 2. Ustanovitev še dveh SKIC**, po možnosti v New Yorku in v Pekingu, do leta 2025.

KAZALCA USPEŠNOSTI

- Izvedba ukrepa št. 1 v predvidenem roku;
- ustanovitev in začetek delovanja SKIC-e v New Yorku do leta 2021 in SKIC-e v Pekingu do leta 2024.

5.4 Izdelava in uresničevanje načrta predstavitev slovenske kulture na pomembnih svetovnih kulturnih dogodkih

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Seveda tudi na področju kulture obstaja hierarhija ponudnikov mednarodnih dogodkov. Vsako gostovanje na določenih festivalih samo po sebi pomeni uspeh, stopnja uveljavitve pa je odvisna od referenčnosti prizorišča: nekaj povsem drugega je nastop v osrednjem programu festivala v Edinburghu ali bolj ali manj neformalno v okviru programa »fringe«.

V interesu mednarodne uveljavitve slovenske kulture so čim bolj opazni nastopi v tujini, poseben poudarek velja dati sorazmerno redni prisotnosti na najuglednejših prizoriščih, npr. na uglednih mednarodnih festivalih, in trajnejšim učinkom mednarodnih gostovanj. V primeru izstopajočih ustvarjalcev se to že dogaja, vendar takšnih dogodkov ni dopustno prepuščati naključjem. Eden od ključev je seveda sodelovanje med festivali.

UKREPI

- Izdelava načrtov mednarodnega uveljavljanja najbolj izstopajočih ustvarjalcev in ansamblov** po področjih: oblikovanje seznama najpomembnejših dogodkov in pregleda postopkov selekcije in strategije vključevanja, vključno z zagotavljanjem finančnih sredstev;
- ocena mednarodne pomembnosti festivalov v Sloveniji** in njihove možne vloge pri odpiranju vrat slovenskim ustvarjalcem v mednarodno okolje.

KAZALCA USPEŠNOSTI

- Izdelava načrtov iz prve točke Ukrepov do konca leta 2018;
- evidenca in ocena možnosti dostopa do pomembnejših mednarodnih festivalov na osnovi sodelovanja med slovenskimi festivali in pomembnimi mednarodnimi festivali.

5.5 Krepitev kulturnih izmenjav in predstavitev v prioritetnih državah

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Tudi na področju kulture seveda obstajajo veliki in majhni ter velike in majhne možnosti, da in kako se nekdo ali tudi ta ali ona nacionalna kultura v nekem tujem okolju predstavi ali celo uveljavi (ali ne). Slovenija ima vrsto tudi mednarodno opaženih in uspešnih ustvarjalcev, ki so to dosegli pretežno na osnovi individualnih pobud in povezav, nima pa sistema za njihovo sistematično predstavljanje v prioritetnih okoljih.

Seveda je to ključno za mednarodno uveljavitev slovenske kulture in posredno tudi Slovenije.

Potrebno je kritično premisliti, kdo oz. kaj mednarodno okolje res zanima, zagotoviti nujna sredstva in motivacijo reprezentativnih ustvarjalcev, da pomagajo tako pri lastni kot državni uveljavitvi v ciljnih državah. V ta namen je potrebno izdelati seznam prioritetnih držav za krepitev kulturnih izmenjav oz. predstavitev slovenske kulture.

Samoumevna druga plat te dejavnosti so tudi odprta vrata za gostovanja odličnih umetnikov iz ciljnih držav v Sloveniji! Pomembno vlogo pri tem imajo tudi t. i. umetniške rezidence v Sloveniji kot instrument, ki pomaga, da privabimo v državo pomembne tuje ustvarjalce in da v pomembnih kulturnih prestolnicah (New York, London, Berlin, Dunaj itd.) omogočimo krajše bivanje in navezovanje stikov slovenskim umetnikom.

UKREPI

1. Izdelava programa, selekcije in izvedbe izmenjav kulturnih programov ali predstavitev slovenske kulture v ciljnih državah v sodelovanju z Ministrstvom za zunanje zadeve in Uradom za Slovence po svetu do konca leta 2019;

2. Postopno zviševanje sredstev za mednarodno sodelovanje do 100 % zvišanja leta 2025 (vsako leto do 15 % glede na predhodno leto).

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Izdelava programa iz 1. točke Ukrepov do predvidenega roka,

2. postopno zviševanje deleža proračunskih sredstev v ta namen v višini 10 – 15 % letno v času veljavnosti tega NPK.

5.6 Spodbuditi razvoj kulturnega turizma

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Slovenija ponuja izjemno raznoliko kulturno izkušnjo, od zelo bogate kulturne dediščine številnih zgodovinskih obdobj in kultur do privlačne ponudbe festivalov in bogate aktualne umetniške produkcije. To poudarja tudi pristojni resor za turizem oz. Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma 2017–2021, ki v regiji Osrednja Slovenija navaja kulturo kot nosilni produkt, v ostalih treh turističnih regijah pa jo uvršča med sekundarne/podporne produkte ter izpostavlja pomen vključevanja Unescove dediščine v turizem. Vrsta stikov s tujimi ponudniki obstaja; več bo še treba storiti na področju promocije slovenske kulturne dediščine in žive kulture, oblikovanja

kulturnih turističnih produktov z različnimi vsebinami, namenjenimi različnim profilom turistov. Potrebne bodo spodbude in podpora ponudnikom teh produktov, vsaj v začetku.

Obstajajo zamisli in zasnove kulturno-turističnih paketov, ki so jih oblikovali subjekti, ki se niti ne ukvarjajo s turizmom, vendar so vseeno oblikovali privlačne lokalno usmerjene kulturno-turistične projekte ali projekte širšega značaja in obsega, ki bi jih bilo smiselno podpreti in jim omogočiti zagon.

UKREPI

1. Izdelava načrta vključevanja kulturne dediščine v turizem, vključno z zasebnimi lastniki;
2. državni in regijski kulturno-turistični paketi (vikend-paketi, tedenski, področni itd.);
3. zagotovitev sredstev za promocijo kulturnih vsebin v turizmu na državni in regijski ravni;
4. oprema kulturno-turističnih lokacij in kulturnih ustanov z jezikovnimi kompetencami in osnovnimi materiali v jezikih številnejših gostov (tako na lokaciji kot v digitalnem okolju!);
5. vključevanje interpretacijskih centrov in muzejev v turistično ponudbo in razvoj novih;
6. organizacija in gostiteljstvo pomembnih globalnih in evropskih dogodkov, zlasti kulturnih;
7. promocija privlačnosti umetnosti, kulturnih prireditev in kulturne dediščine za turiste;
8. podpora že izdelanim kulturno-turističnim projektom, ki so jih izdelali predlagatelji, ki ne razpolagajo s potrebnimi sredstvi za promocijo in morebitno trženje produktov in
9. aktivno vključevanje zasebnih lastnikov kulturne dediščine v turistično ponudbo.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Izdelava načrta iz 1. Ukrepa do sredine leta 2019;
2. izkazan interes podjetij s področja turističnega gospodarstva za oblikovanje ponudbe paketov s področja kulturnega turizma v skladu s Strategijo turizma in NPK, število ponudb;
3. podpora in spodbude Ministrstva za gospodarstvo in tehnološki razvoj projektom s področja kulturnega turizma;
4. število kulturno-turističnih lokacij, vključenih v aktivno turistično ponudbo;
5. število interpretacijskih centrov in muzejev, aktivno vključenih v kulturno-turistično ponudbo;
6. podatki oz. ocene števila tujih obiskovalcev kulturnih prireditev, zlasti festivalov v Sloveniji;
7. število posebnih promocijskih akcij s področja kulturnega turizma;
8. vključevanje že izdelanih kulturno-turističnih projektov v turistično ponudbo in
9. število zasebnih lastnikov kulturne dediščine, ki se vključujejo v kulturno-turistično ponudbo.

5.7 Uspešna izvedba projekta Evropska prestolnica kulture

UTEMELJITEV, VSEBINA IN NAMEN CILJA

Leta 2025 bo Slovenija drugič imela priložnost izvesti projekt Evropska prestolnica kulture. Gre za pomembno priložnost za uveljavitev slovenske kulture v celoti v najširšem mednarodnem merilu in hkrati za izkaz naših organizacijskih sposobnosti in možnost za nov razmah kulturnega turizma v Sloveniji. Skratka, gre za priložnost, ki je ne bi smeli prezreti in se nanjo slabo pripraviti ne glede na to, katero mesto ali lokalna skupnost oz. katera skupina lokalnih skupnosti bo prepričala pristojni organ odločanja s svojo zamisljivo Evropske prestolnice kulture 2025 in uspela s kandidaturo. V času priprave NPK sta znani že vsaj dve napovedani kandidaturi.

Projekt bo seveda zahteval tudi določena vlaganja tako lokalne skupnosti (oz. lokalnih skupnosti) kakor tudi države, pri čemer je ključnega pomena, da bo projekt načrtovan in voden tako, da se bodo vložena sredstva povrnila in v večji meri kot v primeru Maribora 2012 omogočila razvoj kulturnega turizma v mestu oziroma na območju Evropske kulturne prestolnice 2025. S tega vidika sta ključnega pomena res dobro premišljen projekt in enako dobro vodenje projekta.

UKREPI

1. Spremljanje in podpora države mestom oz. lokalnim skupnostim, ki bodo napovedale in pripravljale svoje kandidature za Evropsko prestolnico kulture 2025;
2. pravočasna odločitev države za stvarno pomoč in podporo izbranemu mestu oz. lokalni/m skupnosti/m, ki bo/do s svojo kandidaturo prepričalo oz. prepričale in pridobilo ali pridobile naziv Evropske prestolnice kulture 2025, ki mora biti projekt države v celoti in
3. sodelovanje Vlade RS z mestom oziroma lokalnimi skupnostmi, ki bodo izbrane za izvedbo projekta.

KAZALCI USPEŠNOSTI

1. Raven sodelovanja in usklajevanja zamisli posameznih mest kandidatov oz. lokalnih skupnosti kandidatki za Evropsko prestolnico kulture in Vlade RS med pripravo kandidatur;
2. raven stvarne, finančne in organizacijske podpore države nosilcu oz. nosilcem izbrane kandidature in uspešnost izvedbe projekta Evropske prestolnice kulture leta 2025,
3. Izvajanje priprav in kasneje samega projekta v načrtovanih rokih in ob načrtovani porabi sredstev.

6. USMERITVE NA PODROČJU INVESTICIJ V JAVNO KULTURNO INFRASTRUKTURO

Izhodišče za to poglavje je zaveza vladne koalicije za sprejem Zakona o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe RS v kulturi, namen katerega je zagotoviti sredstva za najnujnejše investicije na področju kulture v naslednjih šestih letih. Kolikor vsaj do aprila 2018 ne bi bil sprejet, bo glede na resnično nujne investicijske posege, ki jih že nekaj let ni bilo, potrebno v proračunih do leta 2025 dodatno zagotoviti v povprečju vsaj 10 do 15 milijonov evrov letno za tri večje državne investicije na področju kulturne infrastrukture (prenova ljubljanske SNG Drame, prenova objekta ob Roški cesti za potrebe Arhiva RS in rešitev vprašanja lokacije Prirodoslovnega muzeja RS), za nujne obnove najbolj ogroženih najpomembnejših kulturnih spomenikov (nepremične kulturne dediščine) v lasti države in lokalnih skupnosti, za sofinanciranje prenov in opreme kulturnih domov v lasti lokalnih skupnosti, za nadaljnje nakupe bibliobusov, za namene trajne hrambe in digitalizacijo arhivskih gradiv, za razvoj slovenskega jezika v digitalnem okolju in za vlaganja v osnovna sredstva za mladinsko in ljubiteljsko kulturo.

Za vse te namene je za obdobje šestih let v osnutku zakona predvidenih 122,600.000 evrov:

1. za javno kulturno infrastrukturo na državni ravni	62.100.000 evrov,
2. za javno kulturno infrastrukturo na lokalni ravni	11.500.000 evrov, javni razpisi
3. za obnove kulturnih spomenikov v državni lasti	20.500.000 evrov,
4. za obnove kulturnih spomenikov ostalih lastnikov	11.500.000 evrov, javni razpisi
5. za bibliobuse za potrebe splošnih knjižnic	900.000 evrov,
6. za trajno hrambo in digitalizacijo arhivskih gradiv	7.700.000 evrov,
7. za razvoj slovenskega jezika v digitalnem okolju	1.400.000 evrov
8. za potrebe ljubiteljske in mladinske kulture	3.500.000 evrov
9. za odkupe predmetov kulturne dediščine in sodobne ustvarjalnosti	3.500.000 evrov

Skupaj **122.600.000 evrov**

Kot je razvidno iz predstavljenega načrta, v tem seštevku niso upoštevana sredstva za sprotno investicijsko vzdrževanje kulturne infrastrukture, s katero upravljajo javni zavodi na državni, pokrajinski, mestni oz. občinski ravni, katerih vzdrževanje mora biti zagotovljeno s sredstvi v okviru integralnih proračunov in vključeno v programe, ki se sofinancirajo s subvencijami za delovanje javnih zavodov. Enako velja za v bistvu investicijsko vzdrževalne manjše posege, potrebne za ohranjanje kulturnih spomenikov v obstoječem stanju.

Od načrtovanih investicij države je potrebno omeniti še adaptacijo zgradbe za potrebe Pokrajinskega arhiva Maribor v Murski Soboti, od nujnih lokalnih, pri katerih bo zagotovo

morala sodelovati tudi država, pa reševanje prostorskih zagat mariborske knjižnice in Umetnostne galerije Maribor.

Odprto ostaja vprašanje, ki presega pristojnosti in področje delovanja MK, gradnja NUK 2, ki ga je potrebno reševati kot skupni vladni projekt.

Najkasneje leta 2023 bo potrebno sprejeti nov zakon o nujnih programih na področju kulture oz. bistveno zvišati sredstva za investicije in investicijsko vzdrževanje javne kulturne infrastrukture v okviru integralnega proračuna. Vsekakor pa bi bilo nujno tudi v pogajanjih v zvezi z novo finančno perspektivo EU (po letu 2020) doseči, da bodo sredstva evropskih skladov v večji meri namenjena tudi za sofinanciranje investicij na področju javne kulturne infrastrukture in kulturnih spomenikov ter ohranjanja nepremične oz. nesnovne kulturne dediščine.